

Mellan civilsamhälle och folkrörelse

Ett aktörsperspektiv på rekrytering och organisering
av medborgerligt engagemang

Karin Robertsson

Mellan civilsamhälle och folkrörelse

Ett aktörsperspektiv på rekrytering och organisering
av medborgerligt engagemang

Karin Robertsson

Ersta Sköndal Bräcke högskola

© Robertsson, Karin 2021

ISSN: 2003–3699

ISBN: 978-91-985808-9-1

Avhandlingsserie inom området Människan i välfärdssamhället

Utgiven av:

Ersta Sköndal Bräcke högskola

www.esh.se

Omslagsdesign: Petra Lundin, Manifesto

Foto/Illustration: Freepik.com

Tryck: Eprint AB, Stockholm, 2021

Mellan civilsamhälle och folkrörelse

Ett aktörsperspektiv på rekrytering och organisering
av medborgerligt engagemang

Karin Robertsson

Akademisk avhandling
som för avläggande av filosofie doktorsexamen vid
Ersta Sköndal Bräcke högskola offentligen försvaras

Fredag den 16 april 2021, kl 09.00
Plats Aulan, Campus Ersta

ERSTA
SKÖNDAL
BRÄCKE
HÖGSKOLA

Handledare:
Anders Kassman, docent,
Ersta Sköndal Bräcke högskola
Maria Eriksson, professor,
Ersta Sköndal Bräcke högskola

Opponent:
Susanna Johansson, docent,
Lunds universitet

Abstract

Between civil society and popular movement

Karin Robertsson

Civic engagement, commonly seen as concerning people's actions and activities, is generally studied at the individual level. In this doctoral thesis the term is used to examine and analyse how recruitment and organisation of civic engagement has developed since the mid-1990s at the organisational level in a Swedish context, as well as the conditions that have influenced and shaped this development. Three forms of civic engagement are examined: associational membership, volunteering and giving. In this thesis, interviews and text analyses are used. The analysis of archived webpages and annual reports demonstrates a more diversified range of forms of civic engagement available at the organisational level. It is expressed as an increased demand for different types of volunteering and giving, in addition to the more traditional form of civic engagement that associational membership constitutes in a Swedish context. The diversified range of civic engagement is accompanied by various recruitment practices such as marketing and fundraising, characterised by different institutional logics that guide the actual recruitment work within organisations. Interviews were conducted with elected representatives and employees at a senior level within non-profit human service organisations. The interviewees reasoning about the changing conditions for recruiting and organising civic engagement is understood as actions through which they reproduce or change logics. The study concludes that in practice, the recruitment and organisation of civic engagement can be seen as an expression of institutional complexity. It is argued that the collectively shared view of how civic engagement can and should be organised in a Swedish context is characterized by a complex composition of logics that prescribe different patterns of action for participants and organisations.

Keywords

Civic engagement, non-profit human service organisations, institutional logics, institutional complexity

Till farmor. Jag läser för oss båda!

Innehåll

1. Introduktion	11
1.1. Mellan stabilitet och förändring	11
1.2. Syfte och forskningsfrågor	12
1.3. Mot ett mer nyanserat analytiskt perspektiv	13
1.4. Avgränsningar och begrepp	16
1.4.1. Organisationsnivå	16
1.4.2. Människobehandlande ideella organisationer	16
1.4.3. Medborgerligt engagemang	17
1.4.4. Folkrörelse och civilsamhälle som institutioner	19
1.4.5. Organisering och organisation	19
1.4.6. Aktör	20
1.5. Disposition	20
2. Bakgrund	21
2.1. Kunskapsläget	21
2.1.1. Svensk och skandinavisk forskning	21
2.1.2. Internationell forskning	27
2.1.3. En alltmer utsuddad gräns	29
2.2. Sammanfattning	34
3. Teoretiska utgångspunkter	37
3.1. Institutionella logiker och individer som aktörer	37
3.2. Institutionell komplexitet	41
3.2.1. Hantering av komplexitet: från struktur till dynamik	42
3.2.2. Individers hantering av institutionell komplexitet	44
3.3. Sammanfattning	48
4. Metod och material	51
4.1. Val av forskningsstrategi	51
4.1.1. Val av empiriska organisationer	53
4.2. Vägval för att studera logiker	61
4.3. Insamling av data	66
4.3.1. Arkiverade webbsidor	67

4.3.2. Organisationsdokument	70
4.3.3. Intervjuer med individuella aktörer och urval av intervjupersoner	71
4.3.4. Genomförande av intervjuer och forskningsetiska överväganden	73
4.4. Analysprocessen	74
4.4.1. Analys av arkiverade webbsidor	74
4.4.2. Analys av intervjuer	82
4.4.3. Analys av organisationsdokument	84
4.5. Avhandlingens kunskapsbidrag	86
5. Rekrytering av medborgerligt engagemang 1996–2018	91
5.1. Erbjudanden om engagemang	91
5.1.1. Föreningsmedlemskap	91
5.1.2. Ideellt arbete	98
5.1.3. Givande	101
5.2. Rekryteringspraktiker som uttryck för institutionella logiker	104
5.2.1. Från information till marknadsföring	105
5.2.2. Insamling som profession	108
5.2.3. Målgruppsanpassad kommunikation	112
5.3. Sammanfattning	115
6. Mellan olika krav och förväntningar	119
6.1. Finansieringsvillkor	119
6.1.1. Insamling	120
6.1.2. Mellan föreningsvärlden och insamlingsvärlden	125
6.1.3. Produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer	128
6.1.4. Mellan idéburen- och offentlig välfärd	131
6.2. Individens motiv och preferenser	135
6.2.1. Sak före organisation	135
6.2.2. Nya organiseringsmöjligheter	139
6.2.3. Mellan gemenskap och individ	142
6.3. Aktörers hantering av samexisterande logiker	143
6.3.1. Selektiv matchning gentemot olika publikar	144
6.3.2. Att ta vara på fördelarna med olika logiker	146

6.4. Sammanfattning	148
7. Slutsatser och utblick	153
7.1. Ett sätt att förstå förändring	153
7.1.1. Sex logiker och deras konsekvenser för individer och organisationer	156
7.2. Diskussion	159
7.3. Frågor för fortsatta studier	160
Summary	165
Introduction	165
Aim and research questions	166
Method	167
Results	167
Tack	171
Referenser	173
Webbsidor	192
Bilagor	193
Bilaga 1: Källdokument	195
Bilaga 1a: Elektroniska källdokument	195
Bilaga 1b: Tryckta källdokument	201
Bilaga 2: Intervjuer	203
Bilaga 2a: Intervjuguide	203
Bilaga 2b: Information till forskningsperson	207
Bilaga 2c: Samtyckesformulär	211
Doktorsavhandlingar från Ersta Sköndal Bräcke högskola	213

1. Introduktion

1.1. Mellan stabilitet och förändring

I den här avhandlingen studeras rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå i en svensk kontext. Den tar sin utgångspunkt i två samexisterande beskrivningar av stabilitet och förändring i tidigare civilsamhällsforskning. Å ena sidan visar befolkningsstudier på individnivå att det samlade medborgerliga engagemanget i Sverige är mycket stabilt över tid (SCB, 2011, Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010; Vogel, Amnå & Häll, 2003; von Essen, Jegermalm & Svedberg, 2015; von Essen & Svedberg, 2020). Å andra sidan har det konstaterats att medlemskapet i traditionella föreningar har minskat och att folkrörelsebaserade, kollektiva och politiska sammanslutningar har ersatts av mer individuella och livsstilsorienterade kultur- och fritidsorganisationer (Vogel et al., 2003). Det har tolkats som att det samlade ideella arbetet är oförändrat men söker och hittar nya sätt att förverkligas på (Einarsson & Hvenmark, 2012). På organisationsnivå finns studier som diskuterar hur ideella organisationer öppnar för engagemang och bidragslämnande med både ekonomiska och andra resurser på helt andra sätt, bortom det traditionella och folkrörelsekopplade medlemskapet (Einarsson & Hvenmark, 2012; Hvenmark, 2008; Robertsson & Hvenmark, 2015). Sådana observationer kan knytas till att forskare från olika delar av världen diskuterar hur det sätt på vilket individer engagerar sig och ansluter sig till ideella organisationer delvis har förändrats i västvärlden, då mer flexibla relationer mellan individer och ideella organisationer både efterfrågas och erbjuds idag (Hustinx & Lammertyn, 2003; Hustinx, 2010; Lorentzen & Hustinx, 2007; Skocpol, 2003; Smith, Stebbins & Rochester, 2016). Konkreta uttryck för detta är till exempel en övergång från kollektivistiska till mer individualistiska former av engagemang, från livstidsåtaganden till mer periodiska motsvarigheter (Anheier & Salomon, 1999; Eckstein, 2001; Meijs & Brudney, 2007) så som mer flexibla, kortvariga, enstaka eller episodiska former av medborgerligt engagemang (Handy et al., 2006; Hustinx & Lammertyn, 2003; Macduff, 2005). I den ena änden av ett kontinuum har vi alltså livslånga engagemang så som varaktiga medlemskap i formaliserade organisationer och i den andra, mer projektbaserade tillfälliga engagemang och temporära insatser som

organiseras i nya organisationsformer (Lorentzon & Hustinx, 2007; Hustinx et al., 2010).

Förklaringar till att mer flexibla relationer mellan individer och ideella organisationer idag både efterfrågas och erbjuds har sökts i olika samhällsövergripande processer. Därbland det senmoderna samhällets utveckling och globalisering (Giddens, 1994; Hustinx & Lammertyn, 2003; Hustinx, 2010; Hustinx, Cnaan & Handy, 2010; Hustinx & Meijs, 2011; Lorentzen & Hustinx, 2007), medan andra diskuterar digitaliseringens effekter för organiseringen av medborgerligt engagemang (Eimhjellen, 2019; Karpf, 2012; Shirky 2008). Andra förklaringar är ett ökande institutionellt, politiskt och offentligt fokus på ideellt arbete som ett sätt att lösa de välfärdsutmaningar som uppstått i relation till förändrade välfärdsarrangemang (Turunen & Weinryb, 2017; Qvist, Folkestad, Fridberg & Wallman Lundåsen, 2019). Ytterligare förklaringar är att kreativa medborgare uppfinnar nya organisationsformer (Henriksen et al., 2019) eller att etablerade ideella organisationer vidtar olika åtgärder för att bevara sin egen attraktionskraft (Hustinx, 2010a).

1.2. Syfte och forskningsfrågor

Syftet är att undersöka hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå har utvecklats sedan mitten av 1990-talet. Studien utgår från de två samexisterande beskrivningarna i tidigare forskning av stabilitet och förändring avseende medborgerligt engagemang. Därmed är relationen mellan struktur och aktörskap central för avhandlingens problemformulering. Syftet uppfylls dels genom en kartläggning av de former av medborgerligt engagemang som människobehandlande ideella organisationer efterfrågar och erbjuder i sin externa kommunikation och hur detta har utvecklats sedan mitten av 1990-talet. Analysen bygger vidare på tidigare studier om medborgerligt engagemang samt studier om institutionella logiker och institutionell komplexitet, vilket är ett annat ord för när flera olika logiker samtidigt antas villkora organisationer och individers handlingar. Syftet uppfylls även genom en undersökning av hur ledande aktörer inom ideella organisationer med strategiskt ansvar för rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang resonerar om den utveckling som skett över tid. Analysen av deras resonemang utvecklar studier som intresserar sig för aktörers perspektiv på sam-

existerande logiker och hur en sådan situation hanteras praktiskt i det vardagliga arbetet inom organisationer. Jag introducerar dessa studier närmare i kapitel två och tre. Syftet operationaliseras genom följande forskningsfrågor:

- 1) Vilka former av medborgerligt engagemang efterfrågar och erbjuder människobehandlande ideella organisationer och hur har detta utvecklats sedan mitten av 1990-talet?
- 2) Hur kan utvecklingen på organisationsnivå förstås i relation till den institutionella kontext inom vilken rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang äger rum?
- 3) Hur beskriver ledande aktörer inom människobehandlande ideella organisationer med strategiskt ansvar för rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang den utveckling som skett över tid?
- 4) Hur kan aktörernas resonemang förstås i relation till den institutionella kontext inom vilken de organiserar medborgerligt engagemang?

1.3. Mot ett mer nyanserat analytiskt perspektiv

Tidigare forskning om likformighet, differentiering och förändring i ideella sammanhang utgår inte sällan från teorier om organisationers anpassning till sociala och kulturella krav i deras omgivning (se till exempel Powell & DiMaggio, 1991) eller hybridisering (se till exempel Billis, 2010; Skelcher & Rathgeb Smith, 2015). I en svensk kontext finns till exempel studier av offentliga organisationers inflytande över ideella organisationer (Hammare, 2013); hur studieförbund hanterar ett inflöde av marknadslogik och professionaliseringstrender när dessa kolliderar med en "civilsamhällesidentitet" genom organisatoriska gensvar som särkoppling (Åberg, 2013); eller hur idrottsrörelsen i Sverige hanterar en tilltagande marknadisering (se till exempel Fyrberg Yngfalk & Hvenmark, 2014; Hvenmark & Segnestam Larsson, 2014).

För att undersöka hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå har utvecklats sedan mitten av 1990-talet är min ambition att utveckla ett alternativt analytiskt perspektiv som öppnar upp för nyanseringar. För att lyckas med det tar jag avstamp i en annan ström av studier och teorier om organisationers anpassning till sociala och kulturella krav och hybridisering,

nämligen studier om *institutionella logiker* och *institutionell komplexitet*, vilket är ett annat sätt att uttrycka förekomsten av flera logiker med inbördes motsägande eller åtminstone olika handlingsmönster (Greenwood et al., 2011; Martin et al., 2017). Men även i dessa studier formuleras organisationer som sociala aktörer där komplexitet hanteras strukturellt genom olika organiseringsmekanismer eller strategiska gensvar (se till exempel Battilana & Dorado, 2010; Goodrick & Reay, 2011; Jarzabkowski et al., 2013; Kraatz & Block, 2017; Oliver, 1991; Reay & Hinings, 2009). Det betyder med andra ord att hantering av institutionell komplexitet i stor utsträckning studerats på organisatorisk nivå (se till exempel Greenwood et al., 2011; Pache & Santos, 2013). Studier om institutionell komplexitet på organisationsnivå har även kritiserat för att förekomsten av flera logiker automatiskt antas leda till konkurrens och konflikter (se till exempel Arvidson, 2018 för en översikt av denna kritik). Jag återkommer till en mer detaljerade framställning av denna kritik och de aktörsinriktade studierna i kapitel tre.

Denna kritik kan härledas till antagandet att samhället idealtypiskt kan delas in i olika sfärer (Ahrne, 1994; Sjöstrand, 1985, 2000) befolkade av typiska organisationsformer som kännetecknas av kulturellt definierade handlingsmönster (Swidler, 1986). Ur ett sådant perspektiv kan ett modernt demokratiskt samhälle beskrivas som bestående av ett antal olika sfärer, vanligen stat, marknad, och det civila samhället (Cohen & Arato, 1992; Warren, 2001), ibland nämns även familjen som en egen sfär (Sjöstrand, 1985, 2000; Wijkström & Lundström, 2002; Wijkström & Einarsson, 2006). Dessa sfärer antas inbegripa specifika normer, logiker och praxis för hur vi uppfattar oss själva, interagerar med andra, organiserar och samordnar kollektiv handling eller förbinder medel och mål i organisationer (Friedland & Alford, 1991). De underliggande normerna, den logik och praxis som kännetecknar ett visst sammanhang bidrar till skapandet av gemensamma syften och sammanhållning, och därmed också dominerande och övertygade trossystem som formar hur människor tänker och handlar (Schofer & Fourcade Gourinchas, 2001; Scott, 2008). I de olika sfärerna är olika aktörer verksamma (vilka kan vara organisationer eller individer) där varje typ av aktör är specifik för en viss sfär.

Men samtidigt som forskningen försökt visa skillnader mellan de olika sfärerna (stat, marknad, civilsamhället etcetera) diskuteras en ökad spridning av idéer

mellan dessa sfärer, vilket hävdas innebära att gränserna suddas ut (Clemens & Guthrie, 2010; Porter & Kramer, 2011; Weisbrod, 1998). Detta beskrivs vidare leda till sammanblandningar av organisationstyper, det vill säga hybrider (se till exempel Billis, 2010; Skelcher & Rathgeb Smith, 2015 för internationella förhållanden och Wijkström, 2012 för svenska). Flera forskare undersöker och diskuterar bland annat att ideella organisationer i allt större utsträckning orienterar sig mot marknaden och anammar företagsliknande praktiker (Eikenberry & Kluver 2004; Hvenmark 2013; Weisbrod 1998; Wijkström & Einarsson 2006).

Vad som alltså hamnar i skymundan i antagandet om att samhället idealtypiskt kan delas in i olika sfärer befolkade av typiska organisationsformer som kännetecknas av kulturellt definierade handlingsmönster, är att civilsamhälles-sfären kan rymma diametralt olika normativa och politiska antaganden om hur samhället ser ut eller bör se ut, och som kan vara både implicita och mer explicit uttalade (se till exempel Evers & von Essen, 2019; Goss, 2010; Trägårdh, 2010). Ett illustrerande exempel på detta är att den tidigare ”folkrörelsepolitiken” betonade organisationerna främst som röstbärare medan den efterföljande politiken för det civila samhället (Prop. 2009/10:55) betonade civila samhället som *både* röstbärare, opinionsbildare och utförare av sociala tjänster som finansieras av offentliga medel (Linde & Scaramuzzino, 2017). Begreppet civilsamhälle är i en svensk kontext sammanflätat med kritiken mot den med folkhemmet förknippade välfärdsstaten under 1960- och 70-talet, som kom från såväl den politiska högern som vänstern i Sverige (även om problemformuleringen skilde sig åt mellan dessa grupper). När den ekonomiska tillväxten avtog efter oljekrisen 1973 dök diskursen om valfrihet och konsumentmakt upp i Sverige inom ramen för en marknadsorienterad och statskritisk retorik, och begreppet civilsamhälle användes under denna tid av den svenska högern som en del i att sprida en nyliberal politisk agenda (Trägårdh, 2010). I avhandlingen betraktar jag den här typen av normativa och politiska antaganden som institutioner. Med *institution* menar jag en uppsättning normativa och regulativa strukturer eller symboliska system som uttrycker en kollektivt delad uppfattning som kan vara mer eller mindre uttalad och medveten och mer eller mindre tydlig och synlig, men som skapas, upprätthålls och förändras i interaktionen mellan människor (Ahrne & Papakostas, 2002, 2014; Greenwood, 2008). Denna definition fångar att institutioner hela tiden återskapas av aktörernas interaktions-

mönster, vilket gör dem trögrörliga men föränderliga. De påverkar såväl tänkande som handlingar utan att vi egentligen reflekterar över det eftersom de ofta tas för givna, beroende på att de flesta delar dem (Ahrne & Papakostas, 2002).¹

Hitintills i detta inledande kapitel har jag nu redogjort för avhandlingens bakgrund, syfte och forskningsfrågor. Härnäst redogör jag för avgränsningar och använda begrepp. Kapitlet avslutas därefter med en översiktlig beskrivning av avhandlingens disposition.

1.4. Avgränsningar och begrepp

1.4.1. Organisationsnivå

En central avgränsning av studieobjektet är att jag enbart studerar rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang utifrån vissa begränsningar och på en ganska hög nivå inom de utvalda organisationernas hierarkier. Det betyder att jag dels undersöker hur rekryteringen av medborgerligt engagemang har utvecklats sedan 1990-talet genom att beskriva och analysera övergripande utvecklingsmönster i organisationers externa kommunikation (i form av arkiverade webbsidor och årsredovisningar). Dels undersöker jag individuella aktörers beskrivningar och resonemang om nämnda utveckling utifrån deras roll som strategiskt ansvariga ledare på högsta nivå inom organisationerna (med hjälp av kvalitativa intervjuer) samt analyserar dessa utsagor som uttryck för olika institutionella logiker. Skälet till dessa avgränsningar är att de aktiva på denna nivå har en strategisk betydelse för hur saker och ting genomförs på gräsrotsnivå.

1.4.2. Människobehandlande ideella organisationer

För att undersöka utvecklingen av rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang använder jag i den här avhandlingen människobehandlande ideella organisationer som empiri. Jag argumenterar för att denna typ av ideella organisationer erbjuder ett relevant empiriskt sammanhang eftersom den institutionella kontexten i vilken dessa organisationer verkar, har förändrats de senaste två decennierna i många länder. Forskare beskriver hur detta har haft betydelse för såväl de övergripande villkoren för de ideella organisationernas verksamheter och roller i olika samhällssystem och välfärdskontexter (för en

¹ Se kapitel tre för en utförligare diskussion.

översikt, se till exempel Hasenfeld & Garrow, 2012), som för de former av medborgerligt engagemang de organiserar (se till exempel Turunen & Weinryb, 2017). De organisationer som ingår i urvalet är IOGT-NTO, Svenska Röda Korset, Rädda Barnen i Sverige samt Stockholms Stadsmission. Urvalet av organisationer diskuteras mer detaljerat i kapitel fyra.

1.4.3. Medborgerligt engagemang

Medborgerligt engagemang beskrivs i tidigare studier som ett samlingsbegrepp som omfattar många olika former av handlingar och aktiviteter, så som ideellt arbete, informella insatser, givande eller politiskt deltagande (von Essen, Svedberg & Jegermalm, 2015; von Essen & Svedberg, 2020). Begreppet medborgerligt engagemang är vidare en svensk översättning av det engelska begreppet civic engagement. I relation till min ambition att undersöka utveckling över tid är en förståelse av olika former av medborgerligt engagemang som sociala konstruktioner en central del av avhandlingen. Det exemplifieras inte minst av de olika betydelser som tillskrivs medborgerligt engagemang inom den tidigare forskningen. En del forskning har till exempel en tendens att likställa medborgerligt engagemang med att människor är medlemmar i organisationer eller att de utför ideellt arbete utifrån i huvudsak altruistiska motiv.² Litteraturen om medborgerligt engagemang återspeglar därmed såväl ämnesinriktningar och specifika institutionella arrangemang som tillsammans utgör allmänt accepterade föreställningar om nämnda engagemang i en viss tid och kontext (se till exempel Adler & Goggin, 2005; Ekman & Amnå, 2012; Evers & von Essen, 2019; Salamon et al., 2017).³

Vidare studeras medborgerligt engagemang (det vill säga människors handlingar och aktiviteter) vanligen på individnivå, men i den här avhandlingen använder jag begreppet för att undersöka vilka former av handlingar och aktiviteter som ideella organisationer frågar efter/erbjuder och hur detta har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i en svensk kontext. Jag undersöker utvecklingen avseende tre sådana

² För en nyare litteraturoversikt, se till exempel Cnaan & Park, 2016, för tidigare verk, se till exempel Almond & Verba, 1963; Baer, 2007; Curtis et al., 1992; Putnam, 2000; Schlesinger, 1944; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001; Skocpol, 2003.

³ Till exempel som samhällsplikt; som kollektiv handling; som politiskt deltagande eller som social förändring. Exempelvis begränsas medborgerligt engagemang betraktat som "samhällsplikt" till något som liknar en plikt för alla medborgare, medan medborgerligt engagemang som politiskt deltagande likställer det med aktiviteter som inte bara är kollektiva utan som är specifikt politiska.

former: *föreningsmedlemskap*, *ideellt arbete* och *givande* – vilka jag betraktar som sociala konstruktioner som varierar med tid och kontext.

Med *föreningsmedlemskap* menar jag personer som ansluter sig som individuell medlem i en ideell organisation, vilket kan ta sig uttryck antingen som aktiva insatser i form av ideellt arbete inom ramen för samma organisation som medlemskapet (aktivt medlemskap) (Hvenmark & Wijkström, 2004), eller som i huvudsak ett sätt att visa stöd för den grundläggande saken, att få fördelar av det och / eller för att göra det möjligt för vissa organisationer att överleva (Maloney, 1999; Smith, 2000). Det används olika begrepp i forskningen för att beskriva den senare typen av medlemskap, till exempel passivt, inaktivt, nominellt eller stödjande medlemskap (Cnaan & Park, 2016; Selle & Strømsnes, 2001; Wollebæk & Selle, 2003, 2004). Jag använder mig av termen stödjande medlemskap för att undersöka och beskriva denna typ av föreningsmedlemskap. Vidare betraktar jag föreningsmedlemskap som en flerdimensionell relation mellan individ och organisation. Det betyder att det uppfyller flera funktioner för ideella organisationer, till exempel kan medlemmar betraktas som föreningens ägare och huvudmän (juridisk dimension), en direkt källa till resurser (ekonomisk dimension) eller som en "röst" i den demokratiska styrningsstrukturen (rättighetsdimensionen) (Hvenmark, 2008; Einarsson, 2012).

Med *ideellt arbete* menar jag arbetsuppgifter som utförs oavlönat eller mot en symbolisk belöning och oftast inom ramen för en organisation/förening (von Essen, Svedberg & Jegermalm, 2015; von Essen & Svedberg, 2020). Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att språkbruket om detta fenomen varierar bland både allmänhet, media och inom akademien, varför det i det empiriska materialet ibland förekommer termer som frivilligt eller volontärarbete/insats (a.a.).⁴

Med *givande* som en form av medborgerligt engagemang menar jag i denna avhandling att ge pengar eller varor till olika ändamål som en individ vill stödja (Vamstad, 2020). Sådant givande kan variera i tid och ske över en kortare eller

⁴ Därmed utesluts såväl *informella insatser* (det vill säga oavlönat stöd eller hjälp som utförs på regelbunden basis men utanför ett organisatoriskt sammanhang), som *politiskt deltagande* (det vill säga att göra insatser i olika politiska sammanhang, deltagande i någon politisk aktivitet eller kontaktat tjänstemän alternativt politiker för att påverka beslut i samhällsfrågor) i denna avhandling.

längre period genom exempelvis spontana gåvor eller månatliga donationer (Vamstad, 2015).

1.4.4. Folkrörelse och civilsamhälle som institutioner

Som tidigare har nämnts i detta inledande kapitel finns det olika sätt att använda begreppet civilsamhälle (se avsnitt 1.1.1). Det är därför viktigt att poängtera att jag i avhandlingen använder *folkrörelse* respektive *civilsamhälle* i betydelsen institutioner, det vill säga som två olika uppsättningar normativa och regulativa strukturer eller symboliska system som uttrycker en kollektivt delad uppfattning om hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras i en viss tid och kontext. En för avhandlingen viktig poäng med den definition av *institution* jag valt att utgå ifrån är att institutioner hela tiden återskapas av aktörers interaktionsmönster, vilket gör dem trögrörliga men föränderliga. De påverkar såväl tänkande som handlingar utan att vi egentligen reflekterar över det eftersom de ofta tas för givna, beroende på att de flesta delar dem (Ahrne & Papakostas, 2002). Ett viktigt resultat i avhandlingen är att institutionen civilsamhälle rymmer fler institutionella logiker än institutionen folkrörelse vilket jag beskriver och analyserar utförligt i de empiriska kapitlen och i diskussionen på slutet.

1.4.5. Organisering och organisation

Inom organisationsteori finns olika sätt att definiera begreppen *organisering* och *organisation*. På en mycket generell nivå menas med begreppet organisation vanligen att det fångar en enhet medan begreppet organisering fångar en process eller en pågående aktivitet (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2012). Därmed har *organisering* kommit att användas för att beskriva vilka handlingar som utförs inom organisationer, snarare än vad som formellt förväntas ske (a.a.). Organisering kan därmed betraktas som den process som skapar organisationer (Weick, 1969). Från ett sådant perspektiv uppstår organisationer till följd av en process där människor gemensamt utför en aktivitet (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2012, se även Czarniawska, 2002). I linje med detta sätt att tänka betraktar jag organisationer som ”kollektivt skapade sociala konstruktioner” vilka är uppbyggda av människors handlingar (Eriksson-Zetterquist, Kalling & Styhre, 2012, s. 11) och som är betingade av såväl människors agerande och uppfattningar som av organisationens relation till omvärlden.

1.4.6. Aktör

Begreppet aktör kan användas på många olika sätt och kan fånga såväl kollektiva aktörer (organisationer) som individuella aktörer (enskilda individer). I texten används begreppet aktör för att benämna de intervjuade individerna på högsta hierarkiska nivå som är strategiskt ansvariga för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang. Dessa aktörer utgörs av nationella ledare, såväl förtroendevalda som anställda, och kan beskrivas som strategiskt ansvariga för rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang inom respektive organisation.

1.5. Disposition

Härnäst ges i kapitel två en fördjupad bakgrund till studien. Former av medborgerligt engagemang formuleras som sociala konstruktioner med utgångspunkt i en jämförelse mellan skandinavisk och internationell tidigare forskning. I kapitel tre presenterar jag avhandlingens teoretiska ramverk. I tur och ordning beskrivs här den förståelse av institutionell teori som är vägledande i analysen. I kapitel fyra presenteras därefter forskningsmetoden och det empiriska material som ligger till grund för analysen. Här beskrivs också analysprocessen.

I kapitel fem redovisas hur rekryteringen av medborgerligt engagemang har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i urvalsorganisationerna. Organisationernas rekryteringspraktiker diskuteras som uttryck för institutionella logiker. I det efterföljande kapitlet (sex) skildrar jag vad som styr och påverkar denna utveckling genom aktörers perspektiv. Analysen i kapitel fem respektive sex utmynnar i en översikt över de institutionella logiker som ser ut att samexistera i urvalsorganisationernas rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang. Här diskuteras även hur aktörer inom organisationerna hanterar denna samexistens.

I kapitel sju sammanfattas svaren på avhandlingens övergripande frågeställningar och hur vi kan förstå avhandlingens bidrag i relation till tidigare forskning och teori, men även för ideella organisationers praktiska arbete. Avslutningsvis diskuteras begränsningarna med detta bidrag såväl som förslag till fortsatt forskning.

2. Bakgrund

I detta kapitel placerar jag in rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i en historisk, samhällelig och kunskapsmässig kontext. Jag återvänder till delar av de diskussioner som förs här i framförallt kapitel fem, där jag analyserar vilka former av medborgerligt engagemang som efterfrågas och erbjuds inom människobehandlande ideella organisationer och hur detta har utvecklats sedan mitten av 1990-talet.

2.1. Kunskapsläget

Forskningen om medborgerligt engagemang är mycket omfattande och mitt syfte är inte att här redogöra för den i sin helhet. I stället ger jag en överblick över kunskapsläget genom att skildra den skandinaviska respektive internationella litteraturen med utgångspunkt i min förståelse av former av medborgerligt engagemang som sociala konstruktioner. Först presenterar jag den skandinaviska och svenska forskningen och mejslar därigenom fram en central föreställning om hur medborgerligt engagemang är och borde vara organiserat i en svensk och skandinavisk kontext – *folkerörelsetraditionen*. Därefter presenterar jag den internationella forskningen om medborgerligt engagemang (civic engagement) och mejslar därigenom fram ytterligare en central föreställning om hur medborgerligt engagemang är och borde vara organiserat – *civilsamhälle*. Som tidigare har nämnts använder jag alltså *folkerörelse* respektive *civilsamhälle* i betydelsen institutioner, som har kopplingar till vissa sätt att tänka och handla. Jag presenterar även studier som diskuterat och problematiserat den begreppsliga distinktionen mellan medborgerligt engagemang som en altruistisk respektive politisk handling och lyfter därigenom fram mer dynamiska perspektiv på medborgerligt engagemang. Avslutningsvis placerar jag in min egen studie inom detta forskningsfält.

2.1.1. Svensk och skandinavisk forskning

2.1.1.1. Former och analysnivå

Det finns en relativt omfattande litteratur om medborgerligt engagemang i en svensk och skandinavisk kontext där olika former av sådant engagemang har studerats på såväl individnivå som organisationsnivå (för en översikt, se till

exempel Henriksen, Strømsnes & Svedberg, 2019). Vad gäller former av medborgerligt engagemang som står i fokus i mycket av den svenska forskningen är de mest centrala föreningsmedlemskap (se till exempel Einarsson, 2012; Hvenmark, 2008; Häll, 1994), ideellt arbete (se till exempel von Essen, 2008, 2012, 2015), givande (se till exempel Vamstad, 2015; Vamstad & von Essen, 2013), informella insatser (se till exempel Jegermalm & Sundström, 2017; Jeppsson Grassman, 2003; Jeppsson Grassman & Svedberg, 1999), samt politiskt deltagande (se till exempel Ekman & Amnå, 2012; Wallman Lundåsen, 2019).

Vad gäller analysnivå innefattar svenska studier på individnivå inte minst befolkningsundersökningar om medborgerligt engagemang genomförda av forskare vid Ersta Sköndal Bräcke högskola (Svedberg, von Essen & Jegermalm, 2010; von Essen, Jegermalm & Svedberg, 2015; von Essen & Svedberg, 2020). Här studeras fyra uttryck för medborgerligt engagemang mellan 1992 och 2019: *ideellt arbete*, *informella insatser*, *givande* och *politiskt deltagande*. På organisationsnivå finns dels studier av forskare vid Handelshögskolan i Stockholm om organisationer i den svenska ideella sektorn som i viss mån har undersökt medborgerligt engagemang (Einarsson & Wijkström, 2019; Lundström & Wijkström 1997; Wijkström & Einarsson 2006). Dels finns studier av forskare vid Socialhögskolan vid Lunds universitet om det medborgerliga engagemang och de organisationer i det svenska civilsamhället som inriktas mot välfärdstjänster och social omsorg (Linde & Scaramuzzino 2017).

Därutöver kan även ett skandinaviskt samarbete nämnas vars syfte var att anpassa befolkningsundersökningarna från Ersta Sköndal Bräcke högskola till befolkningsstudier i Norge och Danmark, och därigenom undersöka en eventuell skandinavisk tradition av medborgerligt engagemang. Resultatet av detta samarbete redovisas i en internationell publikation som analyserar medborgerligt engagemang i Skandinavien ur olika perspektiv (Henriksen, Strømsnes & Svedberg 2019). Resultaten från de skandinaviska befolkningsundersökningarna ramar in av en teoretisk ansats om de strukturellt och historiskt betingade villkor som håller uppe det medborgerliga engagemanget i Skandinavien. Detta perspektiv används även i de svenska befolkningsstudierna för att förklara den påtagliga stabilitet som hävdas präglade mycket av det medborgerliga engagemanget på individnivå i Sverige (von Essen & Svedberg, 2020). För att förklara att det medborgerliga engagemangets omfattning och struktur förändras relativt lite trots

att det svenska samhället på många sätt har förändrats under den tidsperiod som studeras (1992–2019), gör dessa forskare två antaganden. Det första är civilsamhällets infrastruktur, alltså ideella organisationer som erbjuder och organiserar sådant engagemang samt värderingar förknippade med folkrörelsetraditionen. Det andra är antagandet om det *kumulativa medborgarskapet* (Jeppsson Grassman & Svedberg 2007), det vill säga att olika former av medborgerligt engagemang överlappar varandra och de som redan är engagerade blir än mer engagerade. Tillsammans beskrivs dessa antaganden skapa en teoretisk ansats om de strukturellt och historiskt betingade villkor som inramar och håller uppe det medborgerliga engagemanget i Sverige (a.a.).

2.1.1.2. Föreställningar om medborgerligt engagemang

Inom den skandinaviska och svenska forskningen har medborgerligt engagemang dels betraktats som en fritidsaktivitet inom områdena idrott, kultur, hobby och rekreation, dels som en politisk aktivitet med en nära koppling till den politiska sfären (Henriksen et al., 2019). Medborgerligt engagemang som en politisk aktivitet beskrivs komma till uttryck på två sätt. Dels kommer det till uttryck genom att ideella organisationer i Skandinavien har varit viktiga medel för att mobilisera vanliga människor som väljare (se även Rokkan, 1987) vilket inte minst exemplifieras av arbetarrörelsen och bonderörelsen och som möjliggjorde att stora delar av befolkningen i de skandinaviska länderna fick representation genom det organiserade samhället (Skov Henriksen et al., 2019). Vidare kommer medborgerligt engagemang som en politisk aktivitet till uttryck genom den starka tillväxten av välfärdsstaten efter andra världskriget som möjliggjorde att många ideella organisationer upparbetade sin roll som intresseorganisationer med betoning på röstfunktionen, vilka riktade sin uppmärksamhet mot staten för att utvidga dess ansvar för särskilda gruppintressen (se även Henriksen & Bundesen, 2004). Sådana intresseorganisationer exemplifieras inte minst av funktionshinderörelsen, kvinnorörelsen, nykterhetsrörelsen och miljörörelsen.

Medborgerligt engagemang har i den skandinaviska och svenska traditionen med andra ord betraktats som ett avgörande inslag i och en förutsättning för en välfungerande demokrati (von Essen et al., 2015). Konkreta uttryck för detta beskrivs vidare vara att både stora folkrörelser och många andra ideella organisationer tidigt fick en självklar plats och röst i det svenska utrednings- och

remissväsendet. Detta i kombination med synen på föreningslivet som en ”demokratiskola” har inneburit att det direkt politiskt inriktade föreningslivet har ställts i fokus (a.a.). Denna folkrörelsetradition har beskrivits som en starkt förankrad föreställning om hur medborgerligt engagemang är, och ”borde” vara, organiserat i samhället (Åberg, 2015). Inom den svenska och skandinaviska forskningen finns det många som skildrat denna tradition och dess betydelse för det bredare samhället i såväl Sverige som övriga Skandinavien (se till exempel Hvenmark, 2008; Hvenmark & Wijkström, 2004; Jeppsson Grassman & Svedberg, 2007; Wijkström & Lundström, 2002; Selle et al., 2019; Skov Henriksen, Strømsnes, & Svedberg, 2019; Åberg, 2015).

Inom folkrörelsetraditionen har den medlemsbaserade demokratiska federationen utgjort en normativ ”organisationsprototyp” för organiseringen av medborgerligt engagemang (se till exempel Hvenmark, 2008; Wijkström & Lundström, 2002). Detta kommer till uttryck genom att det svenska föreningslivet under 1900-talet dominerats av dessa öppna, demokratiska och medlemsbaserade organisationer. Det är även denna prototyp som har främjats av statens politik och som erhållit statliga bidrag, skattebefrielser och så vidare (Lundström & Svedberg, 2003). Att erkännas som en del av folkrörelsetraditionen har därmed varit ett avgörande sätt att få tillgång till materiella resurser från staten och kommunerna (Trägårdh, 2010; Wijkström & Lundström, 2002). Föreställningen om hur medborgerligt engagemang kan och borde vara organiserat i Sverige och övriga Skandinavien har med andra ord dominerats av folkrörelsetraditionen sedan 1900-talets början och beskrivs vidare som en institutionalisering som sedan dess har format, påverkat och avgränsat det svenska civilsamhället (Hvenmark, 2008; Hvenmark & Wijkström, 2004; Jeppsson Grassman & Svedberg, 2007).

Även idag beskriver ledande skandinaviska forskare folkrörelsetraditionen som avgörande för att förstå föreningslivets struktur, roll och betydelse i de skandinaviska länderna (Skov Henriksen, Strømsnes & Svedberg, 2019; Selle et al., 2019). Framförallt verkar själva den organisatoriska modellen som föreningsmedlemskap är en integrerad del av, fortsätta att utöva starkt inflytande i den skandinaviska kontexten när det kommer till att organisera medborgerligt engagemang (Selle et al., 2019). Två viktiga förklaringar till detta ges av forskarna. Den ena är att medlemsavgifter fortfarande är en primär inkomstkälla för många organisationer, vilket gör inte minst de passiva medlemmarna mycket viktiga för

organisationer (se även Selle & Strømsnes, 2001).⁵ Den andra är att det offentliga stödssystemet medvetet har riktat och fortsätter att styra det civila samhällets organisationer mot folkrörelsemodellen genom medlemskap som ett villkor för finansiering (Christensen et al., 2011; Wijkström & Einarsson, 2006).⁶

Parallellt med dessa stabiliseringsfaktorer avseende folkrörelsetraditionen diskuterar skandinaviska forskare hur vissa av dess centrala komponenter idag tycks vara under omförhandling. Sådana förändringar inkluderar enligt dessa forskare en stark professionalisering inom föreningslivet i de skandinaviska länderna och att helt nya typer av organisationsmodeller dykt upp vid sidan av de traditionella folkrörelserna (a.a.; se även Christensen et al., 2011; Wollebæk & Selle, 2002), samt en svagare koppling mellan medlemskap i ideella organisationer och ideellt arbete, särskilt i Danmark och Norge (Folkestad, Christensen, Strømsnes & Selle, 2015). Det förekommer flera förklaringar till varför det pågår en omförhandling av medlemskapets roll. Forskare har till exempel relaterat omförhandlingen till den komplexa dynamiken i politiska, ekonomiska, juridiska och sociala institutioner som bildar och formar möjlighetsstrukturer för samhällsengagemang (Goss, 2010; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001; Schofer & Longhofer, 2011). En faktor som beskrivs påverka hur människor mobiliseras och hur organisationer arbetar i de skandinaviska samhällena handlar om en ökande individualisering och social rörlighet, digitaliseringsprocesser och en snabb ökning av invandringsnivån i skandinaviska länder (Qvist, Henriksen & Fridberg, 2018). Individualisering och social rörlighet exemplifieras enligt dessa författare av en försvagning av klasstrukturer och religiösa band som avgörande faktorer för individuella livsval, medan pågående digitaliseringsprocesser beskrivs påverka kommunikationsstrukturer inte bara mellan medborgarna utan också mellan medborgare, organisationer och offentliga myndigheter (a.a.).

Andra skandinaviska forskare har undersökt och diskuterat sociodemografiska och institutionella förändringar i de skandinaviska samhällena sedan mitten av 1990-talet (Qvist, Folkestad, Fridberg & Wallman Lundåsen, 2019). Till sociodemografiska förändringar räknar dessa forskare utbildningsexpansionen, arbetslivsförändringar och förändringar i familjestrukturer. Med institutionella förändringar avser dessa forskare i stället det ökade institutionella, politiska och

⁵ Jag använder termen stödjande medlemskap (se till exempel Cnaan & Park, 2016 för en diskussion).

⁶ Atminstone gällande bidragsformen organisationsbidrag (jmf Prop. 2009/10:55, s. 151).

offentliga fokuset på ideellt arbete och den potentiella försvagningen av organisatorisk anknytning (a.a.). I sin studie testar de huruvida dessa socio-demografiska och institutionella förändringar kan förklara observerade trender avseende medborgerligt engagemang. Deras fynd pekar mot att skandinaver i stor utsträckning utför ideellt arbete och att detta inte har minskat över tid, vilket alltså talar emot påståenden om en allmän minskning av medborgerligt engagemang i västvärlden (jmf Putnam, 2000). Det som däremot verkar ha förändrats är inom vilka områden människor utför sitt medborgerliga engagemang, då nivåerna av ideellt arbete inom det författarna benämner som "välfärdsorganisationer" (welfare organizations) samt inom kultur och fritid har ökat i de skandinaviska länderna under den undersökta perioden (Qvist et al., 2019).

I kontrast till skandinaviska befolkningsstudier om medborgerligt engagemang som visat att relationen mellan individer och organisationer har blivit svagare i Norge och Danmark, beskriver svenska forskare hur denna komponent av folkrörelsetraditionen fortfarande kännetecknar det svenska föreningslivet (Henriksen, Strømsnes & Svedberg, 2019). Andra svenska forskare diskuterar samtidigt att det inte betyder att relationen mellan individer och organisationer nödvändigtvis har samma betydelse eller innehåll som tidigare (Einarsson & Hvenmark, 2012; Selle, 2013; Wijkström, 2015). Forskare har till exempel diskuterat hur medlemskapets betydelser och innehåll tenderar att omförhandlas över tid (Einarsson & Hvenmark, 2012; Papakostas, 2011; Selle, 2013; Wijkström, 2015). Tecken på en sådan omförhandling är enligt dessa forskare till exempel det sätt på vilket ideella organisationer idag väljer att förhålla sig till individer. I stället för, eller parallellt med, att ideella organisationer söker efter medlemmar beskrivs de även söka efter till exempel "volontärer", "givare", "följare" eller "aktivister" (Einarsson & Hvenmark, 2012). Ur ett sådant perspektiv mobiliserar alltså ideella organisationer allt oftare resurser (såväl mänskliga som materiella) från annat håll än från sina medlemmar, till exempel från andra ideella organisationer, kommuner, landsting, eller näringsliv, i form av bidrag, kontrakt, gåvor eller sponsring, vilket beskrivs leda till att medlemmar blir mindre viktiga för organisationerna (Papakostas, 2011). En annan faktor hänförs till en ökad professionalisering av samtida ideella organisationer där tendensen beskrivs vara att mobilisera välutbildade "specialister" vilket i sin tur minskar organisationers behov av medlemmar (Einarsson & Hvenmark, 2012; Hvenmark, 2008;

Papakostas, 2012; Wijkström, 2012). Papakostas (2011) hävdar till exempel att traditionella folkrörelseorganisationer delvis har omvandlats eller bytts ut mot en ny typ av organisation med anställd och högskoleutbildad personal som kommit att ta över den reella makten i organisationerna, medan Einarsson & Hvenmark (2012) hävdar att medlemmarna samtidigt har reducerats till att betala en avgift utan några förväntningar från organisationens sida på att de ska tillföra vare sig ideell arbetskraft eller agera huvudmän genom den interna demokratin. Allt som allt beskrivs detta som en utveckling mot att ideella organisationer helt enkelt inte vill ha eller anser sig behöva medlemmar längre, vilket i sin tur gör det fördelaktigt för organisationen att byta ut medlemskapet och i stället mobilisera exakt den mängd och typ av resurser man från organisationens sida anser sig behöva (a.a.), till exempel genom att fråga efter ett mer sporadiskt engagemang för vissa specifika uppdrag eller projekt (se även Hustinx & Lammertyn, 2003).

2.1.2. Internationell forskning

2.1.2.1. Former och analysnivå

I en amerikansk litteraturöversikt sägs det att litteraturen om medborgerligt engagemang domineras av tre former: (1) givande (giving) och ideellt arbete (volunteering); (2) politiskt engagemang (political engagement); och (3) miljö-vänliga handlingar (environment-friendly behaviors), varav den förstnämnda beskrivs dominera och som därför även ägnas mest utrymme i denna genomgång (Cnaan & Park, 2016). Författarna menar även att det finns en tendens att studera olika former av medborgerligt engagemang var för sig. Statsvetenskaplig forskning har till exempel studerat medborgerligt engagemang i termer av politiskt deltagande, det vill säga aktiviteter och handlingar som syftar till att åstadkomma politisk förändring och som därmed exkluderar andra former av medborgerligt engagemang (se till exempel Adler & Goggin, 2005; Teorell, Torcal & Montera, 2007; Mondak et al., 2010). Det finns också forskning där man till exempel har undersökt medlemsnivåer, vem och varför människor blir medlemmar och de (positiva) resultat som människors medlemskap i olika typer av ideella organisationer ger både samhället och de organisationer som de tillhör (se till exempel Almond & Verba, 1963; Baer, 2007; Curtis et al., 1992; Putnam, 2000; Schlesinger, 1944; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001; Skocpol, 2003). Mindre uppmärksamhet har ägnats åt föreningsmedlemskap både som begrepp

och som relation mellan individ och organisation (se till exempel Cameron, 1999). En åtskillnad görs här mellan studier som behandlar individuellt respektive kollektivt medlemskap. Det förstnämnda hänvisar vanligtvis till relationen mellan enskilda individer och en organisation, medan den senare hänvisar till en grupp organisationer som samlas för att bilda en federation eller motsvarande (se till exempel Smith & Stebbins, 2016).

Även den internationella forskningen om *ideellt arbete* som en form av medborgerligt engagemang är mycket omfattande. I sin mest grundläggande mening avser ideellt arbete alla former av aktiviteter som fritt väljs och görs utan monetär ersättning för andra bortom släktskap som oftast, men inte alltid, görs inom en formell organisation (jmf Dekker & Halman 2003).⁷ Definitionen är dock omdiskuterad och kritiserad (se till exempel Cnaan & Amroffell 1994; Hustinx, 2003; Kleres, 2012) då den sammanför olika typer av handlingar, olika typer av organisering med olika syften, och olika utfall, till exempel både politiska och sociala insatser. Även definitionens kriterier är omdiskuterade. Till exempel finns det former av ideellt arbete som inte kan betraktas som frivilligt. I en amerikansk kontext förekommer det till exempel att collegestudenter utför ideellt arbete för att få poäng för sina studier eller för att få de erfarenheter som krävs för att hitta ett arbete efter sin utbildning. Ett annat exempel är ideellt arbete som ett sätt att återintegrera långtidsarbetslösa på arbetsmarknaden, eventuellt med ett ekonomiskt incitament. Kriteriet att ideellt arbete utförs inom en formell organisation beskrivs som det mest kontroversiella kriteriet (jmf till exempel Dingle, 2001; Govaart et al., 2001; Henriksen et al., 2019 Wilson, 2000). I studier om ideellt arbete skiljer man därför på formellt och informellt ideellt arbete. Formellt ideellt arbete sker inom ramen för en formell ideell organisation medan informellt ideellt arbete sker utanför släktskap, familj och vänner (Hustinx et al., 2010; Musick & Wilson, 2008; Smith & Stebbins & Dover, 2006; Cnaan & Park, 2016). Det har hävdats att formellt ideellt arbete är den mest förekommande formen av ideellt arbete globalt (Smith, Stebbins & Rochester, 2016) och det finns studier som beskriver olika typer av ideellt arbete (Cnaan & Park, 2016) däribland regelbundet- episodiskt- eller digitalt ideellt arbete. Studier om episodiskt ideellt arbete fångar kortvariga och/eller engångsinsatser från individers sida som kan

⁷ Unpaid activities that are performed out of free will for the benefit of others beyond kinship ties and most often in or through an organisation (min översättning).

sträcka sig från några timmar till flera dagar eller längre (se Hustinx, Cnaan & Handy, 2010; Cnaan & Park, 2016; Smith, Stebbins & Rochester, 2016.) Studier om digitalt ideellt arbete fångar hur digitalisering som en övergripande samhällsförändringsprocess förflyttar möjligheten att utföra ideellt arbete till en virtuell plats (Liu et al., 2016; Ihm, 2017) och kan vidare delas in i flera olika undertyper (se till exempel Liu et al., 2016; Paylor, 2012; Peña López, 2007).

Precis som i fallet med föreningsmedlemskap och ideellt arbete har givande som en form av medborgerligt engagemang studerats på såväl individnivå som organisationsnivå i den internationella forskningen. Som en omfattande litteraturoversikt av Bekkers och Wiepking (2011) visar har mycket av forskningen på individnivå ägnats åt att undersöka de olika faktorer som förklarar varför människor skänker pengar. Studier på organisationsnivå undersöker i stället de organisatoriska faktorer som förklarar varför människor skänker pengar till formella civilsamhällesorganisationer. Här finns studier som till exempel undersökt betydelsen av organisationers varumärke (Michel & Rieunier, 2012), eller de faktorer som kan hjälpa organisationer att lyckas bättre med sitt digitala insamlingsarbete via exempelvis sociala medier (Saxton & Wang, 2014). Överlag finns numera en relativt omfattande litteratur om marknadsföring och insamlingsarbete (nonprofit marketing och fundraising) i olika typer av ideella verksamheter (se Bennett, 2018 för en översikt).

2.1.3. En alltmer utsuddad gräns

Vad som kan konstateras utifrån denna översiktliga framställning av svensk och skandinavisk respektive internationell forskning om medborgerligt engagemang, är att sådana handlingar och aktiviteter i internationell forskning har en tendens att likställas med en altruistisk handling som görs för andras skull eller för att producera någon form av allmännytta (jmf till exempel Dingle, 2001; Govaart et al., 2001; Henriksen et al., 2019; Wilson, 2000). Ett konkret uttryck för föreställningen om medborgerligt engagemang som en altruistisk aktivitet och som stöd för behövande grupper, är den amerikanska litteraturoversikt som nämns ovan, där begreppen *civic participation/civic engagement/ social participation/ social engagement/ pro-social behavior* betraktas som likartade begrepp som alla hävdas beskriva ”mänskliga handlingar som i sig är icke-egoistiska och som försöker bidra till andras livskvalitet i aktörens närsamhälle och utanför det egna hushållet

(Cnaan & Park, 2016, s. 2, min översättning).⁸ Skandinaviska forskare har därför kritiserat den dominerande definitionen av medborgerligt engagemang som en implicit altruistisk aktivitet och som stöd för behövande individer eller grupper och i stället pekat på den politiska dimensionen i medborgerligt engagemang i en svensk och skandinavisk kontext (Henriksen & Svedberg, 2010; Henriksen et al., 2019).

Det är dock inte bara skandinaviska forskare som problematiserat distinktionen mellan medborgerligt engagemang som en altruistisk respektive politisk handling. I en specialutgåva av *Journal of Civil Society* från 2010 ifrågasätts själva den begreppsliga uppdelningen mellan ideellt arbete och aktivism (social activism) som två separata och fränkopplade former av medborgerligt engagemang i fyra olika artiklar. I den introducerande artikeln beskrivs att forskning och den vetenskapliga debatten om det civila samhället alltför länge har ignorerat viktiga forskningsfrågor som berör skärningspunkten mellan två idealtyper – den ”altruistiska volontären” och den ”politiska aktivisten”. Ambitionen med specialutgåvan beskrivs vara att öppna en väg för forskning och dialog mellan två forskningstraditioner som enligt specialutgåvans redaktörer har tagit för lite intryck av varandra (Henriksen & Svedberg, 2010). Ett enligt författarna övergripande problem med denna uppdelning är att ideellt arbete är ett maktneutralt begrepp medan begreppet aktivism bär en uttrycklig eller implicit orientering mot makt och social förändring (a.a.). Ett annat problem är att de många överlappningar och likheter mellan de två typerna av medborgerligt engagemang tenderar att förbises av forskare eftersom de begrepp som används också styr studier i olika riktningar. Som ett sätt att diskutera dessa problem innehåller specialnumret artiklar som adresserar några av de centrala frågorna och problemen i skärningspunkten mellan ideellt arbete och aktivism.

Janoski (2010) tillhandahåller till exempel ett mer kontextuellt och dynamiskt perspektiv där både individuella handlingar och organisationer fokuseras, det vill säga processer snarare än struktur, för att överbrygga uppdelningen mellan den gängse bilden av en icke-politisk volontär som tjänar samhället, å ena sidan, och den förändringsorienterade politiska aktivisten å den andra. Detta exemplifieras vidare av tre olika processer som fungerar på olika sätt på de tre nivåerna i det

⁸ human behaviors that are inherently non-egotistical and that are attempting to contribute to the quality of life of others in the actor's community and outside one's household

civila samhället. "Civil reparation" (1) fungerar vertikalt för att skapa mindre eller större förändringar i samhället och beskrivs som en mer aktivistisk process vars syfte handlar om att förbättra villkoren för vissa grupper i samhället genom att överbygga och förespråka politiska frågor över olika områden. "Civilt underhåll" (2) fungerar i stället horisontellt inom den civila sfären för att stödja och förstärka befintliga sociala normer och värderingar som smidig social integration. Båda dessa processer behövs enligt författaren för att upprätthålla ett bra och framgångsrikt samhälle. Slutligen hanteras processen "civil nedbrytning" (3), en destruktiv form av aktivism som till exempel kan leda till segregation men som icke desto mindre behöver synliggöras för att fullt ut förstå det civila samhället – bortom idén att det bara inrymmer goda eller neutrala motiv (a.a.).

Ett annat problem med den begreppsliga uppdelningen mellan ideellt arbete och social aktivism beskrivs vara en blindhet inför att diskursen om den altruistiska och neutrala volontären stöds av djupare politiska strukturer som styr både människor och organisationer mot vissa typer av aktiviteter samtidigt som andra undviks (Henriksen & Svedberg, 2010). Detta problem adresseras av Goss (2010) som använder USA som ett fall för att illustrera de många olika sätt på vilket det civila samhället är starkt format av offentlig politik. Goss utmanar därmed bilden av ett spontant blomstrande civilsamhälle som uppstår av ren nödvändighet och föreslår att olika aktörer inom civila samhället är strukturerat uppifrån och ner. Hennes argumentet bygger på att statliga program, skattelagstiftning och välfärdspolitik i USA både möjliggör medborgarnas engagemang mot välgörenhet och social service men leder samtidigt bort det från aktiviteter som utmanar eller hotar den politiska strukturen (a.a.). Därigenom argumenterar Goss (2010) för en forskningsagenda som undersöker de komplexa kopplingarna mellan offentlig politik, sammansättningen av civilsamhällets organisationer och rörelser och individuellt engagemang. Som nämndes i föregående stycke diskuterar till exempel Trägårdh (2010) en liknande poäng i en svensk kontext, om hur medlemskapsbaserade organisationer har gynnats starkt framför andra organisationsformer.

I relation till detta beskrivs ett tredje problem vara att vi har för lite kunskap om hur olika politiska och sociala sammanhang möjliggör eller begränsar medborgarnas möjligheter att delta i det offentliga livet i olika delar av världen. Taylor, Howard och Lever (2010) undersöker hur partnerskap och samarbetsforum mellan ideella organisationer och offentliga myndigheter formas av lokala

politiska kulturer och maktförhållanden, samt bredare historiska relationer mellan staten och det civila samhället i tre olika länder (Nicaragua, Bulgarien och Wales/England). Poängen med detta perspektiv är att belysa de distinkta politiska och sociala omständigheter som har format och fortsätter att producera inte bara organisatoriska landskap utan också individuella motiv för medborgerligt engagemang.

Ett fjärde problem som lyfts fram av Henriksen och Svedberg (2010) är att vår kunskap om hur djupa strukturella förändringar, så som moderniserings- och individualiseringsprocesser i västerländska samhällen påverkar den framtida rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang. I forskningen pågår debatter om huruvida det medborgerliga engagemanget genomgår omfattande förändringar eller inte. Diskussionen om förändringar handlar om förskjutningar från ett traditionellt, långsiktigt engagemang mot mer episodiska, icke-förpliktande och självorienterade typer av engagemang, det vill säga en mer samhällsövergripande rörelse från kollektivt till reflexivt engagemang (Hustinx & Lammertyn, 2003; Hustinx, 2010a; Hustinx & Handy 2010).

Idealtypiskt kopplas kollektivt engagemang till individers känslor av att tillhöra en grupp och känslor av likhet (Eckstein, 2001). Här är individens avsikter eller preferenser underordnade gruppens då gruppmedlemmarna delar behov och önskemål och utmärks av en stark gruppidentitet, vilket beskrivs lägga grunden för långsiktigt och regelbundet engagemang (Hustinx & Lammertyn, 2003). Vidare placeras kollektivt engagemang idealtypiskt i ideella organisationer med en tydlig hierarki, hög grad av struktur och en tydlig åtskillnad mellan medlemmar och icke-medlemmar (Eckstein, 2001). Reflexivt engagemang fångar en förflyttning av fokus från kollektiv till individ (Hustinx & Lammertyn, 2003). Till skillnad från kollektivt engagemang utförs reflexivt engagemang på episodisk basis, när aktiviteten är relevant för individen och passar in i hans övriga aktiviteter. Individers känslor av tillhörighet är därmed inte kopplade till gruppen eller kollektivet, utan snarare till det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för till plikt inför kollektivet (a.a.). Ideella organisationers ideologiska kärna eller uppdrag beskrivs därför underordnas mer konkreta och resultatnriktade mål. Reflexivt engagemang beskrivs vidare kräva stor flexibilitet och rörlighet i relation till formella organisationer och dessa

individer föredrar kortvariga, projektbaserade uppdrag med en konkret ersättning (Anheier & Salamon, 1999; Hustinx & Lammertyn, 2003).

Den underliggande drivkraften bakom rörelsen från kollektivt till reflexivt engagemang beskrivs vara det senmoderna samhällets utveckling (Hustinx & Lammertyn, 2003), vilken kännetecknas av en större individualisering och sekularisering, liksom ett steg mot mer instrumentella orienteringar (Anheier & Salamon, 1999). Dessa studier söker dock teoretisera hur ett antal strukturella krafter driver människor i en viss riktning, snarare än att använda ökad individualism som förklaringsmodell till denna rörelse (Hustinx & Lammertyn, 2003). När det kommer till empiriska studier av dessa två idealtyper av medborgerligt engagemang kan föreningsmedlemskap betraktas som urtypen av kollektivt engagemang, medan episodiska respektive digitala ideella insatser beskrivs som exempel på reflexivt engagemang. Ett gemensamt kriterium för definitionen av episodiskt ideellt arbete är insatsernas frekvens, där längden på episodiska insatser kan variera från några timmar till några dagar eller längre (jmf till exempel Hustinx, Cnaan & Handy, 2010; Cnaan & Park, 2016; Smith, Stebbins & Rochester, 2016). Detta kan jämföras med ”reguljärt” ideellt arbete där individer regelbundet utför ideellt arbete under minst ett år eller längre (Smith, Stebbins & Rochester, 2016).

Men Hustinx (2010a) varnar samtidigt för att ett för snävt forskningsfokus på enskilda individers förändrade motiv och preferenser riskerar att förbise de parallella förändringsprocesser som samtidigt äger rum. I stället för att tolka konsekvenserna av senmodernitet som en växande valfrihet för volontärer och aktivister hävdar Hustinx att det är mer korrekt att tala om ett förändrat ömsesidigt beroende mellan individer och deras organisatoriska och institutionella miljöer. Därmed uppmanar hon andra forskare att ta i beaktande hur komplexa och nära sammanlänkande samhällsprocesser, individuella motiv och organisationsformer är – oavsett om det är ideellt arbete eller aktivism som studeras (a.a.).

I en senare specialutgåva om förhållandet mellan ideellt arbete och aktivism (political activism) föreslår Evers och von Essen (2019) ett annat sätt att skilja de två. Författarna hävdar att den akademiska debatten sällan utforskar och diskuterar hur betydelsen av ideellt arbete och aktivism har förändrats historiskt.

Därför argumenterar de för en kontextuell och relationell tolkning av olika former av medborgerligt engagemang i stället för förutbestämda definitioner av ideellt arbete och aktivism. Genom att anamma det författarna benämner som ett relationellt perspektiv föreslår de att betydelsen av historia, diskurser och politik tillsammans kan användas för att analysera olika former av medborgerligt engagemang, däribland ideellt arbete eller aktivism (a.a.).

Denna problematiserande diskussion som tar sin utgångspunkt i den begreppsliga uppdelningen mellan ideellt arbete och aktivism, kan illustreras ytterligare med hjälp av empiriska studier. I ljuset av de vitt skilda åsikter som omger migrationspolitiken i Sverige argumenterar till exempel Turunen och Weinryb (2017) i sin studie av människors engagemang för transitflyktingar under hösten 2015, att det hela tiden fanns en möjlighet att tolka hjälparbetet som politiskt motiverat. I och med att ideella organisationer som åtog sig att hjälpa flyktingar inte bara ägnade sig åt hjälparbete utan även en politisk ståndpunkt gentemot svenska statens hantering av flyktingmigrationen, argumenterar dessa forskare för att det blivit svårare att göra tydliga distinktioner mellan en politiskt neutral ideell organisation och en organisation som engagerar sig i välgörenhet med en politisk agenda (a.a.). Tidigare studier om motiv till ideellt arbete, det vill säga varför människor utför sådant arbete, tyder också på att altruistiska motiv inte behöver utesluta egenintresse eftersom olika typer av självförverkligande inte sällan anges som en viktig drivkraft (se till exempel Jeppson Grassman, 1997; Jägervi, 2016; Rubin, 2000). Individer som utför samma typ av ideella insats eller uppgift kan återopa helt olika motiv till detta. Frivilliga som hjälper asylsökande med språkträning kan till exempel motiveras av en önskan om interkulturella upplevelser, att förbättra asylsökandes förutsättningar och samhällsintegration eller av ett eget personligt behov av social kontakt (Mallum, 2017).

2.2. Sammanfattning

För att undersöka och analysera hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i en svensk kontext, är en viktig utgångspunkt att forskningen om medborgerligt engagemang bygger på olika normativa och politiska antaganden om hur samhället ser ut eller bör se ut (se avsnitt 1.1.1). Jag likställer dessa föreställningar med institutioner som jag benämner som *folkrörelse* respektive

civilsambälle. Dessa föreställningar återspeglas i den svenska och skandinaviska respektive internationella forskningen om medborgerligt engagemang – även om det finns forskare som argumenterar för ett större utbyte mellan dessa två forskningstraditioner. Förståelsen av former av medborgerligt engagemang som sociala konstruktioner är även viktig mot bakgrund av de studier som diskuterar en mer samhällsövergripande rörelse från kollektivt till reflexivt engagemang eller en allt mindre skarp gräns mellan vad som tolkats som altruistiskt- respektive politiskt medborgerligt engagemang.

Svensk tidigare forskning har studerat medborgerligt engagemang på såväl individnivå (människors handlingar och aktiviteter) som organisationsnivå (organisering av medborgerligt engagemang). Jag placerar min egen studie inom organisationsstudierna men bidrar till dessa genom att använda ett aktörs-perspektiv där enskilda individer inom organisationer förstås som aktörer. Detta kompletterar existerande svenska studier som i stor utsträckning utgår från ett strukturperspektiv där organisationen som helhet förstås som en kollektiv aktör. I nästföljande kapitel mejslar jag fram detta bidrag tydligare genom att introducera avhandlingens centrala teoretiska begrepp och perspektiv.

3. Teoretiska utgångspunkter

Olika teorier, begrepp och förklaringsmodeller används för att analysera rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på mikro-, meso- eller makronivå. Eftersom teorier på mikronivå fokuserar på individen och hur vi till exempel kan förstå rollen som engagerad eller vad som ger upphov till medborgerligt engagemang, använder jag mig främst av teorier på mesonivå. Sådana teorier fokuserar bland annat på hur vi kan förstå betydelsen av olika sätt att organisera och styra ideella (men även andra typer av) verksamheter, vilket handlingsutrymme som finns och hur rollfördelningen ser ut (se till exempel Johansson & Meeuwisse, 2017). Då jag intresserar mig för relationen mellan rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå och de mer övergripande villkoren som formar sådana handlingar, betraktar jag relationen mellan struktur och aktörskap som central för avhandlingens problemformulering. Därmed har jag valt att använda mig av ett analytiskt perspektiv som rör sig över olika nivåer, vilket jag hittar i den aktörsinriktade institutionella teoribildningen. Denna teoribildning öppnar upp för att undersöka hur individuella aktörer förändrar institutioner samtidigt som de är begränsade av dem (Thornton et al., 2012). *Institution* och *aktörskap* är därför de grundläggande begreppen i avhandlingen. För att studera hur aktörers handlingsmönster påverkas av att befinna sig i interinstitutionella system, det vill säga i relation till skilda institutionella ordningar (Persson & Uhnöo, 2018), är *institutionella logiker* ett tredje centralt begrepp. Institutionella logiker blir de konkreta analytiska verktyg som jag använder i avhandlingen för att få syn på hur aktörer förändrar institutioner samtidigt som aktörer är begränsade av dem (Thornton et al., 2012). Jag inleder framställningen av dessa tre begrepp i kritiken mot nyinstitutionell teoribildning och beskriver därefter hur jag bygger mitt analytiska perspektiv på studier som vidareutvecklat den.

3.1. Institutionella logiker och individer som aktörer

Forskningen om institutionella logiker har vuxit fram som ett sätt att vidareutveckla nyinstitutionell teoribildning och som ett svar på kritiken att nyinstitutionell teori inte erbjuder tillfredsställande förklaringar till *hur* förändring

uppstår (se till exempel Ocasio, Thornton & Lounsbury, 2017; Thornton et al., 2012). Det grundläggande antagandet i nyinstitutionell teori är att organisationer anpassar sig till sociala förväntningar eftersom det ger dem legitimitet vilket i sin tur förser organisationer med materiella och symboliska resurser som möjliggör organisatorisk överlevnad. Därmed tycks den enda tänkbara förklaringen till förändring vara någon form av dramatiska händelser som ”drabbar” stabila institutionella arrangemang (Smets et al., 2017). Vad som tenderar att gå förlorat i det nyinstitutionella perspektivet är dock betydelsen av enskilda individers handlingar, det vill säga aktörskap (Delbridge & Edwards, 2008; Delmestri, 2006; Smets et al., 2017). I stället för att studera institutioners påverkan på organisationer samt varför organisationer tenderar att likna varandra i sin utformning (se till exempel Meyer & Rowan, 1977; DiMaggio & Powell, 1983) fokuserar studier som vidareutvecklat nyinstitutionell teoribildning på den ömsesidiga sammansättningen av struktur och aktörskap och erkänner sociala ordningar som en potentiell källa till aktörskap och variation och inte bara stabilitet (Smets et al., 2017). Det är ett perspektiv som inte minst utvecklats av studier om institutionella logiker.

Institutionella logiker kan beskrivas som ett teoretiskt ramverk för hur individer och organisationer påverkas av att befinna sig i interinstitutionella system, det vill säga i relation till skilda institutionella ordningar (Persson & Uhnöo, 2018). I de tidiga formuleringarna av logikperspektivet inom politisk sociologi, skildrades det (västerländska) samhället som ett interinstitutionellt system omfattandes den kapitalistiska marknaden, den byråkratiska staten, demokratin, kärnfamiljen och religion, i meningen kristendom (Alford & Friedland, 1985). En bärande tanke för dessa författare var att samhället inte kan förstås som enhetligt, utan som uppbyggt av just flera institutionella ordningar (a.a.). Vidare har varje institutionell ordning idealtypiskt sin egen logik, vilka mer konkret tar formen av materiella och symboliska element som både begränsar och möjliggör individers och organisationers intressen, värderingar och identitet, samt motiverar handling (Friedland & Alford, 1991; Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012). Med ”materiella element” menas strukturer och praktiker medan ”symboliska element” avser idéutformning och meningsskapande. Det kan relateras till den definition av institution som jag utgår från i avhandlingen, det vill säga en uppsättning normativa och regulativa strukturer eller symboliska system som uttrycker en

kollektivt delad uppfattning som kan vara mer eller mindre uttalad och medveten och mer eller mindre tydlig och synlig (Ahrne & Papakostas, 2002, 2014; Greenwood, 2008), och som en sammanslagning av allmänt accepterade övertygelser och normer, snarare än tydliga regler (Ahrne & Brunsson, 2011).

Samtidigt har studier av institutionella logiker kritiserats för att betrakta dem som ett för-givet-taget fenomen som är oberoende av aktörers handlingar (Greenwood et al., 2011; Lounsbury, 2007; Marquis & Lounsbury, 2007). Inom logikperspektivet är det därför centralt att förstå *hur* aktörer förändrar institutioner samtidigt som aktörer är begränsade av dem (Thornton et al., 2012). Mot bakgrund av denna kritik är utgångspunkten för min användning av begreppet "aktörer" och "aktörskap" de studier som vidareutvecklat nyinstitutionell teoribildning genom att återvända till dess utgångspunkter i verkligheten som socialt konstruerad, där enskilda individer, snarare än organisationer, betraktas skapa, upprätthålla och förändra institutioner (Berger & Luckmann, 1966; Zilber, 2002, 2013). Dessa studier benämns ibland som "mikronivåstudier" eftersom de ägnar uppmärksamhet åt institutioners byggstenar på mikronivå (för en översikt, se till exempel Powell & Colyvas, 2008; Powell & Rerup, 2017). Inom dessa studier betonas därmed *aktörerna och aktörskapet* snarare än *resultatet av aktörskapet* (Kvarnström, 2016) och individer studeras som uttolkare av institutioner och sin omgivande miljö (Zilber, 2008). I linje med dessa mikronivåstudier åsyftar jag med begreppet "aktör" därmed individer eller enskilda organisationsmedlemmar vilka också är de som kan anses ha aktörskap.⁹ Därmed är jag intresserad av individuella aktörers meningsskapande och förhållningssätt till sin omgivning. Det betyder att jag i första hand intresserar mig för hur individuella aktörer inom människobehandlande ideella organisationer hanterar att denna kontext består av olika logiker som kan föreskriva olika handlingsalternativ för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang. En viktig utgångspunkt för dessa studier är att institutionella logiker är skapade och återskapas i interaktionen mellan människor. Det fångas av följande definition av institutionella logiker, vilken också är den definition jag använder mig av i denna avhandling.

The socially constructed, historical patterns of cultural symbols and material practices, assumptions, values, and beliefs by which individuals

⁹ Kan jämföras med kollektiva aktörer, det vill säga organisationer eller grupper.

produce and reproduce their material subsistence, organize time and space, and provide meaning to their daily activity (Thornton & Ocasio, 1999, s. 804).

Det innebär att jag utgår från att institutionella logiker är socialt konstruerade, historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer med vilka individer producerar och reproducerar sin materiella tillvaro, organiserar tid och rum, och ger mening till den sociala verkligheten (se även Kvarnström, 2016). Det betyder att institutionella logiker kan förstås som ett slags principer som berättar för aktörer hur de ska tolka verkligheten och hur de bör agera, eller som normerna i en viss sfär, vilka skapar ordning och reda och guidar människors handlingar (Kvarnström, 2016; Thornton & Ocasio, 1999). Jag förstår institutionella logiker som något som görs och upprätthålls av människor. Sett ur detta perspektiv är det alltså individer som antas skapa och upprätthålla institutioner, varför de även antas besitta någon form av medvetenhet om möjligheten att förändra institutioner, även om denna medvetenhet kan vara begränsad (Kvarnström, 2016; Suddaby, Viale et al., 2012). Bidraget från denna forskningsinriktning är alltså insikten om att det är inte bara organisationer som kan "bära" flera olika institutionella logiker, även individer kan göra det (Delmestri, 2006; DiMaggio, 1997). Att teoretisera individuella aktörer på detta sätt beskrivs därmed som ett svar på en mer allmän kritik mot nyinstitutionell teori, det vill säga att den inte förklarar *hur* förändring uppstår (Kvarnström, 2016). Som en vidareutveckling har alltför studier om vad individer gör för att skapa, upprätthålla eller förändra institutioner växt fram, inte minst studier av *institutionellt arbete* (Hampel, Lawrence & Tracey, 2017; Lawrence, Leca & Zilber, 2013; Lawrence, Suddaby & Leca, 2009, 2011), och *institutionellt entreprenörskap* (för en översikt, se till exempel Hardy & Maguire, 2008, 2017).¹⁰ Båda dessa forskningsinriktningar har dock kritiserats för att betrakta individuella aktörer som alltför strategiska och målmedvetna (se till exempel Czarniawska, 2009).

Med grund i nyinstitutionell teoribildning har logikperspektivet utvecklats från att teoretisera hur olika institutionella krafter inte bara konkurrerar om dominans utan också interagerar och ofta samexisterar, och hur detta påverkar organisationers och individers handlingsmönster. Härnäst i detta kapitel lyfter jag fram studier som undersöker konsekvenserna av förekomsten av flera logiker

¹⁰ *Institutional work* och *institutional entrepreneurship*.

med inbördes motsägende eller olika handlingsmönster – det vill säga *institutionell komplexitet*.

3.2. Institutionell komplexitet

Som en följd av en ökande förekomst av att alltfler individer arbetar över institutionella gränser (Smets & Jarzabkowski, 2013) finns forskare som beskriver individens vardag inom organisationer idag som en hantering av olika samexisterande logiker (se till exempel Greenwood et al., 2017; Smets et al., 2017). Därmed organiseras det praktiska arbetet inom organisationer utifrån olika mål som inte alltid är förenliga. Denna situation där skilda normativa föreskrifter inverkar benämns inom institutionell forskning som *institutionell komplexitet*, vilket är ett annat sätt att uttrycka förekomsten av flera logiker med inbördes motsägende eller åtminstone olika handlingsmönster (Greenwood et al., 2011; Martin et al., 2017). Många tidigare studier har ägnat uppmärksamhet åt hur ett visst organisatoriskt fält har dominerats av en institutionell logik där forskare implicit utgått från att (ofta två) dominerande logiker konkurrerar tills den ena ”vinner” (Thornton & Ocasio, 1999; Townley, 2002). Det kan exemplifieras av studier om ideella organisationer som anpassar sig till den dominerande logiken i en viss social kontext (Beckert, 2010). I en svensk kontext beskriver till exempel Arvidson (2018) hur nyinstitutionell teori och centrala begrepp som isomorfism (eller anpassning och efterlevnad), använts för att beskriva organisatoriska svar på förväntningar om likriktning i enlighet med dominerande institutionella logiker (a.a.). Därmed har nyinstitutionell teori använts som analysram för att förstå vad som sker med ideella organisationer som till exempel integreras i den offentliga sektorn och då i allt högre grad anpassar sig till företagsliknande praktiker till följd av en allmän marknadisering av den offentliga sektorn. Arvidson (2018) hävdar även att forskning om den organisationstyp som står i fokus i den här avhandlingen, det vill säga människobehandlande ideella organisationer, fortfarande domineras av studier som utgår från grundantagandet att institutioner begränsar villkoren för organisationsstrukturer och praktik. I kontrast till det nyinstitutionella perspektivet är ett viktigt antagande i studier om institutionell komplexitet att ett flertal institutionella logiker kan existera samtidigt (Greenwood et al., 2011; Kraatz & Block, 2008). Flera logiker antas vidare bidra till att olika och ibland motstridiga förväntningar från externa och interna intressenter i fråga om organisationers tillvägagångssätt och kapacitet (Besharov & Smith, 2014;

Delbridge & Edwards, 2013; Ocasio et al., 2017; Pache & Santos, 2010, 2013). Institutionell komplexitet beskrivs därmed som ett sätt att förstå organisationer som verkar i miljöer där flera institutionella logiker existerar samtidigt samt vad som händer när individuella eller kollektiva aktörer ställs inför institutionella logiker som är motstridiga (Bersharov & Smith, 2014; Greenwood et al., 2011; Kvarnström, 2016; Pache & Santos, 2010).

3.2.1. Hantering av komplexitet: från struktur till dynamik

Att studera hur organisationer eller individer inom organisationer praktiskt hanterar institutionell komplexitet är relevant eftersom de måste hitta sätt att hantera motstridiga krav bland annat för att bedriva en effektiv verksamhet eller för att bibehålla organisationens legitimitet gentemot omgivningen. Hantering av komplexitet beskrivs därför som en viktig samtida utmaning och som en av de viktigaste styrnings- och ledningsfrågorna för olika typer av organisationer idag (se till exempel Kodeih & Greenwood, 2014; Kraatz & Block, 2017). Organisationsstudier har länge dominerat litteraturen om hantering av institutionell komplexitet där organisatoriska gensvar har rönt mycket uppmärksamhet (Greenwood et al., 2011; McPherson & Sauder, 2013; Smets et al., 2017). Studier på organisationsnivå har föreslagit att komplexitet hanteras strukturellt genom olika så kallade organiseringsmekanismer (Battilana & Dorado, 2010; Goodrick & Reay, 2011; Jarzabkowski et al., 2013; Kraatz & Block, 2017; Martin et al., 2017; Reay & Hinings, 2009). Organisationsstudierna om hantering innebär vissa begränsningar och har bland annat kritiserats för att de behandlar organisationers gensvar som något som kan sökas i till exempel organisationernas strategier, målsättningar, strukturer för styrning och val av organisationsform. Kvarnström (2016) kategoriserar i sin avhandling dessa studier som ”strategistudier”. Ett gemensamt antagande i dessa studier är att organisationer svarar genom strategiska beslut när omvärlden ”drabbar dem” (Oliver, 1991), exempelvis genom strategier som *särkoppling* (Boxenbaum & Jonsson, 2008; Meyer & Rowan, 1977). Särkoppling beskriver hur organisationer visar upp att de följer en viss institutionell logik på ett symboliskt plan medan de i praktiken följer en helt annan institutionell logik (a.a.). En annan kategori studier om organisatoriska gensvar på institutionell komplexitet fokuserar i stället organisationers struktur som en hantering av den institutionella kontexten, till exempel genom bildandet av hybridorganisationer. Kvarnström (2016) benämner

dessas som ”strukturstudier”. Såväl strategistudierna som strukturstudierna fokuserar alltså på organisationen eller fältet, vilket innebär att det är organisationerna som sådana som antas besitta aktörskap (Kvarnström, 2016).

Tidigare studier om institutionell komplexitet har alltså i stor utsträckning fokuserat på organisatoriska strukturer där målmedvetna organisatoriska svar på institutionell komplexitet stått i fokus för analysen (för en översikt, se Greenwood et al., 2011; Pache & Santos, 2010). Hit kan den mycket omfattande teoretiska litteraturen om såväl organisatorisk anpassning efter sociala och kulturella krav i omgivningen (se till exempel Powell & DiMaggio; Stern, 1999), som hybridisering (se till exempel Billis, 2010; Skelcher & Rathgeb Smith, 2015; Wijkström, 2012) räknas. Båda dessa inriktningar erbjuder en till synes lämplig analysram för att förstå vad som sker med ideella organisationer som till exempel integreras i andra samhällsfärer (för en översikt, se till exempel Battilana, Besharov & Mitzinneck, 2017 eller Battilana & Lee, 2014). Forskning om hybridorganisationer och institutionell komplexitet har kritiserats för att den framställer förekomsten av flera logiker inom organisationer som en exceptionell situation (Schildt & Perkmann, 2017). Kritiker argumenterar för att alla organisationer oreflekterat följer flera institutionella logiker och därför uppstår institutionell komplexitet bara episodiskt när organisationer anammar en nyligen framträdande logik (a.a.).

Det ska dock nämnas att den skandinaviska institutionella teoribildningen studerat organisationers hantering av yttre tryck genom en mer dynamisk och tolkande ingång, inte minst via översättningsteori där begreppet översättning använts för att analysera spridningen av organiseringsstrender och hur de förs in i lokala kontexter. Precis som Kvarnström (2016) diskuterar finns möjliga överlappningar mellan logikperspektivet och översättningsteori och det finns studier som sammanfört de två (se till exempel Blomberg & Waks, 2015; Lindberg, 2014; Pallas, Fredriksson & Wedlin, 2016). Samtidigt befinner sig översättningsteori på en fältnivå där själva idén står i analytiskt fokus (Czarniawska & Joerges, 1996). Det är alltså själva idéerna som studeras och studieobjektet ligger på fältet. Därmed tolkar jag det som att även den skandinaviska institutionella teoribildningen utgår från organisationen eller fältet där organisationerna som sådana innehar aktörskap och hantering kontextualiseras som ett gensvar.

3.2.2. Individers hantering av institutionell komplexitet

Idag finns studier om hanteringen av institutionell komplexitet på såväl organisatorisk nivå som på mikronivå. I kontrast till organisationsstudierna, och i relation till den definition av institution och institutionella logiker som jag utgår från (se avsnitt 3.1), är det individuella aktörer med strategiskt ansvar för rekrytering och organisering inom organisationer och deras resonemang kring detta arbete som intresserar mig i den här avhandlingen. Studier på mikronivå benämns ibland som aktörsinriktade studier vilka representerar en annan inriktning inom institutionell teoribildning. I dessa studier intresserar sig forskare för individuella aktörers roll i att utforma variationen i organisatoriska svar på institutionell komplexitet (Bertels & Lawrence, 2016; Jarzabkowski et al., 2009; Kvarnström, 2016; Smets et al., 2012). Dessa studier visar att motstridiga förväntningar och krav från olika legitimitetskällor snarare kolliderar i vardagliga sysslor vilket medför att institutionell komplexitet är något som måste hanteras kontinuerligt av människor inom organisationer (Smets & Jarzabkowski, 2013, s. 1283). Till exempel Heimer (1999) visar i sin studie hur utövare måste balansera flera olika logiker (medicin, juridik och familj) varje gång de vårdar prematurbarn men att denna balansgång skiljer sig åt i varje enskilt fall beroende av såväl fallets natur som närvaron av dem som representerar de olika logikerna, vilket i hennes studie utgörs av föräldrar, läkare och socialarbetare inom barnhälsovård. Sett ur detta perspektiv är logiker eller vissa specifika element av logiker därmed inte konkurrerande eller kompatibla per se, snarare konstrueras logikerna som det ena eller andra genom individuella aktörers praktik inom organisationer (Smets & Jarzabkowski, 2013). Det exemplifieras vidare av empiriska studier som visat att det inte nödvändigtvis är så att en institutionell kontext bestående av motstridiga krav innebär problem och spänningar för organisationer utan att det i stället kan vara fördelaktigt för organisationer att omfamna till synes motstridiga logiker (se till exempel Pache & Santos, 2013; Jay, 2013; Tracey et al., 2011). Härnäst i detta avsnitt lyfter jag fram ett antal studier som undersökt hur individer inom organisationer gör för att hantera motstridiga logiker i sitt vardagliga arbete såväl som några av de begrepp som använts för att beskriva detta.

Studier om hur individer förhåller sig till motstridiga institutionella logiker inom organisationer har föreslagit att de gör detta genom att hela tiden balansera mellan föreskrifterna från olika logiker och att aktörerna därigenom tar hänsyn till sin

institutionella omgivning. Det talar för att institutionell komplexitet (när två eller flera logiker möts och konkurrerar inom ett fält eller organisation) inte nödvändigtvis är en tillfällig situation som kräver en specifik strategi eller särskilt gensvar. Det finns också studier som visar att aktörer har möjlighet att aktivt använda och förhålla sig till olika logiker, till exempel i beslutsprocesser där flera olika yrkesgrupper finns representerade (McPherson & Sauder, 2013). Studien av McPherson och Sauder (2013) visar till exempel att logiker används för att påverka beslut, definiera själva problemet eller skapa överenskommelser. Men även om studien visar att aktörerna kan välja logik och till och med använda en annan yrkesgrupps logik för att påverka beslut eller skapa goda relationer, är möjligheterna villkorade av formella regler så som normer och definitioner som gör att vissa logiker är mer effektiva att använda för vissa resultat. Möjligheten är även villkorad av den position en viss aktör besitter vilket till exempel innebär att en aktör med en central position i ett visst sammanhang har större möjligheter att använda olika logiker. McPherson och Sauder (2013) använder i sin studie begreppet institutionell "sensemaking" (meningsskapande) för att beskriva hur aktörer läser av situationen, ramar in det aktuella problemet och därigenom påverkar hur diskussionen mellan de olika yrkesgrupperna i deras studie tar form.

Andra studier som utforskat hur aktörer inom organisationer hanterar samexisterande logiker är en studie av Smets et al., (2015) om försäkringsmäklare och försäkringsgivare på försäkringsmarknaden. I studien beskrivs hur olika logiker påverkar aktörerna och hur de konstant balanserar dem genom tre mekanismer: "segmentering", "brobyggning" och "gränsdragning". Dessa mekanismer beskrivs göra så att individer kan hantera motstridiga logiker i sitt vardagliga arbete, vilket författarna hävdar sker i en cyklisk process av balanserande mellan olika institutionella logiker i en dynamisk process (a.a.). Den förstnämnda mekanismen *segmentering* (se även Goodrick & Reay, 2011) handlar om att dela upp praktiker och arbetsuppgifter genom att förlägga dessa till olika lokaler, till exempel genom att byta kläder mellan de olika lokalerna. Här beskrivs logikerna separeras för att reducera motstridigheter och undvika att framstå som icke legitima. En annan mekanism, *brobyggande* (se även Tracey, Phillips, & Jarvis, 2011), fångar i stället hur aktörer i stället kopplar samman separerade logiker för att kunna ta vara på fördelarna med deras samexistens. Aktörerna kopplar samman logiker efter vad situationen kräver. Det kan till exempel innebära att

delar av en logik kan användas i lokalen där vanligen en annan logik praktiseras. En tredje mekanism, *gränsdragning* (se även Gieryn, 1983) innebär att aktörer utsätts för sanktioner om de överskrider en osynlig gräns och spelar ut den ena logiken för mycket. På så sätt definieras också utrymmet inom vilket de båda logikerna kan balanseras. Genom kännedom om logikerna skapas gränser för vad som anses lämpligt eller inte (Kvarnström, 2016).

Ytterligare ett sätt för aktörer att hantera samexisterande logiker är att anpassa sig själv eller material till olika publikar, något som fångas av begreppet ”selektiv matchning” (Voronov et al., 2013). *Selektiv matchning* betyder att aktören gör ett val kring vilket script som ageras vid mötet med olika publikar men det betyder inte att det endast är den valda logiken som spelar roll, utan att det finns ett gemensamt grundläggande antagande om att det kan vara flera logiker samtidigt, men att logikerna kan framhållas olika mycket för olika publikar. Voronov med flera visar hur förhållandet till logiker kan vara kreativt och medvetet men också hur aktören tar hänsyn till publiken när de agerar. Vinproducenterna i studien framstår som både medvetna och kreativa men blir inte för den sakens skull förändringsagenter (Voronov et al., 2013). Detta sätt att hantera flera samexisterande logiker kräver dock att aktörerna känner till de olika samexisterande institutionella logikernas respektive innehåll, vilket är vad som möjliggör för aktörerna att anspela på innehållet och använda logikerna. Kvarnström (2016) beskriver hur individuella aktörer har möjligheter att använda sig av kännedomen om logiker samtidigt som aktörerna är bundna av dem. Därmed ägnar sig aktörer hela tiden åt att sammanföra logiker och sätta gränser.

Ytterligare ett annat sätt att förstå individers förhållningssätt till institutionell komplexitet är att använda begreppet roll. I en svensk studie av Östergren och Sahlin (1998) visas till exempel att läkare hanterar och utövar chefskap genom avvägningar och sammanvägningar i mötet mellan profession, politik och administration, (vilka kan ses som tre olika logiker) genom olika roller: vidareförmedlare, översättare och beskyddare. I en senare studie av Pache och Santos (2013) visas att aktörer kan anta olika roller vid institutionell komplexitet vilka gör så att individer kan svara upp på motstridigheter och måste agera för att upprätthålla sin identitet och organisationens legitimitet. De roller som formuleras av dessa författare är: mellanhand, försvarare, hybridaktör och infiltratör.

Senare studier har dock nyanserat sådana resultat genom att visa hur individer inte väljer en enda strategi eller förhåller sig på ett och samma sätt över tid. Till exempel Kvarnström (2016) visar hur aktörer som organiserar samarbeten mellan ideella organisationer och företag gör det genom ett dynamiskt förhållningssätt där de konstant verkar förhålla sig till både en kommersiell logik och en ideell logik som en vardaglig del av deras arbete: de tar hänsyn till och begripliggör den institutionella omgivningen för att undvika motsättningar och lösa problem, få till stånd handlingar och balansera trovärdigheten för att samarbeten mellan ideella organisationer och företag ska uppfattas som gedigna (a.a.). Institutionell komplexitet kan därmed även möjliggöra för aktörer att vara reflexiva, vilket betyder möjligheten att se och reflektera kring sin institutionella kontext. På så vis beskrivs institutionell komplexitet kunna frigöra organisationer från ”allsmäktigheten” i institutionella logiker som i sin tur kan skapa fler handlingsalternativ (Kvarnström, 2016).

Slutligen ska det även sägas något om kritiken mot mikronivåstudierna om hantering av institutionell komplexitet. Till exempel Martin et al., (2017) diskuterar hur mikronivåstudierna har en tendens tillskriva en enastående grad av autonomi till enskilda aktörer inom organisationer. Dessa författare hävdar därför att studier på makronivå tenderar att överbetona strukturen medan studierna på mikronivå tenderar att överbetona aktörskapet. Därmed uppmanar Martin et al., (2017) forskare att varken lägga för stor vikt vid institutionernas begränsande effekter eller att svänga för långt i motsatt riktning.

Sammanfattningsvis betraktar jag insikterna från studier om hur individer inom organisationer hanterar och förhåller sig till förekomsten av flera logiker som viktiga för att öppna upp för ett dynamiskt och tolkande sätt att förstå utvecklingen av rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang i min studie. Detta eftersom de förtroendevalda och anställda individer som är strategiskt ansvariga för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang inom människobehandlande ideella organisationer kan förstås som bärare av flera olika logiker som de använder och/eller balanserar på olika sätt och i olika hög grad i olika situationer och i mötet med olika intressentgrupper. Men i och med att de individer vars erfarenheter och beskrivningar studeras i avhandlingen är förtroendevalda och anställda ledare på nationell nivå, skriver jag samtidigt in mig i ett tillvägagångssätt som har kritiserats för att begripliggöra individuella aktörer

i termer av deras professioner eller organisatoriska roller, eftersom de individer som studeras inte sällan är organisationers ledare. Detta har tolkats som en implicit antydning om att det bara är ledare på högsta nivå inom organisationer som är av intresse för att förstå hur individers handlingar och praktik bidrar till att både skapa, upprätthålla och förändra institutioner, eller att dessa är de enda aktörer som ägnar sig åt att balansera logiker inom organisationer (McPherson & Sauder, 2013; Pache & Santos, 2013). Kritikerna argumenterar för att också "vanliga människor" som utför vardagligt arbete i organisationers frontlinjer ägnar sig åt att balansera logiker (Smets et al., 2015). Att de individer som studeras i denna avhandling är strategiskt ansvariga för rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på nationell nivå, betyder inte att jag inte tror att aktörer på andra nivåer som till exempel regionala eller lokala ledare eller för den delen gräsrotterna, också ägnar sig åt att skapa, upprätthålla eller förändra institutioner. Det har inte varit praktiskt möjligt att inom ramen för detta avhandlingsarbete utforska aktörer på alla organisatoriska nivåer. När det gäller andra nivåer förlitar jag mig i stället på sekundärdata i form av interna medlemsundersökningar och liknande för att åtminstone diskutera de intervjuade aktörernas resonemang i relation till organisationernas gräsrotter. Detta material beskrivs mer utförligt i kapitel fyra.

3.3. Sammanfattning

Med utgångspunkt i en kritisk diskussion om det nyinstitutionella perspektivets begränsningar argumenterar jag för att det finns ett utrymme att utveckla ett mer dynamiskt och tolkande sätt att förstå utvecklingen av nya sätt att organisera medborgerligt engagemang och dess innebörder för etablerade ideella organisationer i en svensk kontext. Jag pekar även på en möjlig väg för att göra detta, genom att bygga vidare på insikterna från den aktörinriktade institutionella teoribildningen. Detta eftersom jag menar att det finns ett utrymme att komplettera existerande svenska studier om medborgerligt engagemang på organisationsnivå, som i stor utsträckning utgår från ett strukturperspektiv där organisationen som helhet förstås som aktörer. Jag vill bidra genom att analysera enskilda aktörers agerande inom organisationerna. Därigenom redogör jag för och diskuterar valet att använda institutionella logiker och aktörsinriktade studier som ett sätt att öppna upp för en dynamisk och komplex analytisk tolkningsram i min undersökning av hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang

har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i en svensk kontext. Dessutom äger dessa företeelser rum i en institutionell kontext, och för att studera hur individer och organisationer påverkas av att befinna sig i interinstitutionella system, det vill säga i relation till skilda institutionella ordningar (Persson & Uhnöo, 2018), beskriver jag *institutionella logiker* som ett centralt begrepp i avhandlingen. Den definition av institutionella logiker som jag använder mig av är de konkreta analytiska verktyg som jag använder för att få syn på *hur* aktörer förändrar institutioner samtidigt som de är begränsade av dem (Thornton et al., 2012). Därmed är frågan om hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang formas i relationen mellan struktur och aktörskap central för avhandlingens problemformulering.

I nästa kapitel diskuterar jag varför människobehandlande ideella organisationer utgör ett relevant empiriskt sammanhang för att undersöka och analysera hur rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i en svensk kontext. Därefter redogör jag för mitt val av empiriska organisationer såväl som för studiens metod och material.

4. Metod och material

I studien har det dels varit viktigt att beskriva utveckling avseende rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang över tid; att identifiera trender och tendenser. Dels har det varit viktigt att förstå vad som styr och påverkar denna utveckling; att fråga hur människor som arbetar med rekrytering och organisering av engagemang inom ideella organisationer begripliggör utvecklingen över tid. Därför har den huvudsakliga metoden för datainsamling varit dokumentstudier och kvalitativa intervjuer. Undersökningen kan beskrivas som en kvalitativ studie inspirerad av fallstudie som forskningsstrategi.

4.1. Val av forskningsstrategi

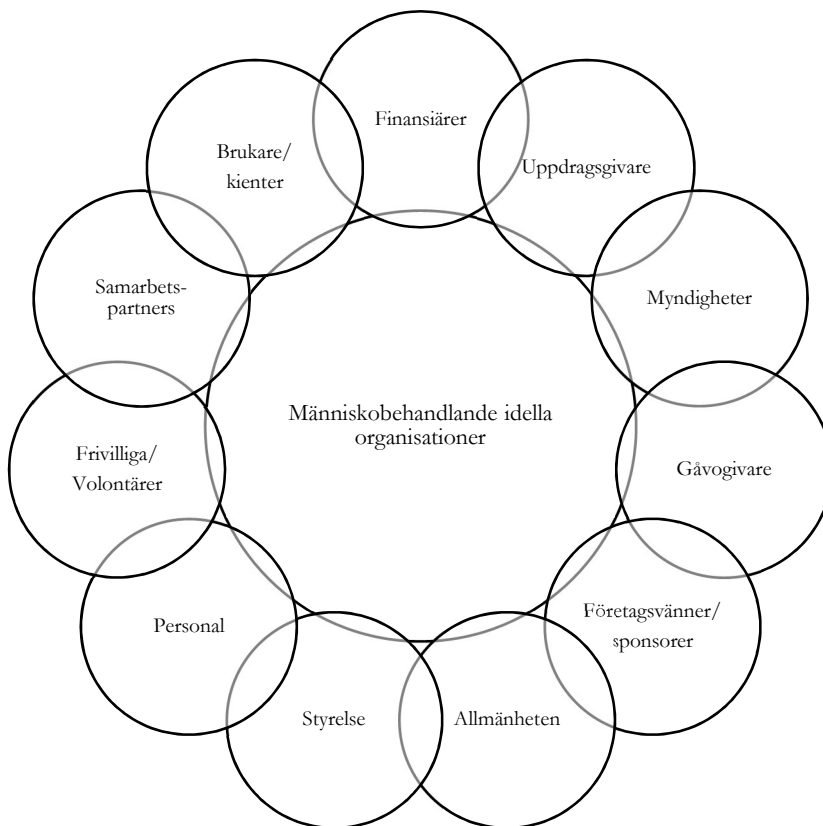
Ett sätt att välja forskningsstrategi inom samhällsvetenskaplig forskning är att utgå från vilken typ av forskningsfråga som ska besvaras. Forskningsfrågor, det vill säga problemformuleringen, rymmer vidare både *substans* (vad undersökningen handlar om) och *form* (frågor om ”vem”, ”vad”, ”varför”, eller ”hur”) (Yin, 2009). Hur- och varför-frågor kan utforskas med hjälp av olika forskningsstrategier så som historiskt inriktade studier, experiment eller fallstudier (Yin, 2009). Det har hävdats att fallstudie därmed är ett val av *vad som ska studeras* – inte ett val av metodval (jmf Stake, 2003). Samtidigt finns det många slags fallstudier med olika slags syften (Eckstein, 1992). Vissa fallstudiestrategier beskrivs som mindre relevanta för deskriptiva eller explorativa studier medan andra är mer lämpade för teoretiskt motiverade och teoretiskt styrda undersökningar, det vill säga fallstudier som vägleds av tydligt angivna teoretiska antaganden och hypoteser (se till exempel, Lindvall, 2007). Både kvalitativa och kvantitativa data med en kombination av olika forskningsmetoder som till exempel observationer, intervjuer eller dokument kan användas i fallstudier. En blandning av olika metoder uppmuntras av vissa för att få en bra helhetssyn (Denscombe, 2014).

Fallstudier kan vidare användas vid kvalitativa analyser där syftet handlar om att generera ingående beskrivningar och/eller fördjupad kontextberoende kunskap, som vanligtvis baseras på en mängd olika datakällor (Flyvbjerg, 2006; Yin, 1994). I relation till min ambition att öppna upp för ett mer komplext och dynamiskt analytiskt perspektiv på likformighet, differentiering och förändring i ideella sammanhang, bedömdes fallstudie som en lämplig forskningsstrategi. En annan

möjlig strategi hade varit en historiskt inriktad studie men det valdes bort till följd av frånvaro av data. Fallet som studeras här är människobehandlade ideella organisationer (det vill säga en typ av organisation) som jag använder för att undersöka och analysera *hur* rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang har utvecklats sedan mitten av 1990-talet i en svensk kontext, och *vad* som styr och påverkar denna utveckling. Jag betraktar människobehandlande ideella organisationer som väl lämpade för att synliggöra den komplexitet jag vill undersöka av följande skäl. För det första rekryterar och organiserar denna typ av ideella organisationer en bredd av medborgerligt engagemang så som föreningsmedlemskap, ideellt arbete och givande (jämfört med till exempel mer renodlade medlemsorganisationer). Listan av intressenter med olika idéer om hur saker och ting ska organiseras och med skilda förväntningar och krav är därför lång när det gäller människobehandlande ideella organisationer. Hit hör mottagare av stöd och service (klienter/brukare), andra ideella organisationer, frivilliga/volontärer, medlemmar, anställda, styrelsen, samverkanspartners, offentliga finansiärer, sponsorer eller privata gåvogivare (Arvidson & Linde, 2017; Ebrahim, 2003; Ospina, Diaz, & O'Sullivan, 2002). För det andra har människobehandlande ideella organisationer nära relationer till såväl offentliga uppdragsgivare som kommersiella organisationer. Dessutom är de ofta grundade i ett sätt att förstå och arbeta för att lösa social utsatthet som i väsentliga avseenden skiljer sig från offentliga människobehandlande organisationer som till exempel socialtjänsten (Arvidson, 2018; se även Meeuwizze & Sunesson, 1998). Jag återkommer till en mer utförlig diskussion kring skillnader mellan en idéburen- respektive offentlig välfärdslogik i avsnitt 4.2 (se s. 63) och i analysen i kapitel sex.

Därmed betraktar jag människobehandlande ideella organisationer som ett slags noder där flera olika och ibland motstridiga institutionella logiker möts. Detta innebär att aktörer inom dessa organisationer ställs inför konkurrerande krav och förväntningar som härstammar från olika logiker (se även Arvidson, 2018). Den mångfald av intressenter som aktörer inom denna typ av organisationer på olika sätt kan tänkas behöva förhålla sig till när de rekryterar och organiserar medborgerligt engagemang, sammanfattas schematiskt i figur 1. Andra typer av organisationer hade kunnat användas för att undersöka denna typ av processer och komplexitet, till exempel företag eller offentliga organisationer som rekryterar och organiserar volontärer för att bedriva verksamhet. Samtidigt ligger mitt

intresse i civilsamhället varför valet föll på människobehandlande ideella organisationer.

Figur 1. Människobehandlande ideella organisationer som en skärningspunkt för multipla intressentgrupper.¹¹

4.1.1. Val av empiriska organisationer

Begreppet ”människobehandlande ideella organisationer” är inspirerat av så väl internationell som svensk tidigare forskning. I en mening är benämningen en direkt översättning av det amerikanska begreppet ”non-profit human service organization” (Hasenfeld & Garrow, 2012). Detta innebär att begreppet har sina

¹¹ Modellen är inspirerad av Arvidson och Linde (2017).

rötter i en amerikansk samhällskontext där civilsamhällets roller skiljer sig från motsvarande i en svensk och skandinavisk kontext. I svensk forskning förekommer i stället benämningen ”socialt inriktad ideell organisation” eller ”ideella organisationer som arbetar med socialt arbete” (se till exempel Blennberger, 1993; Lundström & Svedberg, 1998; Meeuwisse & Sunesson, 1998; Svedberg & Olsson, 2010; von Essen et al., 2015). I SOU (1993:82) är utgångspunkten för definitionen av denna typ av ideell organisation dess avsikt, det vill säga syfte eller mål, respektive vad den faktiskt gör.¹² Därmed beskrivs socialt inriktade ideella organisationer i denna publikation som organisationer ”som i intention och handling har en primär välfärdsinriktning” (Blennberger, 1993, s. 40). Samtidigt är det svårt att dra alla ideella organisationer som arbetar med välfärd eller socialt arbete över en kam då det kan finnas variation avseende hur de finansieras, hur beslutsformerna ser ut, om de primära aktiviteterna är inåt- eller utåtriktade, om organisationer har politiska ambitioner eller ej samt graden av professionalisering (Johansson & Meeuwisse, 2017). De fyra urvalsorganisationerna IOGT-NTO, Rädda Barnen, Röda Korset och Stockholms Stadsmission, har valts eftersom de exemplifierar både likheter och variation när det kommer till dessa frågor. De särskiljande aspekterna illustreras med hjälp av tabell 1. Såväl ”medlemsantal” som ”inriktning” indikerar här för vem organisationerna organiserar sig och riktar sig till. I SOU (1993:82) görs en distinktion mellan organisationer med ”direkt” respektive ”indirekt” social inriktning. Med ”indirekt social inriktning” avses organisationer med inriktning mot att utveckla välfärden genom bland annat opinionsbildning och politisk påtryckning (a.a.). Med ”direkt social inriktning” avses organisationer, verksamheter eller insatser med en väldfärdsinriktning ”som uttrycks i direkta relationer till ”brukarna” eller med andra ord utgörs av direkta hjälpsatser” (a.a., s. 41, citattecken i original). Kolumnen ”anställda” (genomsnittligt antal heltidsanställda) indikerar vidare grad av professionalisering medan primär finansieringskälla indikerar hur verksamheten finansieras i de fyra urvalsorganisationerna.¹³

¹² I denna publikation används benämningen ”frivilligorganisationer” men för att vara konsekvent med avhandlingens begrepsanvändning använder jag här begreppet ”ideell organisation”.

¹³ Detta är dock inte organisationernas enda finansieringskälla, vilket jag återkommer till i analyskapiteln.

Tabell 1. Översikt av urvalsorganisationerna

	Med- lemmar	Anställda	Finansiering	Inriktning	Besluts- fattande	Politisk ambition
IOGT- NTO	25 000	34	Lotteri	Både indirekt & direkt	Demokratiskt	Ja
RB	60 000	335	Sida	Direkt	Demokratisk	Ja
SRK	109 700	430	Offentliga bidrag	Direkt	Demokratiskt	Ja
SSM	165	474	Privatgivare	Direkt	Delvis demokratiskt	Ja

I mer generella organisationsteoretiska termer representerar IOGT-NTO, Rädda Barnen och Röda Korset en organisationstyp som idealtypiskt liknar en ”federation”. Ett centralt karaktärsdrag för den formella strukturen i denna organisationstyp är att styrning inte bara involverar styrelser och anställda tjänstemän (som i fallet med till exempel styrelsebaserade organisationer) utan även medlemmars inflytande – dessutom på såväl lokal, som regional och nationell nivå (Bradshaw & Toubiana, 2013). Hvenmark (2008) illustrerar denna komplexa styrningsstruktur med hjälp av metaforen ”Timglasorganisation”, vilket kan beskrivas som en analytisk modell för att skildra hur den interna styrningsstrukturen i den medlemsbaserade associationen består av två styrningsstrukturer: den demokratiska strukturen där organisationens medlemmar, på demokratisk väg och på olika nivåer, väljer sina ledare och själva eller via sina valda företrädare deltar i beslutsfattandet, samt det ickedemokratiska operativa systemet med anställda chefer och tjänstemän vilka verkställer beslut och verksamhetsinriktningar. Det individuella medlemskapet är därför den huvudsakliga nyckeln till formell intern makt, vilken oftast ges uttryck åt på det som i olika organisationer benämns som kongressen, årsmötet eller förbundsstämman. Kongressen (eller dylikt) är därmed den arena som medlemskapets formella makt manifesteras på genom den demokratiska process som till detta årsmöte också genererat förslag, till exempel beträffande organisationens styrdokument, ideologiska värdegrund eller övergripande uppdrag. Mandatet för organisationens operativa och verkställande struktur fastställs därmed av vad den demokratiska auktoriteten bestämt. Styrelsens roll, både på lokal, regional och nationell nivå, kan i denna typ av styrningsstruktur

beskrivas som avgörande mekanismer för det beslutsfattande som sker mellan årsmötena eftersom det är då de ska agera genom att inta en position som beskrivs ligga mellan den demokratiska och operativa strukturen (a.a.). En viktig skillnad mellan urvalsorganisationerna är dock att Rädda Barnen och Röda Korset kan beskrivas som externt orienterade medan IOGT-NTO kan beskrivas som internt orienterad främst gentemot sina egna medlemmars intressen (Svedberg & Olsson, 2010).

Stockholms Stadsmission däremot liknar idealtypiskt ”en svensk version av en non-profit-organisation” (Svedberg & Olsson, 2010 s. 240, min översättning),¹⁴ vilken i struktur och orientering beskrivs som nära besläktad med en professionaliserad ”non-profit-organisation” som är vanligt förekommande i en internationell kontext (se även Anheier, 2005). Syftet eller uppdraget är helt dedikerat till att utföra social service för andra. Organisationstypen beskrivs vidare ha en hög grad av anställda och avlönade medarbetare, färre frivilliga och sakna en intern demokratisk beslutsprocess. Den beskrivs vidare som externt orienterad och i första hand inte avsedd att främja förändring. Verksamheten beskrivs vara inriktad mot professionell social service och finansieringen bygger till stor del på privata givare men även ersättning för utförande av socialt arbete på uppdrag av kommunen (a.a.).

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att sammanställningen i tabell 1 bygger på idealtypiska teoretiseringar av empiriska organisationer som i verkligheten kan se något annorlunda ut. Härnäst i detta kapitel följer en närmare beskrivning av de fyra urvalsorganisationerna vad gäller vem organisationerna organiserar sig för och riktar sig till, hur verksamheten finansieras, hur beslutsformerna ser ut, om de primära aktiviteterna är inåt- eller utåtriktade, om organisationer har politiska ambitioner eller ej samt graden av professionalisering.

4.1.1.1. IOGT-NTO

IOGT bildades som ett ordenssällskap i USA 1851. Sällskapet spred sig till Europa via England, och kom till Sverige 1879 (IOGT-NTO, 2019). IOGT-NTO bildar tillsammans med Ungdomens Nykterhetsförbund (UNF), IOGT-NTO:s Juniorförbund och Nykterhetsrörelsens scout-förbund (NSF) IOGT-NTO–

¹⁴ The non-profit welfare organization – The Swedish version

rörelsen, som sin tur är en del av IOGT International (IOGT-NTO: s stadgar, 2017, s. 1). Vad gäller vem IOGT-NTO organiserar sig för och riktar sig till är verksamheten uppdelad i tre olika verksamhetsområden: Alkohol- och narkotikapolitik, förebyggande arbete och socialt arbete. Inom området alkohol- och narkotika-politik arbetar IOGT-NTO med politiska frågor som till exempel alkolvåld, öppettider på krogen, gårdsförsäljning av alkohol, minskade införselkvoter, höjda minimiskatter och förbud mot alkoholreklam och att värna det svenska alkoholmonopolet. Syftet med det förebyggande arbetet beskrivs vara att minska riskerna för alkoholrelaterade problem, där det konkreta arbetet till exempel handlar om att begränsa tillgängligheten av alkohol för tonåringar och att väcka medvetenhet kring alkoholens roll på arbetsplatser och i idrottsföreningar. Inom verksamhetsområdet socialt arbete erbjuds stöd till personer som har eller har haft alkohol- eller andra drogproblem att leva helnyktert. Det konkreta sociala arbetet handlar om behandling och rehabilitering vid IOGT-NTO:s behandlingshem Dagöholm eller självhjälpsverksamhet i form av kamrattstöd. IOGT bedriver också sociala företag med uppdrag att skapa arbetsmöjligheter till personer som står långt från arbetsmarknaden samt alkoholrådgivning för människor som behöver stöd och råd (a.a.). Därmed kan deras inriktning beskrivas som både indirekt och direkt med en politisk ambition.

Vad gäller beslutsformer är IOGT-NTO:s hösta beslutande organ på riksplanet kongressen och förbundsstyrelsen, på distriktsplanet distriktsårsmötet och distriktsstyrelsen samt på lokalplanet föreningsmötet och föreningsstyrelsen (IOGT-NTO: s stadgar, 2017, s. 6). Kongressen äger rum vartannat år då ombud från de 23 distrikten samlas och väljer en förbundsstyrelse som mellan kongresserna ansvarar och leder förbundets verksamhet. De 23 distrikten är IOGT-NTO:s regionala funktion, och ska samverka mellan lokalföreningar och skapa nya verksamheter. Distriktens styrelser väljs på distriktsårsmötet, dit föreningarna inom distriktet skickar ombud. Ombuden beslutar om en verksamhetsplan för det kommande året samt utser ombud till kongressen. Finansieringen utgörs enligt organisationens senast tillgängliga årsredovisning av medlemsavgifter, statsbidrag, eget lotteri (Miljonlotteriet), hyresintäkter från deras fastigheter, sålda tjänster samt företagssamarbeten och antal heltidsanställda var 34 (IOGT-NTO, 2014, s. 3).

4.1.1.2. Röda Korset

Svenska Röda Korset (SRK) grundades 1865. Tillsammans med 190 andra nationella föreningar bildar de idag en av världens största katastroforganisationer (Röda Korset, 2019). Vad gäller vem SRK organiserar sig för och riktar sig till beskrivs i deras sju grundprinciper att de arbetar internationellt och nationellt för att förhindra och lindra mänskligt lidande. Målet är att skydda liv och hälsa och att värna respekten för människovärdet samt att de arbetar ”uteslutande för att lindra människors lidande och att i första hand hjälpa de mest nödställda” (Röda Korset, 2020). Därmed kan aktiviteterna beskrivas som primärt utåtriktade. Svenska Röda Korset är en ideell förening som styrs av sina medlemmar. Enligt organisationens senaste årsredovisning samlar de idag 115 400 medlemmar och omkring 26 000 frivilliga¹⁵ i närmare 800 lokalföreningar (kretsar) (Svenska Röda Korset Årsberättelse 2018, s. 33). Beslutsfattande utövas genom Riksstämman, Röda Korsets styrelse och generalsekreteraren samt ledningsgruppen. Vad gäller grad av professionalisering är antalet anställda inom SRK 4 301 (a.a.). Tjänsteorganisationen består vidare av anställda medarbetare på fyra rödakorskontor i Stockholm, Göteborg, Malmö och Umeå samt Röda Korsets folkhögskola och fem behandlingscenter för krigsskadade och torterade i Sverige. Det finns även anställda delegater från Röda Korset som tjänstgör internationellt i krigs- och krisområden (a.a., s. 34).

Merparten av Röda Korsets verksamhetsintäkter beskrivs komma från gåvor (privatpersoner genom månadsgivande, akutinsamlingar, arv, lokala rödakorsföreningar och genom Postkodlotteriets utdelning och bidrag (likvida medel från offentligt rättsliga organ och omfattar bidragsgivare som Sida, EU, Arvsfonden, övriga statliga myndigheter och institutioner samt kommuner och landsting, och inkluderar även bidrag från aktörer som Radiohjälp och stiftelser (a.a., s. 44). Organisationen erhåller även medlemsintäkter, försäljningsintäkter från skänkta varor samt övriga intäkter (Svenska Röda Korset Årsberättelse 2018, s. 38).

4.1.1.3. Rädda Barnen

Rädda Barnen i Sverige grundades 1919 och är idag en av totalt 28 Rädda Barnenorganisationer i lika många länder runt om i världen. Rädda Barnen i Sverige

¹⁵ Röda Korset använder termen frivilliga.

beskriver sig själva som en ”demokratisk, partipolitiskt och religiöst obunden folkrörelse som kämpar för barns rättigheter, genom opinionsbildning, påverkan gentemot beslutsfattare och direkt stöd till barn i utsatta situationer” (Årsrapport 2017, Rädda Barnen). Deras primära inriktning kan därmed beskrivs som direkt med en politisk ambition.

Vad gäller beslutsfattande är Rädda Barnen i Sverige strukturerad som en medlemsrörelse med omkring 70 000 medlemmar, 176 lokalföreningar och 25 distrikt. Beslutsfattande utövas genom organisationen högsta beslutande organ – Riksmötet som genomförs vartannat år, där ombud för landets lokalföreningar fattar beslut i policyfrågor och verksamhetsinriktning samt väljer styrelse och ordförande. Mellan riksmötena är Riksstyrelsen högst beslutande organ som verkar för Rädda Barnens utveckling i enlighet med stadgar och riksmötets beslut, ansvarar för planering, genomförande och utvärdering av Rädda Barnens hela verksamhet, Ansvarar för Rädda Barnens arbete inom det globala samverkansförbundet samt Internationella Rädda Barnen utifrån det mandat som ges av riksmötet i samband med beslut om verksamhetsinriktning, fastställer årligen verksamhetsplan och budget för riksförbundet. Förutom generalsekreteraren utgörs Rädda Barnens kansli av en ledningsgrupp vars uppdrag är att ge stöd till medlemsrörelsens distrikt och lokalföreningar (a.a., s. 15). Rädda Barnen hade under 2017 i genomsnitt 335 anställda (a. a., s. 20). Verksamheten utgår från lokalföreningar och distrikt över hela landet som aktivt arbetar på sina orter med och för barn.

Rädda Barnens verksamhet finansieras av privata givare, offentliga institutioner och företag. Rädda Barnens intäkter består av bidrag, gåvor och övriga intäkter. Under 2017 uppgick de totala intäkterna till 1186 Mkr, och bestod (i fallande skala) av bidrag från Sida, gåvor från allmänheten, övriga intäkter (till exempel finansiering från stat och kommuner till Centrum för barn och unga i utsatta livssituationer som ger stöd och behandling samt utbildningar i traumamedveten omsorg), bidrag från FN, gåvor från IKEA Foundation, Postkodlotteriet och företagssamarbeten, samt intäkter från medlemsavgifter (Årsrapport 2017, Rädda Barnen, s. 23).

4.1.1.4. Stockholms Stadsmission

Stockholms Stadsmission bildades 1853 och beskriver sig själva som en ”idéburen organisation som arbetar för att skapa ett mänskligare samhälle för alla”, genom att ”arbeta med social omsorg, utbildning och arbetsintegration” (Stadsmissionen, 2020). Vad gäller vem organisationerna organiserar sig för och riktar sig till är verksamheten indelad i tre verksamhetsområden som leds av varsin områdeschef. Stockholms Stadsmission är också stiftare av Stadsmissionens Skolstiftelse som drivs fristående och leds av en vd och egen styrelse. Stadsmissionerna i Sverige är fristående organisationer men samarbetar under Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner. Verksamhetsmässigt består Stockholms Stadsmission av den ideella föreningen Stockholms Stadsmission, Stadsmissionens Skolstiftelse och Stiftelsen Edestahemmet. Enligt den senast tillgängliga årsredovisningen arbetar 474 heltidsanställda inom Stadsmissionen (Stockholms Stadsmission, 2017, s. 22).

Vad gäller beslutsfattande utses Stockholms Stadsmissions styrelse numera av medlemmarna. Styrelsen utser en direktor som i sin tur utser en ledningsgrupp vilken leder den operativa verksamheten.

De sociala verksamheterna finansieras via insamlade gåvor, eller via offentliga medel när verksamheter drivs på uppdrag av landsting eller kommun. Arbetsträning i Stadsmissionens sociala företag finansieras via intäkter från försäljning av tjänster och produkter samt via arbetsmarknadsstöd från arbetsförmedlingen. Vidare bedriver Stockholms Stadsmission ett flertal verksamheter på uppdrag av, och finansierat av, det offentliga samhället. Under 2017 hade Stockholms Stadsmission avtal med 55 kommuner och landsting och utförde välfärdstjänster för totalt 65,8 miljoner kronor. Den insamlingsfinansierade verksamheten möjliggörs av gåvor från privatpersoner, företag och stiftelser. En del av Stadsmissionens insamlade medel kommer även från PostkodLotteriet. Under 2017 samlades totalt 126 miljoner kronor in. Ytterligare en finansieringskälla för Stadsmissionen är omsättningen i deras sociala företag, där 16 second hand-butiker ingår, två Remakebutiker, Grillska Huset, Blixtjobb och Matcentralen där bland annat Matmissionens två butiker ingår (Årsredovisning, Stockholms Stadsmission, 2017, s. 22).

Hitintills har jag nu beskrivit att jag använder människobehandlande ideella organisationer som fall för att studera rekrytering och organisering av

medborgerligt engagemang. Härnäst i detta kapitel redogör jag för vägval när det kommer till att studera institutionella logiker i kvalitativt inriktad forskning.

4.2. Vägval för att studera logiker

När det kommer till att studera institutionella logiker med en kvalitativ forskningsansats finns olika tekniker att tillgå från tidigare studier. Reay och Jones (2016) identifierar tre kvalitativa tekniker som har använts för att studera institutionella logiker: deducera (härleda) mönster, matchning av mönster och inducera (framkalla) mönster.¹⁶

Studier som deducerar mönster kan jämföras med en deduktiv metod med inslag av tolkning, eftersom de bygger på analyser av stora mängder data och räknar frekvenser av specifika ord, olika kluster av ord, eller liknande. Dessa mönster bildar enheter som representerar logiker (se till exempel Dunn & Jones, 2010). Den andra tekniken, matchning av mönster, kan liknas vid abduktion. Detta eftersom den går ut på att identifiera idealtypslogiker från existerande litteratur och sedan jämföra hur väl mönster i det empiriska materialet stämmer överens med idealtyperna. Här är analysenheten ofta ett särskilt fält eller en sektor. Den tredje analystekniken som identifieras av Reay och Jones (2016), inducering av mönster, utgår antingen helt från att logikerna framkallas från fältmaterialet, eller så kan dessa underifrån inducerade logiker i efterhand ställas i relation till idealtypologierna. Genom inducering av mönster kodas logiker fram som uttryck för mönsterbildande enheter i fältmaterialet vilket sker genom en induktiv process som inte sällan är inspirerad av grundad teori och etnografisk metod (a.a.). Ett exempel på detta tillvägagångssätt är McPherson och Souders (2013) studie av en narkotikadomstol i USA. Genom att tillämpa en induktiv metod som snarare går ut på att identifiera ”verkliga logiker på marken” och sedan förklara hur de är distinkta i praktiken utvecklade de i sin studie komponenterna för varje logik, vilka de fann genom att studera vilka distinkta institutionella logiker som med regelbundenhet återopades av olika aktörer.¹⁷ Deras tillvägagångssätt kan därmed betraktas som en kritik mot att befintlig forskning sällan specificerar de logiker

¹⁶ Pattern decucing, pattern matching and pattern inducing.

¹⁷ I McPherson och Souders (2013) studie är de identifierade logikerna straffrättslogik, rehabiliteringslogik, logiken för samhällsansvar och effektivitetslogik (min översättning).

som är tillgängliga för individuella aktörer inom organisationer (se även Weber, 2005).

Den teknik som bäst stämmer överens med min analysprocess är matchning av mönster (pattern matching). Därmed kan analysprocessen beskrivas som abduktiv där jag stämt av mitt empiriska material mot befintlig teoribildning om institutionella logiker. På detta sätt försöker jag skapa en ny förståelse för de institutionella logiker som sätter materiella och symboliska ramar för vilka handlingar som framstår som rimliga för aktörer inom människobehandlande ideella organisationer i en svensk kontext. Detta tillvägagångssätt bygger alltså på det analytiska ramverk för att bestämma idealtyper för varje logik som utvecklades av Thornton och Ocasio (1999), Thornton (2004), Thornton et al., (2005) och Thornton et al., (2012). Ramverket utvecklades med hjälp av Webers begrepp ”idealtyp” och i kombination med Friedland och Alford’s (1991) fem samhällssektorer eller institutionella ordningar vilka de menar utgör samhället: familj, stat, marknad och religion (Reay & Jones, 2016). Thornton och Ocasio (1999) lade senare till ”profession” som en sjätte ordning. I det ramverk som utvecklats av Thornton och kollegor ligger dessa institutionella ordningar eller logiker på vad de kallar ”x-axeln” (till exempel marknad, profession, familj, religion), medan ”y-axeln” visar logikers komponenter: grundläggande metafor, upphov till legitimitet, upphov till auktoritet, upphov till identitet, grundantaganden för normer, grundantaganden för uppmärksamhet, grundantagande för strategi, informella kontrollmekanismer och ekonomiska system (se tabell 2). Det är dessa komponenter som tillsammans bygger upp en specifik institutionell logik för en specifik institution som bildar en viss ordning (Kvarnström, 2016). Exempelvis kännetecknas motivation i den idealtypiska familjelogiken av kärlek och stöd medan motivation i den idealtypiska marknadslogiken kännetecknas av vinst. Därför är cellinnehållet i matrisen som skapas genom att kombinera x- och y-axlarna det idealtypiska sättet att handla inom varje logik. Det är dessa idealtyper som empiriska data jämförs med. Som ett exempel lyfter Reay och Jones (2016) fram att i den idealtypiska marknadslogiken agerar företag som konkurrenter för att tävla om kunder men empiriska data kan visa att företag agerar i maskopi mot kunderna, vilket alltså beskrivs som ett exempel på en dålig matchning med den ideala typen. Inom tillvägagångssättet att studera institutionella logiker utifrån idealtyper har antalet logiker varit en pågående diskussion och har över tid

utvecklats från tre – kapitalismens logik, statens logik och demokratins logik (Alford & Friedland, 1991) – till sex logiker, familj, religion, stat, marknad, profession och företag (Thornton, 2004). Det senaste tillskottet är gemenskap (community) vilket gör att den analytiska typologi som utvecklats av Thornton et al. (2012) består av totalt sju idealtypslogiker: familj, gemenskap, religion, stat, marknad, profession och företag. Men eftersom det inte är oproblemiskt att översätta och tillämpa dessa idealtypslogiker i relation till mitt studieobjekt, det vill säga rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i en svensk kontext, är inte alla dessa sju idealtypslogiker aktuella för avhandlingen. I typologin som utvecklats av Thornton et al. (2012, s. 73) saknas till exempel en logik för civilsamhället. Den idealtypslogik som ligger närmast till hands för att beskriva civilsamhället och de handlingar som utförs av aktörer inom ideella organisationer är gemenskapslogiken. Men som Kvarnström (2016) framhåller kan gemenskaps-logiken tolkas som att den bygger på ett nordamerikanskt perspektiv på civilsamhället, vilket hon menar beskriver ”en gemensamhetskänsla som återfinns hos till exempel ordersällskap eller ett grannskap” (a.a., s. 158). En annan logik som har använts för att beskriva civilsamhället och dess organisationer är till exempel en ideell logik (Jay, 2013) eller en social välfärdslogik (Lee & Battilana, 2013; Pache & Santos, 2013b). I Pache och Santos (2013) studie av hybridorganisationer jämförs en social välfärdslogik med en kommersiell logik, vilka åtskiljs genom kategorierna målsättning, organisationsform, styrmekanismer och professionell legitimitet. Som idealtypslogik betraktad är målet inom social välfärdslogik att tillgängliggöra produkter eller tjänster för att adressera kontextuella sociala behov, den organisatoriska formen är ideell förening, styrmekanismen är demokratisk kontroll och professionell legitimitet drivs av bidraget till det sociala uppdraget (Pache & Santos, 2013).¹⁸

Under analysprocessen fann jag att varken idealtypslogiken gemenskap (Thornton et al., 2012) eller en social välfärdslogik (Pache & Santos, 2013) fångar den komplexa väv av materiella och symboliska ramar som villkorar aktörers handlingar inom människobehandlande ideella organisationer i en svensk kontext. Den sociala välfärdslogiken bygger till exempel på en föreställning om att det civila samhället är lika med social välfärd vilket stämmer dåligt överens med det

¹⁸ “Competing Belief Systems of the Social Welfare and Commercial Logics” (Pache & Santos, 2013, s. 980).

civila samhällets sammansättning och karaktär i en svensk kontext (se avsnitt 2.1.2). Detta blev tydligt under analysarbetet med intervjumaterialet där aktörerna resonerar om olika förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang. En av dessa förutsättningar, finansieringsvillkor, fångar att de organiserar sin verksamhet i skärningspunkten mellan olika beslut och föreställningar om vad begreppet välfärd innefattar och hur olika välfärdsområden ska organiseras. På olika platser och i olika tider framstår olika former för organisering av välfärdsområden så som hälso- och sjukvård, sociala omsorgstjänster eller utbildning som de rätta. Dessa legitimeras och får ett värde i relation till den rådande diskursen i ett samhälle, till exempel en effektivitets- och rättighetsdiskurs (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008; se även Blomberg, 2004). Analytiskt tänker jag alltså att olika organiseringsprinciper för olika välfärdsområden har sitt ursprung i diskurser eller föreställningar på makronivå, precis som institutionella logiker, vilka utgör historiska och kontextuella fenomen som återskapas eller förändras av aktörer genom deras handlingar (Friedland & Alford 1991; Thornton et al., 2012). Detta tydliggörs inte minst i relation till förändrade välfärdssystem i många delar av världen där välfärdsstatliga nedskärningsprocesser och införandet av en nyliberal ideologi har medfört processer som privatisering, decentralisering och upphandling av sociala tjänster (Hasenfeld, & Garrow, 2012). Begrepp som marknadsiering, outsourcing, konkurrens, offentlig-privata partnerskap, New public management och kundval användas därmed för att beskriva några av kännetecknen för samtida välfärdssystem i många västerländska länder (Arvidson, 2018). Snarlika slutsatser har framförts av andra forskare som skildrar hur många västerländska länders offentliga sektorer under de senaste decennierna präglats av en tilltagande marknadsiering och ekonomisering och som en följd, införande av allt mer komplexa managementpraktiker, styrmodeller och kontrollstrukturer (se till exempel Hartman, 2011; Johansson, 2005; Millares, 2012; Wijkström, Einarsson, & Larsson, 2004). Välfärdsstatliga förändringar har vidare åtföljts av inviter till ideella organisationer att agera som tjänsteleverantörer av social service (Scaramuzzino & Meeuwisse, 2017).¹⁹ I en svensk kontext har denna utveckling inte sällan skildrats som en pågående omtolkning av ideella organisationers roll som utförare av offentliga tjänster. Den är sammankopplad med en politisk vilja

¹⁹ Överenskommelsen mellan regeringen, ideburna organisationer inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting (Regeringens skrivelse 2008/09:207).

att stimulera en ökad mångfald av tjänsteleverantörer (Johansson, Nordfeldt & Johansson, 2015),²⁰ och även med de relativt stora förändringar i finansieringsstrukturen och villkoren för ideella organisationer som har skett sedan 1990-talet. I korthet har det senare inneburit att organisationsbidrag kompletterats med projektbidrag eller ersättning för utförda serviceuppgifter (Johansson, 2005; Johansson et al., 2015).²¹ Vid bearbetningen av intervjumaterialet blev det tydligt att organisering av människobehandlande ideella organisationers verksamhet behöver förstås i relation till olika institutionaliserade uppfattningar, det vill säga de uppfattningar, kunskaper och för-givet-taganden (Johansson, 2002), som råder inom en svensk samhällskontext.

Mot bakgrund av resonemanget ovan har de idealtypslogiker jag betraktar som aktuella för avhandlingen sammanställts och översatts i tabell 2 nedan.²² Sammanfattningsvis bygger alltså mitt tillvägagångssätt för att studera logiker på en jämförelse mellan relevanta idealtypslogiker utifrån Thornton et al., (2012) och logiker ”på marken” i människobehandlande ideella organisationers rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i en svensk kontext. I detta avsnitt har jag därför liknat mitt tillvägagångssätt vid abduction. Härnäst i detta kapitel beskriver jag nu hur jag gått tillväga för att samla in mitt empiriska material.

²⁰ I Sverige ser det dock hitintills ut att främst vara privata och vinstdrivande organisationer som etablerat sig som utförare av social välfärd på uppdrag av det offentliga (Sivesind, 2013).

²¹ Kan liknas med det Cornforth (2014) diskuterar med uttrycket *från bidrag till kontrakt* i en brittisk civilsamhälleskontext.

²² Bygger på Thornton's et al., 2012, s. 73 tabell ”Revised Interinstitutional System Ideal Types”, min översättning med inspiration av Kvarnström (2016).

Tabell 2. Typologi över idealtypiska logiker aktuella för avhandlingen

	Institutionell ordning			
Kategorier	Gemenskap	Stat	Marknad	Profession
Grundläggande metafor	Gemensam sammanhållning	Staten som omfördelare av resurser	Transaktion	Profession som nätverk av relationer
Upphov till legitimitet	Enighet, tillit och ömsesidighet	Demokratiskt deltagande	Aktiekurs	Personlig expertis
Upphov till auktoritet	Engagemang för gemensamma värderingar och ideologisk samhörighet	Byråkratisk ordning	Aktieägar-aktivism	Yrkessamfund
Upphov till identitet	Känslomässig samhörighet	Socioekonomisk position	Anonym	Yrkes-tillhörighet, personligt renommé
Grund-antaganden för normer	Grupp-medlemskap	Medborgarskap	Egenintresse	Medlemskap i skrå eller yrkessamfund
Grund-antaganden för uppmärksamhet	Personligt engagemang i gruppens gemenskap	Intressegruppens status	Status på marknaden	Professions-status
Grund-antagande för strategi	Öka medlemsstatus	Öka välfärden	Öka effektivitet	Skapa personligt renommé
Informella kontrollmekanismer	Synligt agerande	Uppgörelser utanför sammanträdesrummen	Industri-analytiker	Välkända professionella
Ekonomiska system	Kooperativ kapitalism	Välfärds-kapitalism	Marknads-kapitalism	Personlig kapitalism

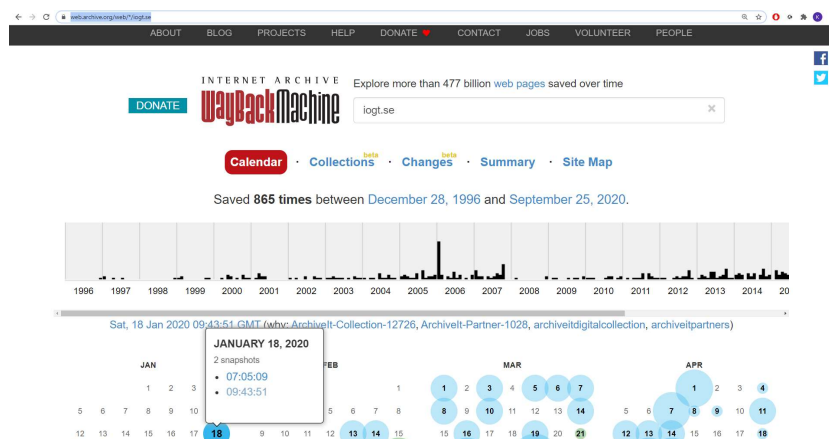
4.3. Insamling av data

En av fördelarna med att använda fallstudie som forskningsstrategi är att flera olika datakällor kan användas i undersökningen. Analysen bygger på över 470 arkiverade webbsidor, 116 verksamhets- eller årsberättelser och strategiplaner samt intervjuer med totalt 17 nationella ledare varav sju är förtroendevalda (styrelseledamöter) och tio är anställda chefer (tjänstemän).

4.3.1. Arkiverade webbsidor

Arkiverade webbsidor valdes som datakälla främst på grund av att de erbjuder ett tillgängligt sätt att studera och kartlägga utveckling över tid avseende vilka former av medborgerligt engagemang ideella organisationer erbjuder och efterfrågar. Data samlades in med hjälp av det digitala arkivet *The Internet Archive* som är tillgängligt online. Arkivet grundades av en amerikansk ideell organisation år 1996 i syfte att utveckla ett internetbibliotek som erbjuder permanent tillgång till historiska samlingar i digitalt format för såväl forskare som allmänheten. Idag inrymmer arkivet texter, ljud, rörliga bilder och programvara samt arkiverade webbsidor (Internet Archive, 2020).

De arkiverade webbsidor som utgör en del av avhandlingens material lokaliserades med hjälp av arkivets sökverktyg, *The Wayback Machine*, genom att söka på urvalsorganisationernas officiella webbadress (så kallad URL): redcross.se, iogt.se, raddabarnen.se/rb.se och stadsmissionen.se. Denna process illustreras av figur 2 med webbadressen iogt.se som exempel.

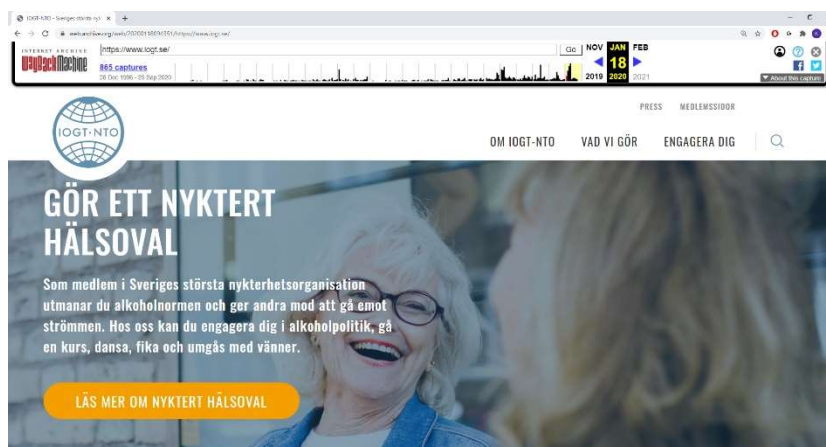

Figur 2. Skärmdokument från sökmotorn WaybackMachine som illustrerar tillgängliga webbsidor för URL iogt.se. Bilden är beskuren, tidslinjen från 2015 och framåt är bortklippt.²³

Staplarna i den horisontella tidslinjen indikerar om det överhuvudtaget finns arkiverade webbsidor ett visst år medan ”månadsvyn” indikerar hur många

²³ Hämtad 2 oktober 2020 från, https://web.archive.org/web/*/iogt.se

arkiverade sidor som finns för varje månad ett visst år. De blå cirkklarna visar alltså att det finns två arkiverade webbsidor för URL igot.se från den 18 januari 2020. Den blå färgen indikerar (oftast) att arkivet har en fullständig webbsida arkiverad, medan de gröna ofta indikerar att webbsidorna är ofullständiga eller inte går att få tillgång till. Genom att klicka på de blå länkarna sker en omdirigering till den arkiverade webbsidan det aktuella året och datumet. I webbläsaren finns nu en länk som kan kopieras och användas som källhänvisning, vilket illustreras med hjälp av figur 3 nedan. Det finns även möjlighet att spara ner den arkiverade webbsidan som en PDF vilket gör att denna datakälla kan sparas och bearbetas som vilket skriftligt dokument som helst – något jag återkommer till lite längre fram i detta kapitel.

Figur 3. Illustrerande exempel på en arkiverad webbsida med källhänvisning i webbläsarfönstret.²⁴

Innan själva datainsamlingen påbörjades kontrollerade jag tillgängligheten för urvalsorganisationernas respektive URL i arkivet varpå en begränsning med tillvägagångssättet uppenbarades. Trots att det vid första anblicken ser ut att finnas arkiverade webbsidor från 1996 och framåt på den tidslinje som illustreras i figur 2 ovan, upptäckte jag i denna fas att så inte alltid är fallet. URL:en redcross.se (det vill säga webbadressen till Röda Korsets officiella hemsida) ser till

²⁴ Hämtad 2 oktober 2020 från,
<https://web.archive.org/web/20200118094351/https://www.igot.se/>

exempel ut att vara arkiverad år 2002, men vid omdirigeringen till själva webbsidan är det bara startsidan som är tillgänglig från det året. Ofta säger inte enbart informationen på startsidan så mycket om vilka former av medborgerligt engagemang till exempel Röda Korset har frågat efter och erbjudit. En annan begränsning med tillvägagångssättet är att tillgängligheten för de fyra urvalsorganisationernas URL ser olika ut. För två av organisationerna, IOGT-NTO och Rädda Barnen, finns arkiverade webbsidor från och med 1996 och framåt. För Röda Korsets del finns arkiverade webbsidor från 1998 och framåt, medan det för Stockholms Stadsmissions del finns sidor från och med 2001 och framåt. Denna begränsning har dock hanterats genom att komplettera de primära uppgifterna med data som samlats in från organisations-dokument i form av verksamhetsberättelser och årsrapporter. Det innebär naturligtvis att jag inte med säkerhet kan uttala mig om hur de olika organisationerna frågar efter och erbjuder engagemang de år som ”saknas” i arkivet.

Innan själva datainsamlingen påbörjades genomfördes ett par av de arkiverade webbsidorna för varje URL mer ostrukturerat i syfte att få en uppfattning om materialet. Denna genomsökning indikerade att de flesta arkiverade webbsidor följde en liknande struktur: under menyalternativ som ”Stöd oss”, ”Engagera dig” eller ”Bli medlem”, återfanns information om engagemangsmöjligheter. Under denna fas identifierades även en svårighet avseende den faktiska datainsamlingen. En URL-adress, till exempel redcross.se, kan ha sparats av arkivet 20 gånger ett år och tio gånger ett annat år. För att trots detta skapa någon form av stringens för den faktiska datainsamlingen antog jag att urvalsorganisationerna uppdaterar sina webbsidor åtminstone någon gång under varje år. Därmed samlades data in från den första tillgängliga arkiverade webbsidan för varje webbadress varje nytt år (dvs. i januari eller februari månad) och vid varje halvårsskifte (det vill säga från och med juni och framåt). För att vidare strukturera den faktiska datainsamlingen och för att öka studiens transparens, kopierades helt enkelt relevant text från webbsidorna i sin helhet till tabeller i Excel, tillsammans med en hyperlänk till källdokumentet i arkivet. Detta sätt att strukturera datainsamlingen illustreras av figur 4 med Röda Korset som exempel. Den vänstra kolumnen exemplifierar de erbjudanden om engagemang som kommunicerats på Röda Korsets officiella hemsida varje år mellan 1998 och 2016.

Röda Korset	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Frivillig/ Frivilligmedarbetare	x	x	x				x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x
Läxhjälpare	x	x											x	x	x	x	x	x
Rödakorsambassadör	x																	
Volontär (utomlands)	x		x															
Volontär (Sverige)																	x	x
Besökare hemmet	x	x						x	x		x		x	x	x	x	x	x
Besökare institution	x	x						x	x		x		x	x	x	x	x	x
Anhörigstödjare	x							x	x				x	x	x	x	x	x
Ledsagarservice	x																	
Rödakorsvårdinnor/vårdar på sjukhus	x										x		x	x	x	x	x	x
Träffpunkter	x																	
Sygrupper	x															x	x	x
Folkrättsinformatör/ Informera & utbilda i folkrätt	x							x	x	x								
Frivillig i Telefonjour	x	x					x	x	x				x	x	x	x	x	x
Utbildare Första hjälpen	x	x						x	x									

Figur 4. Illustration av datainsamling av arkiverade webbsidor, steg 1. Bilden är beskuren, empiriska erbjudanden om engagemang och data för år 2016 är bortklippt.

I de relativt få fall där informationen saknades eller var otillräcklig samlades all tillgänglig information in (till exempel startsidan) och kompletterades med skriftliga uppgifter om medlemskap, ideellt arbete och givande som fanns publicerat i organisationsdokumenten.

- Stadsmissionens arkiverade webbsidor kompletterades med dokumentdata mellan 1996 och 2000,
- IOGT-NTO:s arkiverade webbsidor kompletterades med dokumentdata år 1998, 1999, 2002 och 2003,
- Rädda Barnens webpdata kompletterades med organisationsdokument år 1996,
- Röda Korsets arkiverade webbsidor kompletterades med dokumentdata 2001 och 2002, dock kunde inte data inhämtas från vare sig webbsidor eller dokument år 1996 respektive 1997.

Datainsamlingen genomfördes under slutet av 2015 och början av 2016.

4.3.2. Organisationsdokument

I relation till ovan nämnda begränsningar i det digitala arkivets systematik beslutade jag att förstärka validiteten för de arkiverade webbsidorna som datakälla genom att komplettera dem med annan primärdata i form av årsredovisningar och verksamhetsberättelser. Under analysarbetet med såväl webbmaterial som intervjumaterialet (vilket jag återkommer till längre fram i detta kapitel) insåg jag möjligheterna med att mer systematiskt samla in organisationsdokument för att

stärka validiteten i såväl webbkommunikationen som intervjumaterialet. Detta är en process som påminner om metodtriangulering.

Jag började med att samla in de verksamhetsberättelser, årsredovisningar och effektrapporter som finns tillgängliga som nedladdningsbara PDF-filer på urvalsorganisationernas officiella hemsidor. Eftersom dessa dokument vanligen bara sträcker sig ett par år bakåt i tiden kunde jag även lokalisera en del dokument via The Internet Archive då de arkiverade webbsidorna emellanåt tillhandahåller nedladdningsbara filer. Resterande dokument samlades in genom att tillfråga respektive organisation som då mailade eller skickade tryckta exemplar av verksamhetsberättelser eller årsredovisningar. Några av Stadsmissionens årsredovisningar samlades in via besök på arkivet vid Centrum för Näringslivshistoria. Samtliga dokument har laddats upp och kodats i programmet NVivo.

4.3.3. Intervjuer med individuella aktörer och urval av intervjupersoner

Arkiverade webbsidor och organisationsdokument möjliggör en deskriptiv analys av rekrytering av organisering av medborgerligt engagemang över tid men innebär samtidigt begränsade möjligheter till en fördjupad analys. Av den anledningen valdes även kvalitativa intervjuer med urvalsorganisationernas nationella ledare som en tredje datakälla. Syftet med detta val var att generera en fördjupad bild av vad som styr och påverkar rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang via individer (det vill säga aktörer) med strategiskt ansvar för detta arbete inom organisationer. Nationella ledare valdes strategiskt ut som en grupp av individuella aktörer som med stor sannolikhet skulle kunna svara på fördjupande frågor om utvecklingen av rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang. 17 intervjuer genomfördes med aktörer inom organisationerna som bedömdes vara centrala för rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang.

Kvalitativa intervjuer valdes eftersom de är ett användbart datainsamlingsverktyg för att möjliggöra för intervjupersonen att förmedla sin syn på ett fenomen till forskaren ur sitt perspektiv, formulerat med egna ord. Den typ av kvalitativ intervju som användes kan vidare beskrivas som semi-strukturerad. Det som kan sägas särskilja denna typ av kvalitativ intervju från till exempel djupintervjuer, är betoningen på det förberedande arbetet där ett väldefinierat tema som ska

undersökas formuleras, snarare än att temat beslutas om efter intervjuerna genomförts (se till exempel Kvale & Brinkman, 2014). Som urvalsstrategi för intervjupersoner tillämpades vad som kan liknas vid ett målinriktat urval (Lincoln & Guba, 1985). Det innebär att intervjusubjekt valdes utifrån att de mest sannolikt skulle kunna ge insikt i delstudiens forskningsfrågor. Intervjupersonerna identifierades därmed på grundval av deras kompetensområde. Därmed intervjuades totalt 17 nationella ledare och tjänstemän (styrelseledamöter och anställda chefer) inom de fyra urvalsorganisationerna bland annat om deras erfarenheter och beskrivningar av deras erfarenheter av rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang.

För att etablera ett godkännande för studiens genomförande och få fatt i intervjupersoner skickades först ett informationsbrev via mail till ordföranden och generalsekreteraren i egenskap av högsta chef för förtroende- respektive tjänstemannaorganisationen i varje urvalsorganisation. Därefter tillämpades ett slags snöbollsurval, där både förtroendevalda och anställda intervjupersoner identifierades antingen via ordförande och generalsekreterare, via sedan tidigare etablerade kontakter inom organisationerna, eller genom att be intervjupersoner rekommendera andra lämpliga personer under själva intervjutillfället. Den ursprungliga ambitionen var att intervjua lika många förtroendevalda ledare som anställda ledare eftersom många större ideella organisationers strategiska ledarskap bygger på en ömsesidig interaktion mellan dessa två interna roller eller funktioner. Till följd av utebliven respons från tillfrågade personer kunde denna ambition dock inte fullföljas. De intervjupersoner som ingår i studien och deras respektive roll sammanfattas i tabell 4.

Tabell 4. Översikt av intervjupersoner

IOGT-NTO	Generalsekreterare ²⁵
	Ledamot, förbundsstyrelsen
	Tjänsteman, område strategisk utveckling och påverkan
	Tidigare förbundsordförande
Rädda Barnen	Ordförande
	Ledamot, förbundsstyrelsen
	Tjänsteman, område nationell verksamhet
	Tjänsteman, område medlemsrörelsen
	Projektledare, område direktstödjande insatser
Röda Korset	Generalsekreterare
	Vice ordförande
	Tjänsteman, område föreningsutveckling
	Tidigare generalsekreterare
Stockholm Stadsmission	Tjänsteman, chef
	Styrelseledamot, Stockholms stadsmission
	Styrelseledamot, Sveriges Stadsmissioner
	Tjänsteman, område engagemang & värdegrund

4.3.4. Genomförande av intervjuer och forskningsetiska överväganden

Under intervjusituationen användes en intervjuguide (se Bilaga 2) som ett slags checklista för att se till att intervjupersonerna svarade på samma frågor. Detta betyder emellertid inte att alla frågor ställdes på samma sätt och i samma sekvens under alla intervjuer. Tanken med detta tillvägagångssätt var att snarare tillåta avvikelser från intervjuguiden, och att kunna ställa uppföljningsfrågor som kunde bidra till att utvidga intervjupersonernas resonemang och bidra till en mer konversationsorienterad intervjusituation. En pilotintervju genomfördes i december 2017, varefter intervjuguiden omformulerades något för att tydliggöra intervjufrågorna för intervjupersonerna. Intervjuerna spelades in med diktafon och transkriberades i sin helhet. Intervjuerna ägde rum under våren 2018 och tidig höst 2018 (en intervju). Även vissa sekundärdata samlades in under denna

²⁵ Intervjupersonen var vid tidpunkten för intervjun generalsekreterare, men har under 2019 efterträddes av en annan person.

process, så som interna medlemsundersökningar eller andra interna utredningsrapporter som kom på tal under intervjusituationen.

Intervjustudien har genomgått en etisk granskning av Regionala etikprövningsnämnden i Stockholm utan anmärkningar.²⁶ Frågor som ställs i intervjustudien är inte av personlig eller känslig karaktär (SFS 2003: 460) utan handlar om organisationsutveckling och strategiarbete. Intervjupersonerna har i framställningen av denna avhandling anonymiserats och hänvisas till genom deras professionella funktion och organisatorisk tillhörighet (till exempel tjänsteman A, Röda Korset). I bilaga 2b återges den information om studien som lämnades till de tillfrågade personerna. Intervjuerna dokumenterades genom digital ljudinspelning (diktafon) varefter ljudfiler och transkriberingar förvarades på Ersta Sköndal Bräcke högskolas lösenordskyddade servrar. Tillgängligheten till arbetsmaterial så som skriftliga sammanställningar och analysutkast har under arbetet med avhandlingen begränsats till doktorand och handledare för forskningsprojektet. När forskningsprojektet är avslutat kommer ljudinspelningar, transkriberingar och samtyckesformulär att förstöras. Samtycke till att delta i studien har erhållits från samtliga deltagare (se bilaga 2c).

4.4. Analysprocessen

Bearbetning av mina tre olika material (arkiverade webbsidor, intervjuer och organisationsdokument) har krävt lite olika analytiska strategier, vilka vuxit fram i en iterativ process under arbetet med denna avhandling. Detta märks inte minst i bearbetningen av intervjumaterialet och dokumentmaterialet. Härnäst följer i tur och ordning en mer detaljerad redogörelse för bearbetningen av mina tre datakällor.

4.4.1. Analys av arkiverade webbsidor

Analysen av de arkiverade webbsidorna bygger på en mix av kvalitativ och kvantitativ innehållsanalys, baserad på en jämförelse mellan empiriska erbjudanden om engagemang så som de kommuniceras på urvalsorganisationernas arkiverade webbsidor och teoridrivna kategoriseringar av medborgerligt engagemang från tidigare litteratur. Parallellt med den första ostrukturerade genomsökningen av webbmaterialet genomförde jag litteratur-

²⁶ Dnr 2017/2202-31.

sökningar om medborgerligt engagemang (se kapitel två). Baserat på läsningen av denna litteratur utvecklade jag tre olika analyscheman: ett för medlemskap, ett för ideellt arbete och ett för givande. Dessa använde jag sedan för att jämföra insamlade data från webbsidorna med teoretiska kategorier av medborgerligt engagemang i en iterativ process. Tabellernas tre första kolumner ”Handling”, ”Aktivitet” och Subtyp” demonstrerar begrepp från den tidigare litteraturen, medan kolumnen ”Empiriskt erbjudande” bygger på empirinära formuleringar från webbmaterialet. På så vis illustrerar tabell 5 även mina tolkningar av urvalsorganisationernas empiriska erbjudanden om engagemang. Vad gäller analyschemat avseende erbjudanden om medlemskap, bröts den teoretiska huvudkategorin medlemskap ned till två underkategorier: aktivt medlemskap och stödjande medlemskap.

Tabell 5. Analysschema, föreningsmedlemskap

Handling	Aktivitet	Subtyp	Empiriskt erbjudande
Förenings-medlemskap	Individuellt medlemskap i en ideell organisation samt aktiva insatser i form av ideellt arbete inom ramen för samma organisation som medlemskapet hålls (se t ex Hvenmark & Wijckström, 2004; Jeppsson Grassman & Svedberg, 2007; Lundström & Wijckström, 1997; Svedberg & Lundström, 2003).	Aktivt medlemskap	Bli medlem i lokalförening Bli nationell medlem Bli rörelsemedlem
	Stödjande medlemskap där individen understödjer organisationen ekonomiskt (se till exempel Cnaan & Park, 2016; Selle & Strømsnes, 2001; Wollebæk & Selle, 2003, 2004).	Stödjande medlemskap	Familjemedlemskap Ständig medlem

I ett senare skede av avhandlingsarbetet insåg jag dock att detta analysschema var för trubbigt för att analysera hur urvalsorganisationernas medlemsrekrytering har utvecklats över tid. I detta skede kompletterade jag det ursprungliga analys-schemat med ett flerdimensionellt perspektiv på medlemskapets betydelser sett från ett organisatoriskt perspektiv. Tabell 6 illustrerar det analysschema som

tillämpades för att förstå vilken eller vilka betydelser av föreningsmedlemskap som urvalsorganisationerna efterfrågar i sin webbkommunikation. Schemat består av kolumnen "Betydelser" vilka bygger på tidigare studier av föreningsmedlemskapet olika betydelser ur ett organisatoriskt perspektiv: medlemskap som "resurs", "representativitet", "aktivt deltagande" och "identitet" (Scaramuzzino & Scaramuzzino, 2020, se även Hvenmark, 2008). Precis som i föregående tabell bygger kolumnen "Empiriskt erbjudande" på empirinära formuleringar från webbmaterialet.

Tabell 6. Analysschema: medlemskapets betydelser och empiriska erbjudanden

Betydelser	Empiriskt erbjudande
Aktivt deltagande, resurs	Medlem, lokalförening
	Medlem, digital förening
	Nationell medlem
Resurs	Familjemedlem/familjemedlemskap
Representativitet	Rörelsemedlem (dubbelt medlemskap i moderorganisation + ungdomsförbund)
Identitet	Ständig medlem

Vidare, i analyschemat för erbjudanden om ideellt arbete bröts den teoretiska huvudkategorin ideellt arbete ned till tre underkategorier: reguljärt ideellt arbete, episodiskt ideellt arbete samt digitalt ideellt arbete. Formuleringar på urvalsorganisationernas arkiverade webbsidor jämfördes därefter med den tidigare litteraturen för att avgöra vilken kategori av ideellt arbete som organisationerna frågar efter på deras webbsidor och illustreras i tabell 7.

Tabell 7. Analyschema, ideellt arbete

Handling	Subtyp	Empiriskt exempel
Ideellt arbete	Reguljärt ideellt arbete	Regelbundna insatser inom lokalföreningen Förtroendeuppdrag
	Episodiskt ideellt arbete (Macduff, 2005; Cnaan & Park, 2016; Smith et al., 2016)	Insats i tillfälliga events och kampanjer organiserade inom ramen för interna nätverk eller arbetsgrupper utanför en geografisk lokalförening
	Digitalt ideellt arbete	Insatser som huvudsakligen sker digitalt, till exempel uppmana till handling via sociala medier, dela digitala kampanjer/upprop
		Stödjande eller rådgivande arbete online, till exempel chatt-eller mailjour
		Anmälan till digitala nyhetsbrev för att hålla sig uppdaterad om katastrofvarningar, beredskapstips och sätt att engagera sig

Empiriska erbjudanden om ideellt arbete som kodades som reguljärt ideellt arbete tolkar jag som huvudsakligen inriktat på aktiviteter eller uppdrag inom ramen för en lokalförening eller den reguljära verksamheten i organisationerna och som utförs med någon form av regelbundenhet. Empiriska erbjudanden om ideellt arbete som kodades som episodiskt ideellt arbete tolkar jag i stället som ideellt arbete inom ramen för specifika aktiviteter, tillfälliga kampanjer eller tidsbegränsade projekt. I fall där jag var tveksam till om ett empiriskt erbjudande om ideellt arbete skulle tolkas som reguljärt- eller episodiskt baserade jag kodningen på organisationens skriftliga beskrivningar av den verksamhet inom vilken den ideella insatsen skulle utföras, vilket gav en indikation om karaktären på uppdraget var kontinuerlig och ihållande över tid, eller om det handlade om sakfrågeinriktade aktiviteter, tillfälliga kampanjer eller projekt.

För att bättre matcha den kontext inom vilken data samlades in (Sverige) modifierades vissa underkategorier av ideellt arbete så som de beskrivs i den internationella litteraturen om medborgerligt engagemang inom ramen för formella organisationer. Detta ledde till att jag inkluderade underkategorier som "katastrof- eller krigsrelaterat ideellt arbete" i huvudkategorin episodiskt ideellt arbete. Anledningen var främst att det var svårt att urskilja en kvalitativ skillnad mellan denna underkategori och huvudkategorin episodiskt ideellt arbete, samt att de empiriska engagemangsmöjligheter som initialt kodades som nämnda underkategorier blev för små för att analysera separat på ett meningsfullt sätt. Ideellt arbete som främst utförs med hjälp av informations- och kommunikationsteknik tolkade jag som digitalt ideellt arbete.

Den tredje och sista analysschemat avser givande, vilket jag förstår som ytterligare en form av medborgerligt engagemang. Baserat på genomläsningen av den tidigare litteraturen bröts givande ned i totalt åtta teoretiska underkategorier: regelbundet givande, oregelbundet givande, gåva vid inköp, digitalt givande, sms och- smartphonedonationer, testamentsgåvor, aktieutdelningsdonationer och slutligen, donationer av prylar, kläder och mat (tabell 8).

Tabell 8. Analysschema, givande

Handling	Subtyp	Empiriskt exempel
Givande	Regelbundet givande (Vamstad, 2015; von Essen et al. 2015)	Bli månadsgivare, fadder, "barnrättskämpe" etc.
	Oregelbundet givande (Vamstad, 2015; von Essen et al. 2015)	Skänk en gåva via post/bankgiro Bidra till katastrofinsamlingar Ring gåvonummer SMS:a en gåva Skänk din aktieutdelning
	Välgörenhetskonsumtion (Proença & Pereira, 2008; Chang, et al. 2015) ²⁷	Köp ett gåvobevis eller en minnesgåva Konsumera i organisations webbutik Konsumera i organisationernas fysiska secondhandaffärer Utföra idrottsrelaterad prestation till förmån för en viss organisation (till exempel springa ett motionslopp) "Runda upp" till förmån för en ideell organisation Skänk din pant
	Gåva via internet/sociala medier (Vamstad, 2015; von Essen et al. 2015)	Ge en online-gåva Starta en egen insamling Swisha en gåva

²⁷ Consumption of charity-linked products

Forts. Tabell 8. Analysschema, givande

Handling	Subtyp	Empiriskt exempel
Givande	Testamentsgåva (Cnaan & Park, 2016) ²⁸	Testamentera till en organisation
	Skänka prylar (Cnaan & Park, 2016) ²⁹	Lämna saker och kläder till second hand-butik (SRK & Stadsmissionen)

För att illustrera hur efterfrågan av medborgerligt engagemang utvecklats över tid på ett överskådligt sätt konverterade jag slutligen textdata till siffror. Detta gjordes genom att sammanfoga kodade data från samtliga fyra urvalsorganisationer i linjediagram. Denna fas i analysarbetet exemplifieras av figur 5.

Regular formal volunteering*	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lokalföreningen (engagemang)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Engagera dig i vårt alkoholpolitiska arbete; läs på, skriv brev och insändare, kontakta dina politiska företrädare, sprid budskapet i dina egna nätverk.													
Ta diskussionen med familj, vänner och kollegor och utmana alkohollnormen.													
Ditt ställningstagande: Det													
Engagera dig på det alkoholpolitiska området, du kan du få underlag till insändare och politikeruppvaktningar													
Engagera dig i vårt förebyggande arbete													
Engagera dig i vårt sociala arbete													
Kamrattstödjare:	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Bli ambassadör för tidningen Mission						1	1	1	1	1	1	1	1
Volontär: Som volontär kan du göra en ovärderlig insats för de hemlösa, de ensa						1	1	1	1	1	1	1	1
Vill du göra en frivilliginsats för Stadsmissionen och är under 20 år? Då erbjuder						1							
Frivilliga medarbetare													
Frivilliga i lokalföreningar/Eng	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Föräldratelefonen: Vill Du som	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Starta en egen föräldragrupp på arbetsplatsen?						1			1				1
Föräldramejlen (sedan april 2006, VB2006)												1	1

Figur 5. Exemplifierande tabell: konvertering från text till siffror. Bilden är beskuren, data för 2009 till 2016 är bortklippt till böger.

²⁸ Charitable bequests

²⁹ In-kind donations

I takt med att jag arbetade med analysen av webbsidorna och påbörjade en mer systematisk insamling av organisationsdokument, började jag även använda mig av analysprogrammet Nvivo som ett sätt att få grepp om mitt vid det här laget ganska omfattande källmaterial. I denna process kom jag till insikt om att jag hade kunnat spara ner varje arkiverad webbsida som en PDF i stället för att klippa och klistra mellan arkivet och de Excel-dokument jag använde vid den initiala kodningen av webbsidematerialet. Ett alternativ tillvägagångssätt för att analysera webbmaterialet hade därmed varit att ladda upp och koda dem i Nvivo och dra mer nytta av mjukvarans möjligheter till automatiserade analyser. När jag kom till den insikten hade jag dock redan genomfört innehållsanalysen av webbmaterialet varför denna möjlighet valdes bort av tids- och praktiska skäl. För att underlätta det fortsatta arbetet med avhandlingen och för att skapa en tydligare översikt för mig själv över allt det material jag faktiskt gått igenom, beslutade jag mig för att fortlöpande spara ner minst en arkiverad webbsida per år och organisation som PDF under hösten 2018 och våren 2019. Det möjliggjorde även att hyperlänkar till källdokumentet inkluderas i databasen vilket bidragit till att studiens reliabilitet stärkts. Som en bonus blev denna process även ett sätt att bygga en databas av textkällor som kan komma att användas för framtida forskningsprojekt och andra typer av analyser.

4.4.2. Analys av intervjuer

I inledningen till detta avsnitt (4.4) skrev jag att analysen skett i en iterativ process och att denna process inte minst exemplifieras av bearbetningen av intervju-materialet. När jag inledde arbetet med att bearbeta intervjumaterialet letade jag initialt efter spänningar och konflikter i intervjupersonernas resonemang men det dröjde innan jag kom till insikt om att detta skavde mot vad intervjupersonerna faktiskt pratade om. De resonerade visserligen om utmaningar relaterade till förändrade förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang, men inte enbart. I efterhand är det tydligt att jag när jag designade intervjuguiden implicit antog att den utveckling som kunde skönjas i webb-materialet, det vill säga att organisationernas utbud av medborgerligt engagemang ser ut att diversifieras över tid, var ett problem för organisationerna. Det var först när jag stötte på studier som vidareutvecklat logikperspektivet, det vill säga de aktörsinriktade studierna, som jag hittade de analytiska begrepp och verktyg jag behövde för att beskriva och tolka intervjupersonernas resonemang på ett

nyanserat sätt. Genom att använda mig av tidigare studier som utforskat hur aktörer inom organisationer i sitt vardagliga arbete hanterar samexisterande krav och förväntningar som springer ur olika logiker, kunde jag lösa diskrepansen mellan mina föreställningar om utmaningar och problem och intervjupersonernas egna beskrivningar.

När jag väl hade kommit till denna insikt gjorde jag om den initiala kodningen av intervjutemat "Omvärldens betydelse". I denna fas kunde även intervjutemat "Människors motiv till ideellt engagemang"³⁰ som strategisk fråga för organisationen" slås sammans med nämnda tema eftersom det visade sig att dessa två var tätt sammanlänkade i intervjupersonernas resonemang.³¹ I det sista steget använde jag mig av den analysstrategi för att studera och fånga logiker som beskrevs i avsnitt 4.2, det vill säga en jämförelse mellan relevanta idealtypslogiker utifrån Thornton et al. (2012) och logiker "på marken" i människobehandlande ideella organisationers organisering av medborgerligt engagemang. På så vis ville jag dels fånga *vilka* olika logiker som styr och påverkar rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i en svensk kontext, dels *hur* de praktiskt hanteras av aktörer inom ideella organisationer. Tabell 9 exemplifierar denna kodningsprocess.

³⁰ I den vidare bearbetningen används istället begreppet medborgerligt engagemang, se avsnitt 1.4.3.

³¹ Se Bilaga 2a.

Tabell 9. Kodningsschema: "Omvärldens betydelse"

Intervjuthema	Initial kodning	Slutgiltigt tema	Logiker "på marken"	Idealtyps-logiker
Omvärldens betydelse ³²	Nya målgrupper & behov Digitala verktyg för rekrytering Förändrade finansieringskällor Ökad konkurrens Krav på resultatredovisning Politiska förändringar	Finansieringsvillkor	Idéburen välfärdslogik Offentlig välfärdslogik	Gemenskap Marknad Profession
		Individens motiv och preferenser	Volontärlogik	Gemenskap Marknad

4.4.3. Analys av organisationsdokument

För att öka validiteten av analysen av webb- och intervjumaterialet använde jag Nvivos sökvektig (Text Search). Baserat på kodningen av övriga två material tog jag fram ett antal nyckelord. Tabell 10 visar en sammanställning av dessa sökord i bokstavsordning.

³² Inklusive människors motiv till ideellt engagemang som strategisk fråga för organisationen.

Tabell 10. Sökord, organisationsdokument

Sökord	Antal filer	Källdokument
Digitalisering	10	11
Effektrapport	39	478
Engagemang	110	648
Engagemangsformer	11	22
Folkrörelse	42	159
FRII	77	500
Frivilliga	85	770
Hemsida	58	91
Identitet	26	63
Insamling	112	970
Insamlingschef	30	33
Insamlingskommunikation	1	2
Kvalitetskod	60	190
Ledningsgrupp	53	140
Marknadsföring	69	127
Marknadskommunikation	20	81
Medlemsutveckling	25	34
Månadsgivare	59	220
Redovisningsprinciper	77	162
Resursmobilisering	8	40
Trend	36	59
Varumärke	24	38
Webbplatsen	18	44

Via dessa sökningar kunde jag hitta och sammanställa organisationernas egna redovisningar avseende till exempel medlemsantal, månadsgivare och insamlade medel över tid, samt hitta information om utvecklingen av deras rekryteringspraktiker (redovisas i kapitel fem och sex). Figur 6 illustrerar denna process.

medborgerligt engagemang (von Essen & Svedberg, 2020), på organisationsnivå. Studien bidrar även till förståelsen för relationen mellan ideella organisationers interna förehavanden och deras omgivande kontext inom ramen för en svensk välfärdskontext. Det senare knyter inte minst an till forskarutbildningsämnet Social välfärd med inriktning mot civilsamhället, där villkoren för arbets- och ansvarsfördelningen mellan individ, familj, civilsamhälle och offentliga åtaganden studeras. Studiens teoretiska kunskapsbidrag faller framförallt inom ramen för institutionell teori, där jag med hjälp av begreppet institutionell komplexitet påvisar hur institutionella logiker både konkurrerar *och* samexisterar inom ideella organisationer. På så vis bidrar studien till att nyansera hur vi tänker om ideella organisationer som hanterar motstridande logiker. Detta kan också ses som ett mer allmänt bidrag till den forskning som intresserar sig för mötet mellan olika institutionella logiker som en pågående process vilken uppstår och hanteras kontinuerligt av individer inom organisationer i deras vardag (jmf till exempel Oliver, 1991; Pache & Santos, 2010; Smets et al., 2017). För praktiker hoppas jag att studien ska bidra till att de som arbetar med rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang inom ideella organisationer kan fördjupa sin förståelse av sig själva som bärare av flera olika logiker, såväl som deras egen roll i att genom sin praktik konstruera logiker eller vissa specifika element av logiker som konkurrerande eller kompatibla (Smets & Jarzabkowski, 2013).

Samtidigt begränsas studiens kunskapsbidrag i relation till mitt val av forskningsstrategi, fall och analysstrategi (jag återkommer till en diskussion om studiens begränsningar vad gäller slutsatser och resultat i kapitel sju). Vad gäller val av forskningsstrategi begränsar valet av fallstudie kunskapsbidragets generaliserbarhet då det fall jag använder för att undersöka utvecklingen av rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang (det vill säga människobehandlande ideella organisationer), innebär begränsningar i detta avseende. Som tidigare har nämnts hade jag till exempel kunnat studera detta i företag, offentliga organisationer eller i en jämförande fallstudie mellan olika typer av organisationer hemmahörande i olika samhällsfärer (till exempel ideella organisationer eller företag). Samtidigt ligger mitt primära intresse i att undersöka och utveckla kunskapen om hur institutionell komplexitet tar sig uttryck och hanteras i civilsamhället, av organisationer som primärt är strukturerade enligt idealtypen "förening" (se även avsnitt 1.1.1). Trots denna begränsning kan

studiens kunskapsbidrag samtidigt diskuteras i relation till begreppet transferabilitet vilket avser resultatens överförbarhet eller likhet mellan olika sammanhang. Då kvalitativ forskning ofta producerar tolkningar, teoretiska begrepp eller beskrivningar, det vill säga mönster som kan kännas igen i den empiriska världen, kan överförbarhet nås när läsaren/mottagaren kan förstå olika situationer, processer eller fenomen med hjälp av de tolkningar som gjorts inom forskningen (se till exempel Larsson, 2009). Ett sätt att bedöma resultatens överförbarhet är att diskutera hur resultaten för fram en teoretisk förståelse som är relevant för flera olika situationer. Till exempel kan min studie om rekrytering och organisering i människobehandlande ideella organisationer bidra med teorier om organisering av ideella verksamheter, och på så sätt vara relevant för andra sammanhang. Här är dock urvalsstrategin en viktig förutsättning som bidrar till att läsaren kan avgöra var gränserna går för hur överförbara forskningsresultaten i min studie är. Då de två olika organisationstyper som undersöks åtminstone i teorin exemplifierar väldigt många andra organisationer i det svenska civilsamhället kan analysen betraktas som överförbar till organisationer som är strukturerade på ett sätt som liknar någon av dessa två ”prototyper” (det vill säga medlemsbaserad organisation med en demokratisk organisationsstruktur eller en professionaliserad ”non-profit-organisation”) vad gäller till exempel medlemsantal, primär inriktning, grad av professionalisering eller finansieringskällor (tabell 4).

Överförbarhet har dock alltid begränsningar i alla typer av studier. Organisationerna i min studie är till gamla och väletablerade med rötter i det sena 1800-talet och den samhällskontext som då var rådande i Sverige (se till exempel Wijkström & Lundström, 1997). Idag finns många andra typer av ideella organisationer som både rekryterar och organiserar medborgarligt engagemang på helt andra sätt, till exempel i lösare nätverk utan formella medlemskap och med hjälp av digitala verktyg. Det är inte särskilt sannolikt att avhandlingens slutsatser är direkt överförbara till organisationsformer som kan förstås som exemplifieringar av det Ahrne & Brunsson (2011) betecknar som ”partiella organisationer” som till exempel *Refugees Welcome Sweden* (se även Turnonen & Weinryb, 2017). Däremot kan det analytiska grepp jag tar, exempelvis i analysen av hur aktörer hanterar institutionell komplexitet, vara relevant även i studier av den typen av organisationer.

Möjligen stärks även resultatens överförbarhet av det faktum att avhandlingsprojektet utgjort en del av ett större strategiskt samarbete mellan Ersta Sköndal Bräcke högskola och åtta svenska ideella organisationer från olika verksamhetsfält i det svenska civilsamhället, där fokus ligger på att generera forskning om organisering och ledning av ideella verksamheter. Med anledning av detta har jag under arbetet med avhandlingen haft möjlighet att i olika faser av projektet kommunicera dess inriktning och preliminära resultat i olika praktikersammanhang. Det har rört sig om såväl större konferenser som samlat några av Sveriges största ideella organisationer, men även mindre sammanhang så som organisationsöverskridande nätverk för såväl förtroendevalda som anställda ledare och chefer inom olika verksamhetsfält. I relation till dessa möten med praktiken är min reflektion att fler organisationer än de fyra som använts som empiri i denna avhandling verkar stå mitt i frågan om hur de ska förhålla sig till vad som uppfattas som förändrade förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang i en svensk kontext.

5. Rekrytering av medborgerligt engagemang 1996–2018

I det här kapitlet besvaras avhandlingens första och andra frågeställning. Kapitlet inleds med att jag (1) redovisar utvecklingen avseende organisationernas erbjudanden om tre olika former av medborgerligt engagemang från mitten av 1990-talet: *föreningsmedlemskap*, *ideellt arbete* och *givande*. Därefter redogör jag för (2) behäftade rekryteringspraktiker och (3) analyserar dessa som uttryck för olika institutionella logiker. Framställningen bygger på två av avhandlingens tre datakällor: arkiverade webbsidor och organisationsdokument.

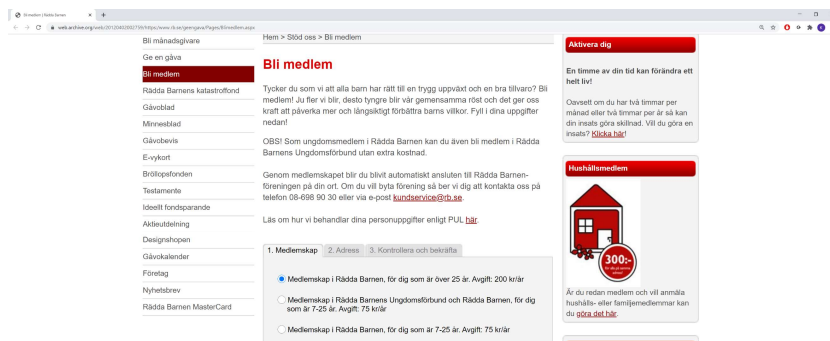
5.1. Erbjudanden om engagemang

5.1.1. Föreningsmedlemskap

För att närmare analysera hur urvalsorganisationernas medlemsrekrytering har utvecklats över tid använder jag mig av ett flerdimensionellt perspektiv på medlemskapets betydelser sett från organisationens perspektiv, vilket jag beskrev i kapitel fyra (se tabell 5 och 6, s. 76f). Det betyder som tidigare har nämnts att jag utgår från att medlemmar i ideella organisationer kan fylla flera roller i en organisation samtidigt, exempelvis som utförare av ideellt arbete, som finansiärer, formella huvudmän eller ambassadörer för organisationens uppdrag (Hvenmark, 2008). Schemat består av fyra betydelser av föreningsmedlemskap ur ett organisatoriskt perspektiv: medlemskap som resurs, representativitet, aktivt deltagande och identitet (Scaramuzzino & Scaramuzzino, 2020).

Baserat på genomgången av den arkiverade webbkommunikationen är ett första mönster att medlemskapets betydelser för IOGT-NTO, Rädda Barnens och Röda Korsets del ser ut att ha förändrats ganska lite sedan mitten av 1990-talet. En möjlig tolkning är att de betydelser av medlemskap som efterfrågas i webbkommunikationen rör sig mellan aktivt deltagande, resurs och representativitet (Scaramuzzino & Scaramuzzino, 2020). Annorlunda uttryckt är det medlemmar som utför olika typer av ideellt arbete samt stödjande medlemmar (familje-medlemskap) som verkar efterfrågas från 1990-talet och fram till idag i IOGT-NTO, Rädda Barnen och Röda Korset. Skärmdumpen från Rädda Barnens hemsida år 2012 (figur 7) tjänar som ett illustrerande exempel på detta mönster.

Här efterfrågas såväl aktiva medlemmar ("Aktivera dig"), som stödjande medlemmar ("hushållsmedlemskap") samtidigt som man trycker på representativitet-dimensionen av medlemskapets betydelse ("Ju fler vi blir, desto tyngre blir vår gemensamma röst och det ger oss kraft att påverka mer och långsiktigt förbättra barns villkor").

Figur 7. Skärmdokument från Internet Archive som illustrerar medlemskap som aktivt deltagande, resurs och representativitet.³³ Bilden är beskuren.

Den förändring som ser ut att ske i webbkommunikationen över tid handlar främst om att man kan bli medlem i olika sammanhang. Dessa valmöjligheter exemplifieras dels av IOGT-NTO:s hemsida från 2007. Som figur 8 nedan illustrerar fanns alltså möjligheten att vid anmälan om medlemskap i IOGT-NTO välja medlemskap i en "internetbaserad förening", vid sidan om valet att bli medlem "i en förening i mitt område" (det vill säga en geografiskt närbelägen lokalförening).

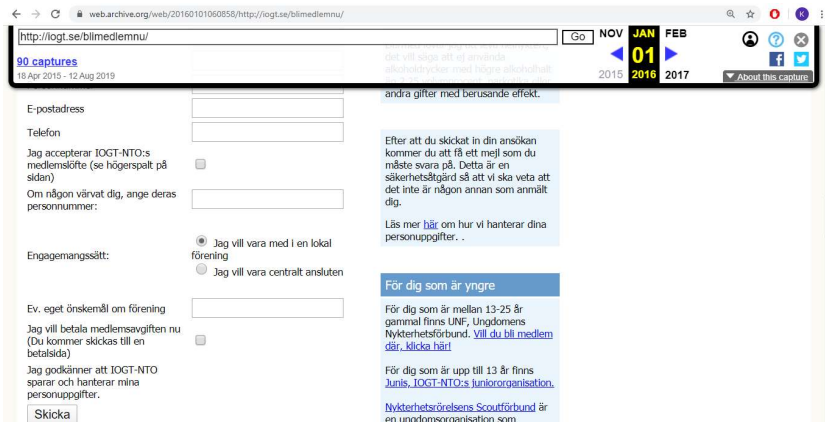
³³ Hämtad 1 oktober 2020 från, <https://web.archive.org/web/20120402002759/https://www.rb.se/geengava/Pages/Blimedlem.aspx>

Figur 8. Skärmdokument från Internet Archive som illustrerar att man kan bli medlem i olika sammanhang inom IOGT-NTO år 2006.³⁴ Bilden är beskuren.

Från den kvantitativa innehållsanalysen för URL iogt.se går det dock att utläsa att valmöjligheten ”medlemskap i en internetbaserad förening” försvinner från webbsidan efter år 2010. Tittar vi lite längre fram på IOGT-NTO:s hemsida år 2016, ser vi i stället att valmöjligheten att bli ”centralt ansluten” samt ”eventuellt eget önskemål om förening” tillkommit. Detta illustreras av figur 9 nedan. Mer ingående information om vad dessa valmöjligheter de facto innebär har dock inte gått att hitta i arkivet.

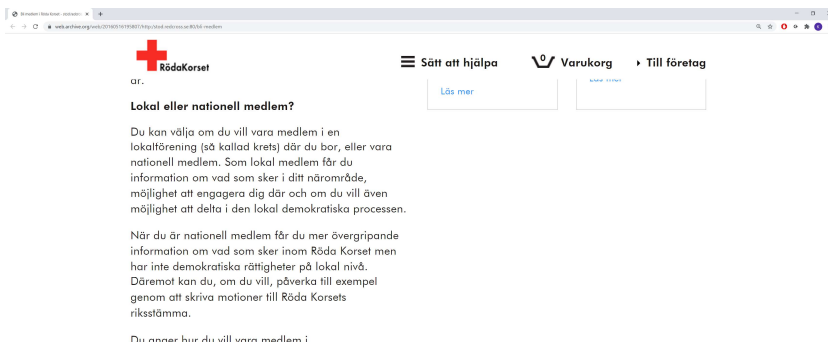
³⁴ Hämtad 2020-08-13 från,
http://web.archive.org/web/20070321043336/http://www.iogt.se/templates/SimplePage____8868.aspx

Figur 9. Skärmdokument från Internet Archive som illustrerar att man kan bli medlemmar i olika sammanhang inom IOGT-NTO år 2016.³⁵

Även Röda Korsets arkiverade webbkommunikation visar på fler valmöjligheter för människor att bli medlemmar i olika sammanhang. På Röda Korsets arkiverade webbsida för 2015 finns till exempel möjlighet att ange om du önskar ansluta dig som "lokal eller nationell medlem" vid tecknande av medlemskap. I det här fallet erbjuder källmaterialet mer information angående vad de två olika alternativen innebär. "Lokal medlem" ger demokratiska rättigheter i den lokala demokratiska processen medan "nationell medlem" inte ger rättigheter på lokal nivå. Däremot framgår det att nationella medlemmar i stället har möjlighet att påverka genom att "till exempel skriva motioner till Röda Korsets riksstämman" (se figur 10).

³⁵ Hämtad 1 februari 2019, från <https://web.archive.org/web/20151023080855/http://iogt.se/blimedlemnu/>

Figur 10. Skärmdokument från Internet Archive som illustrerar skillnaden mellan lokalt- respektive centralt ansluten medlem.³⁶

Vad gäller Stadsmissionen kommer en mer markant förändring till uttryck i den arkiverade webbkommunikationen. På den första tillgängliga webbsidan för URL stadsmissionen.se från 2001 är det svårt att ens hitta någon information om medlemskap. Till skillnad från övriga tre urvalsorganisationer kommuniceras till exempel ingen information om medlemskap under menyvalet ”Stöd oss” eller liknande. I stället hittades informationen under menyvalet ”Organisation”, där endast en beskrivande text om att föreningen har ”understödjande medlemmar, såväl fysiska som juridiska, som efter ansökan beviljas medlemskap” fanns publicerad (se figur 11).

Figur 11. Skärmdokument från the Internet Archive, URL stadsmissionen.se som illustrerar medlemskapets betydelse i Stadsmissionen år 2001.³⁷

³⁶ Hämtad 13 augusti 2020 från,
<https://web.archive.org/web/20160516195807/http://stod.redcross.se:80/bli-medlem>

³⁷ Hämtad 16 oktober 2019 från,
<https://web.archive.org/web/20011209010346/http://www.stadsmissionen.se/fakta/organisation.htm>

På Stadsmissionens arkiverade webbsidor från 2016 är kommunikationen om medlemskap en helt annan. Här framställs medlemmar i Stadsmissionen som ”engagerade medlemmar som är med och påverkar det dagliga arbetet”. Även medlemmens olika roller från Stadsmissionens perspektiv tydliggörs genom att de ombeds närvara på årsmötet, delta i val till styrelsen och agera som en ambassadör för organisationen (figur 12). Webbsidematerialet erbjuder ingen förklaring till denna utveckling i Stadsmissionen, men jag återkommer till den i kapitel sex med hjälp av intervjumaterialet.

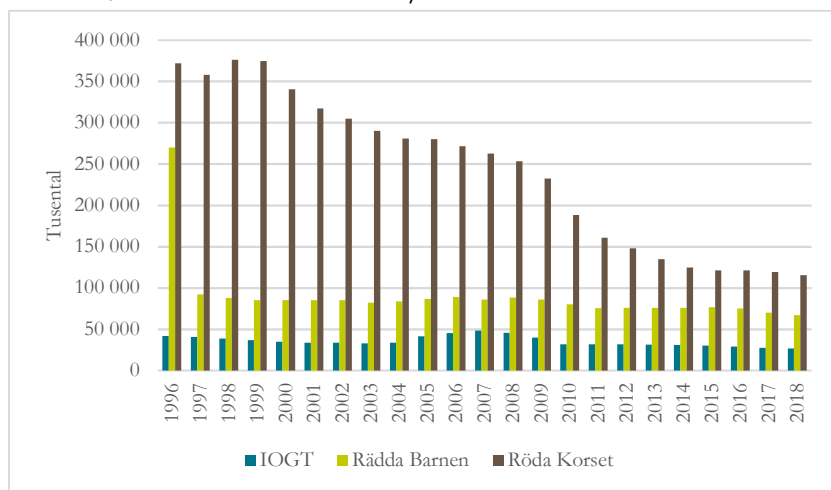
Figur 12. Skärmdokument från the Internet Archive som illustrerar medlemskapets betydelser i Stadsmissionen år 2016.³⁸

Sammanfattningsvis pekar innehållsanalysen av webbkommunikationen avseende rekryteringen av föreningsmedlemskap sedan mitten av 1990-talet, mot såväl stabilitet som viss förändring. Stabiliteten kommer till uttryck genom att det alltså är medlemskap i betydelsen aktivt deltagande, resurs och representativitet som efterfrågas av såväl IOGT-NTO som Rädda Barnen och Röda Korset. Förändringen kommer främst till uttryck som att människor kan bli medlemmar i olika sammanhang (i en lokalförening, som nationell medlem eller i en digitalt organiserad förening). Det mest markanta uttrycket för förändring står dock Stadsmissionen för i och med att de lägger till erbjudanden om medlemskap i betydelsen aktivt deltagande och representativitet i sin webbkommunikation.

³⁸ Hämtad 16 oktober 2019, från <https://web.archive.org/web/20160206212217/http://www.stadsmissionen.se/Omoss/Det-har-ar-Stockholms-stadsmission/Medlemskap/>

Mönstret kan ställas mot en sammanställning av redovisade medlemsantal i verksamhets- och årsberättelserna som blottlägger en negativ medlemsutveckling sedan mitten av 1990-talet i tre av organisationerna.³⁹ Den mest markanta minskningen har skett i Röda Korset där medlemsantalet över en 20-årsperiod minskar från omkring 370 000 medlemmar år 1996, till omkring 115 000 år 2018. IOGT-NTO:s medlemsantal minskar från omkring 40 000 medlemmar år 1996 till omkring 26 000 år 2018 (en tillfällig ökning tycks dock ske 2005–2009). I Rädda Barnens fall bör siffrorna tolkas med försiktighet. Baserat på de redovisade siffrorna i årsrapporterna ser medlemsantalet ut att minska från omkring 270 000 medlemmar år 1996 till omkring 70 000 år 2018, men i 1996 års version av Rädda Barnens årsredovisning inkluderar siffran 270 000 såväl medlemmar som givare och faddrar (det vill säga regelbundna givare). En kvalificerad gissning är därför att det faktiska medlemsantalet i Rädda Barnen år 1996 ligger närmare siffran året därpå, det vill säga omkring 90 000.

Tabell 11. Medlemsantal i IOGT-NTO, Rädda Barnen & Röda Korset

Det är samtidigt vanskligt att helt förlita sig på denna data då uppgifterna i organisationsdokumenten inte är fullständigt konsekventa. Ibland redovisas till exempel det exakta antalet ”aktiva medlemmar”, det vill säga medlemmar som

³⁹ I det totala medlemsantalet som redovisas i organisationernas årsredovisningar är så kallade understödande medlemmar (till exempel familjemedlemmar) och medlemmar i organisationernas respektive ungdomsförbund inräknade.

utöver sitt medlemskap i organisationen utför någon typ av ideell insats, och ibland redovisas endast antalet ”frivilliga”. Huruvida och hur stor andel av dessa ”frivilliga” som också är medlemmar i organisationerna framgår därmed inte i källdokumentet. Erfarenheten från innehållsanalysen av de arkiverade webbsidorna pekar dock mot att de som omnämns som ”frivilliga” eller ”volontärer” kan handla både om aktiva medlemmar och människors som utför ideellt arbete utan att vara medlemmar i organisationerna.⁴⁰ Detta gäller dock främst Rädda Barnen och Röda Korset. IOGT-NTO bygger på en mer sluten typ av medlemskap som kräver nykterhetslöfte medan Stadsmissionens mänskliga resurser traditionellt inte har utgjorts av medlemmar, utan snarare av anställda och volontärer som komplement. Likväl finns en intressant förändring i det senare fallet avseende medlemskap som kan tolkas som ett brott mot denna tradition. I årsredovisningen för 2018 skriver Stadsmissionen att: ”Antalet medlemmar har ökat genom ett styrelsebeslut som gör att volontärer nu också är medlemmar” (Stockholm Stadsmissions Årsredovisning 2018, s. 27).⁴¹

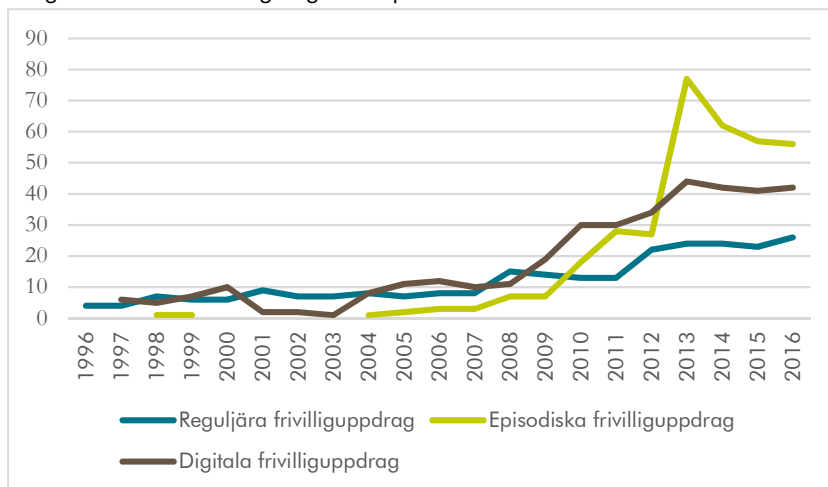
5.1.2. Ideellt arbete

Det har inte gått att genomföra en sammanställning av dokumentmaterialet liknande tabellen om medlemsutveckling i föregående avsnitt (se tabell 11). Det beror på att uppgifter om antal ”frivilliga”, ”volontärer” eller ”aktiva medlemmar” omnämns sporadiskt i organisationsdokumenten. Utvecklingen avseende ideellt arbete som ytterligare en form av medborgerligt engagemang bygger därmed främst på webbmaterialet. Framställningen bygger på det analyschema som redovisades i kapitel tre (se tabell 7, s. 74). Resultatet av denna kodningsprocess indikerar att det i webbmaterialet sker en ökning av erbjudanden om så kallat episodiskt- respektive digitalt ideellt arbete. Det illustreras av diagram 1, vilket bygger på en sammanslagning av erbjudanden om ideellt arbete i samtliga fyra urvalsorganisationer under perioden 1996–2016.

⁴⁰ Termerna ”aktiva medlemmar”, ”frivilliga” och ”volontärer” motsvarar de termer som används i källdokumentet.

⁴¹ Se även figur 11 och 12.

Diagram 1. Sammanslagning av erbjudanden om ideellt arbete 1996–2016

För att fördjupa bilden i diagram 1 ovan lyfter jag härnäst fram några illustrerande uttryck för detta mönster, hämtade från den arkiverade webbkommunikationen. Ett första illustrativt exempel utgörs av IOGT-NTO:s arkiverade webbsidor år 2014, där något som kallades för ”Engagemangsportalen” användes för att kommunicera en uppsjö av förslag på hur människor kunde engagera sig för IOGT-NTO:s ändamål (se figur 13). Detta är ett intressant exempel på flera sätt. Dels eftersom skärmdokumentet illustrerar vad digitalt ideellt arbete kan tänkas handla om sett ur organisationens perspektiv, dels hur tidsdimensionen och flexibiliteten, vilka beskrivs som centrala kännetecken för episodiskt ideellt arbete, här uttrycks explicit. Typer av digitalt ideellt arbete handlar i det här exemplet alltså om att ”följa” och ”retweeta” IOGT-NTO på Twitter, att ”gilla” och ”dela” inlägg på Facebook men även att dela webbversionen av rörelsens tidning Accent i sociala medier (ej synligt i skärmdokumentet). Tidsdimensionen och flexibiliteten är synlig till höger i skärmdokumentet där insatser beskrivs i termer av ”Blixtinsats”, ”En timme”, ”En kväll” eller ”Flera dagar”, vilket jag tolkar som ett sätt från organisationens sida att underlätta matchningen mellan ideellt arbete och människors individuella preferenser och förutsättningar.

Figur 13. Skärmdokument från Internet Archive som illustrerar exempel på digitalt ideellt arbete inom IOGT-NTO. Bilden är beskuren.⁴²

Ytterligare ett illustrerande exempel avseende utvecklingen av organisationernas efterfrågan av ideellt arbete utgörs av Rädda Barnens arkiverade webbsidor från 2016. Detta skärmdokument är tänkt att illustrera en typ av digitalt ideellt arbete i form av kampanjen #örädd (figur 14). Den ideella insatsen går här ut på att skriva under en digital protestlista mot dåvarande svenska regeringens asylnpolitik gällande barnfamiljer, samt att sprida kampanjen i sitt nätverk på sociala medier. Liknande insatser i digitala kampanjer erbjuds även av övriga urvalsorganisationer.

⁴² Hämtad 4 februari 2019 från,
https://web.archive.org/web/20150801092343if_/http://engagemangsportalen.se/#sthash.tcpkI4lb.dpbs

Figur 14. Skärmsklipp från URL [raddabarnen.se](https://www.raddabarnen.se/) år 2016 som illustrerar exempel på digitalt ideellt arbete. Bilden är beskuren.⁴³

Vad båda dessa skärmsklipp är tänkta att illustrera är att typer av digitalt ideellt arbete tycks förekomma i såväl kollektiv som reflexiv form. Det första skärmsklippet från IOGT-NTO kan tolkas som en ambition från organisationens sida att etablera digitalt ideellt arbete som en form av ideellt arbete bland andra mer traditionella former. Det andra skärmsklippet från Rädda Barnen illustrerar hur digitalt ideellt arbete kan vara begränsat till en viss sakfråga eller kampanj (i det här fallet asylpolitik) vilket kan tolkas som en mer reflexiv variant av ideellt arbete. Den reflexivet som till exempel Hustinx och Lammertyn (2003) beskriver är dock inte nödvändigtvis begränsad till en sakfråga utan kommer sig av det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för till plikt inför kollektivet. Liknande exempel finns även i övriga urvalsorganisationer, till exempel IOGT-NTO:s årliga kampanj "Vit jul" där människor via sina digitala nätverk sprider budskapet om att vara nykter under julhelgerna.

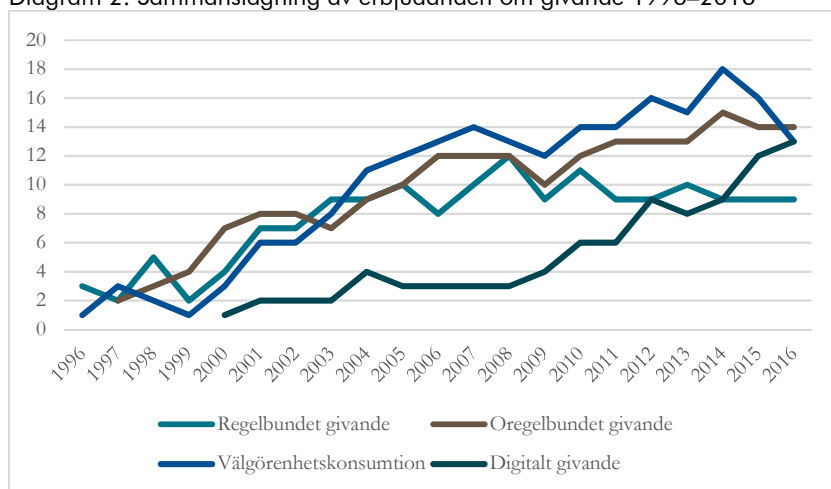
5.1.3. Givande

Vad gäller utvecklingen av organisationernas efterfrågan av givande som ytterligare en form av medborgerligt engagemang blottade webbsidematerialet ganska snart ett tilltagande insamlingsfokus. Den framställning som följer avseende efterfrågan av givande i webbmaterialet bygger på det analyschema som redovisades i kapitel tre (se tabell 8, s. 76f). Jämförelsen pekar mot att det

⁴³ Hämtad 4 februari 2019 från,
<https://web.archive.org/web/20160618055454/https://www.raddabarnen.se/>

framförallt verkar vara givande av typen välgörenhetskonsument, oregelbundet givande, regelbundet givande (månadsgivare) samt digitalt givande som blir allt vanligare att fråga efter över tid i webbkommunikationen. Detta resultat illustreras av diagram 3 som bygger på en sammanslagning av erbjudanden om givande på de arkiverade webbsidorna i de fyra organisationerna under perioden 1996–2016.⁴⁴

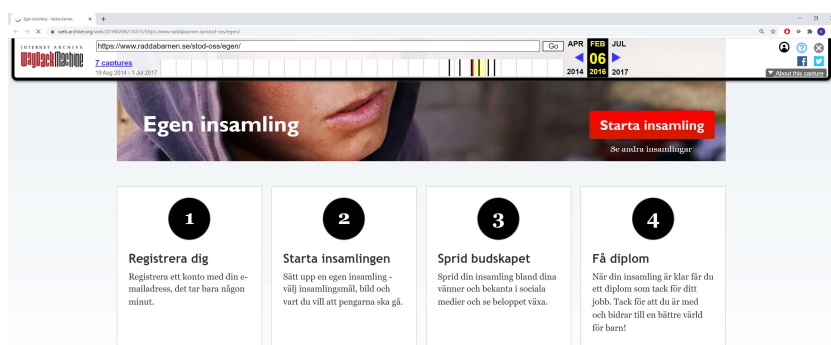
Diagram 2. Sammanslagning av erbjudanden om givande 1996–2016

Empiriska erbjudanden som kodades som *regelbundet givande* inkluderar månadsgivande, vilket till exempel benämns som ”månadsgivare”, ”faddrar”, ”barnrättskämpar” eller liknande. Erbjudanden på webbsidorna som kodades som *välgörenhetskonsument* inkluderar att köpa en födelsedags- eller högtidsgåva till förmån för en viss organisation, så kallat gåvogram eller liknande, att köpa fysiska gåvor i form av till exempel smycken från organisationens webbutik, att handla eller skänka kläder och/eller prylar till organisationernas egna second hand affärer, att teckna kreditkort för VISA eller Mastercard till förmån för en ideell organisation, att ”runda upp” vid inköp i detaljhandeln eller att skänka sin pant till en organisation. Erbjudanden på webbsidorna som kodades som *oregelbundet eller spontant givande* var alla typer av spontana gåvor oavsett hur de sker. Till sist,

⁴⁴ Närvaron av Stadsmissionens arkiverade webbsidor bidrar till ökningen av erbjudanden om givande från 2001 och framåt. Detta eftersom Stadsmissionen är en organisation med lång tradition av insamlingsarbete.

vad gäller erbjudanden som kodades som *digitalt givande*, innefattar att skänka pengar via ett webbformulär direkt på hemsidan, att swisha en gåva eller att starta en egen insamling via digitala verktyg som tillhandahålls via olika sociala medier som till exempel Facebook. Den sistnämnda framstår som ett av de lite nyare sätten att skänka pengar och illustreras därför med hjälp av ett skärmdokument från Rädda Barnens webbsida år 2015 (figur 15). Av skärmdokumentet framgår att insamlingen genomförs genom att den delas via olika digitala kanaler där en individ ber sitt nätverk samla in pengar till förmån för en organisation i stället för att exempelvis köpa presenter vid högtidsdagar.

Figur 15. Skärmdokument från raddabarnen.se från 2016 som illustrerar en nyare typ av digitalt givande: Egen insamling.⁴⁵ Bilden är beskuren.

En sammanställning av antalet redovisade månadsgivare i organisationsdokumenten visar en ökning de senaste åren i samtliga fyra organisationer (se tabell 12). Rädda Barnen ligger i topp med omkring 108 000 månadsgivare år 2017. Röda Korset ligger inte långt efter men har omkring 18 000 färre månadsgivare än Rädda Barnen år 2017.⁴⁶ Vad gäller Stadsmissionen redovisas inga konkreta siffror över antalet månadsgivare per år i deras årsredovisningar men i redovisningen för 2018 står det att *Antalet månadsgivare har ökat från 9 500 till 18 600 under Kompassen-perioden 2015–2018* (Stockholm Stadsmissions Årsredovisning 2018, s. 27).⁴⁷ Denna information ger åtminstone en uppskattning av Stadsmissionens volymer och utveckling av månadsgivare de senaste tre åren.

⁴⁵ Hämtad 1 oktober 2019 från,

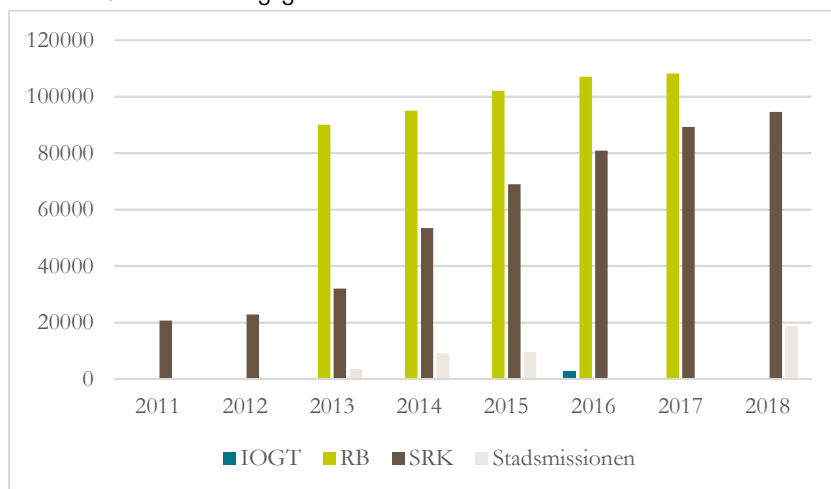
<https://web.archive.org/web/20160206214315/https://www.raddabarnen.se/stod-oss/egen/>

⁴⁶ Rädda barnens siffror för 2018 uppges inte i källdokumentet.

⁴⁷ ”Kompassen” är namnet på Stadsmissionens senaste strategiperiod.

Till sist, vad gäller IOGT-NTO framstår det som att deras insamlingsverksamhet tycks vara under uppbyggnad och några konkreta siffror avseende antalet månadsgivare existerar därmed inte i källdokumenterna. Den enda uppgift jag kunnat hitta är att antalet givare i IOGT-NTO under 2016 var totalt 2 500. Jag återkommer dock till detta resultat och utvecklar det i kapitel sex.

Tabell 12. Antal månadsgivare 2011–2018

Hitintills i detta kapitel har jag nu redogjort för utvecklingen avseende rekrytering av tre olika former av medborgerligt engagemang sedan mitten av 1990-talet: föreningsmedlemskap, ideellt arbete och givande. Sammanfattningsvis pekar genomgången av de arkiverade webbsidorna och organisationsdokumenten alltså mot ett mer diversifierat utbud av medborgerligt engagemang från organisationernas sida jämfört med mitten av 1990-talet. För att fördjupa analysen om vad denna utveckling kan tänkas innebära för organisationerna, beskriver jag härnäst utvecklingen av relaterade rekryteringspraktiker och argumenterar för att vi kan förstå dessa som uttryck för olika institutionella logiker.

5.2. Rekryteringspraktiker som uttryck för institutionella logiker

Som tidigare har diskuterats i denna avhandling betraktar jag institutionella logiker som normerna i en viss samhällssfär, vilka skapar ordning och reda och bygger

upp ett mönster för organisering av mänsklig samvaro. Logiker är vidare förankrade i en institutionaliserad ordning på makronivå (Gemenskap, Stat, Marknad, Profession). Idealtypiskt har var och en av dessa institutionella ordningar sin egen logik vilka mer konkret tar formen av materiella och symboliska element som både begränsar och möjliggör individers och organisationers intressen, värderingar och identitet samt motiverar handling (Friedland & Alford, 1991; Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012). I det här avsnittet fokuserar jag logikers materiella element, det vill säga strukturer och praktiker, genom att tolka organisationers rekryteringspraktiker för att generera medborgerligt engagemang, som uttryck för institutionella logiker.

5.2.1. Från information till marknadsföring

Framställningen av webbkommunikationen i föregående avsnitt pekar mot en ökande efterfrågan av givande (vilket är en form av medborgerligt engagemang) från organisationernas sida. I relation till detta går det att spåra framväxten av rekryteringspraktiker så som olika marknadsföringsmetoder i dokumentmaterialet. Nedan visar och diskuterar jag olika exempel på när organisationernas rekryteringspraktiker skulle kunna tolkas som uttryck för idealtypen *marknadslogik* så som den formuleras i typologierna av Friedland och Alford (1991) och Thornton et al (2012), där målsättningen är ekonomiska vinster, vägen dit är effektivitet, inriktningen är transaktioner och ägare/ledningen styr.

Från någon gång kring millennieskiftet och framåt finns beskrivningar avseende omorganiseringar av informationsarbetet i Rädde Barnens, Röda Korsets och Stadsmissionens organisationsdokument. Syftet och innebörden med detta omorganiseringsarbete beskrivs bland annat i Röda Korsets årsredovisning för verksamhetsåret 2000. I citatet nedan skildras hur Röda Korsets ”informationsavdelning” och ”marknadsavdelning” sammanförts till ”område Kommunikation” vid huvudkontoret. Syftet beskrivs vara att ”bättre samordna kommunikationen såväl internt som externt och att därigenom nå ut med Röda Korsets budskap på ett än effektivare sätt”.

Ett bra kommunikationsarbete är en förutsättning för att utveckla och bibehålla allmänhetens förtroende för Röda Korset. Genom att på ett målmedvetet och effektivt sätt berätta om Röda Korsets olika verksamheter för och tillsammans med människor i utsatta situationer förstärks bilden av Röda Korset som en viktig humanitär aktör samtidigt som kontakt fås

med såväl nya medlemmar som givare till organisationen. Kommunikation är således en viktig del i arbetet med att nå de övergripande verksamhetsmålen – *att bli den ledande frivilligorganisation i Sverige samt en ledande samhällspåverkare*. I och med omorganisationen sammanfördes informationsavdelningen och marknadsavdelningen till område Kommunikation vid huvudkontoret. Syftet var att bättre samordna kommunikationen såväl internt som externt och att därigenom nå ut med Röda Korsets budskap på ett än effektivare sätt (Årsredovisning 2000, Röda Korset, s. 203. Kursivering och parenteser i original).⁴⁸

Syftet att bättre nå ut med organisationens budskap återkommer även i Rädda Barnens fall. Under en period beskrevs insamlingsarbetet under rubriken ”Kommunikation” där även aktiviteter som annonsering och reklamarbete framställdes. I årsredovisningen för 2009 finns i stället ett eget kapitel med rubriken ”Marknad och insamling”. I texten framstår det som att anledningen bakom denna omorganisering är att allt fler ideella organisationer både marknadsför sig och arbetar med insamling samt att konkurrensen om givarnas pengar har ökat.

Allt fler ideella organisationer marknadsför sig och arbetar aktivt med insamling. Konkurrensen om givarnas pengar ökar. Det är därför viktigt att Rädda Barnen kommunicerar på ett trovärdigt och kostnadseffektivt sätt. 2010 blev ett historiskt år då vi nådde ut med våra budskap och tack vare flera framgångsrika insamlingskampanjer blev landets största insamlingsorganisation (Rädda Barnen, Verksamhetsberättelse & årsredovisning 2010, s. 24).

I den fortsatta skildringen av detta arbete använder Rädda Barnen även termen ”marknadskommunikation”.

Grunden i Rädda Barnens marknadskommunikation är att skapa engagemang och väcka intresse. Det är viktigt att vi gör det med god etik. För att kunna sprida kunskap om barns behov och rättigheter och för att samla in pengar till verksamheten, måste vi marknadsföra oss. Vi strävar efter att skapa unik kommunikation och en förståelse för vad vi gör och visa vilka resultat vi uppnår (Rädda Barnen, Verksamhetsberättelse & årsredovisning 2010, s. 24).

Citaten ovan kan förstås som en implementering av marknadsföringspraktiker på den organisatoriska nivån i kommunikationen med potentiella medlemmar, givare eller ideellt engagerade. Inom internationell marknadsföringsforskning benämns detta som *nonprofit relationship marketing* (för en översikt, se till exempel Bennet,

⁴⁸ Ej kodat i Nvivo då PDF-filen inte möjliggör det. Se källdokumentet.

2018), vilket definieras som ”alla strategier och instrument för att systematiskt rekrytera, behålla och / eller återaktivera nya eller förlorade givare och volontärer (Boenigk, 2014, min översättning).⁴⁹

5.2.1.1. Insamlingskommunikation

Relationsskapande marknadsföring (nonprofit relationship marketing) i synnerhet insamlingskommunikation, beskrivs vidare som en standardiserad marknadsföringsmetod som ideella organisationer i hela världen anammat (a.a.).⁵⁰ Målet med denna metod är att utveckla långsiktiga relationer med givare eftersom de är mest kostnadseffektiva (Bennet, 2018, s. 57). Denna typ av *givarengagemang* (donor engagement) har även jämförts med kundengagemang inom vinstdrivande organisationer (a.a., s. 58). I organisationsdokumenten kommer insamlingskommunikation till exempel till uttryck i Stadsmissionens årsredovisning för verksamhetsåret 2007. Där skildras hur deras ”marknadsavdelning” slås samman till den nya avdelningen ”Kommunikation & Insamling”, vars syfte beskrivs vara att ”stärka Stockholms Stadsmissions varumärke och öka kännedomen om den utsatthet vi möter”, men även att intensifiera insamlingsarbetet baserat på långsiktiga relationer med givare.

En omorganisation av marknadsavdelningen gjordes under året och den nya avdelningen Kommunikation & Insamling trädde i kraft den 1 oktober. Avdelningen består av två enheter med en kommunikationschef och en insamlingschef. Genom opinionsbildning och events satsar vi nu kraftfullt på att stärka Stockholms Stadsmissions varumärke och öka kännedomen om den utsatthet vi möter. Samtidigt intensifieras insamlingsarbetet baserat på långsiktiga relationer med våra givare (Årsredovisning 2007, Stockholms Stadsmission, s. 26).

Det jag nu har visat med hjälp av exemplen ovan är att organisationernas rekryteringspraktiker i form av digital marknadsföring eller marknads-kommunikation med ett tydligt fokus på varumärkesutveckling, konkurrens och effektivitet, kan förstås som ett uttryck för marknadslogiken i praktiken. Därmed ser det ut som att föreställningar om marknadsprinciper och konkurrens präglar rekryteringen av medborgerligt engagemang i de undersökta organisationerna.

⁴⁹ Nonprofit relationship marketing is defined here as all strategies and instruments to systematically recruit, retain, and/or reactivate new or lost donors and volunteers.

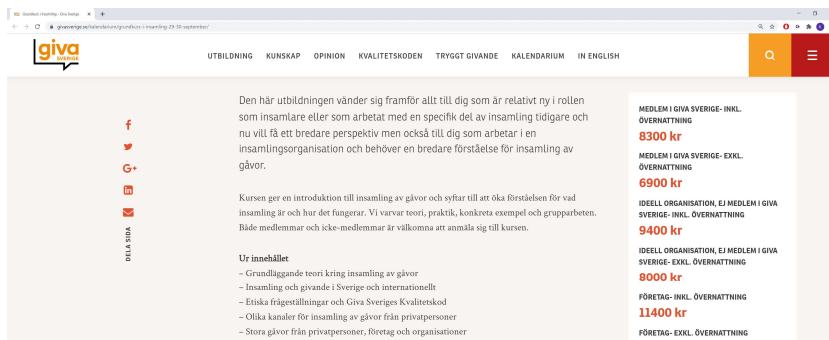
⁵⁰ Se även Burnett (1992).

5.2.2. Insamling som profession

Vid sidan av att föreställningar om att marknadsprinciper och konkurrens bör prägla rekryteringen av medborgerligt engagemang skulle rekryteringspraktikerna även kunna förstås som ett uttryck för en idealtypisk *professionslogik*. Den kan i sin tur härledas till idealtypslogiken profession vilken kännetecknas av komponenter som professionell expertis, allmänhetens förtroende, autonomi, en avgränsad jurisdiktion, specifika professions-organisationer och en särskild professionell etik. För att betraktas som en profession krävs med andra ord att ett yrke har ett eget kompetensområde, en etisk kod, forskning och en professionsorganisation (se även Castro, 1992; Selander, 1989). Nedan visar jag och diskuterar två exempel på när organisationernas rekryteringspraktiker skulle kunna tolkas som uttryck för en professionslogik.

5.2.2.1. Branschutbildningar i insamlingsmetodik

Det första exemplet på när urvalsorganisationernas rekryteringspraktiker skulle kunna tolkas som uttryck för en professionslogik, är framväxten av branschutbildningar i insamlingsmetodik. Giva Sverige anordnar idag två olika utbildningar i insamling. En grundkurs som vänder sig till den som är ”relativt ny i rollen som insamlare eller som arbetat med en specifik del av insamling tidigare och nu vill få ett bredare perspektiv”, men även till den som ”arbetar i en insamlingsorganisation och behöver en bredare förståelse för insamling av gåvor” (figur 16).

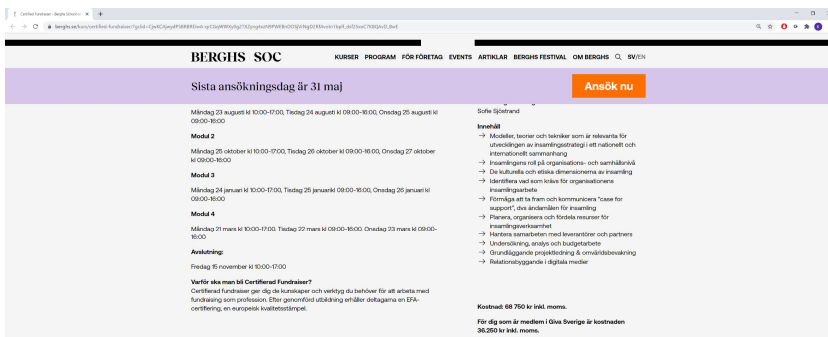

Figur 16. Skärmdokument från Giva Sveriges utbildningssida som illustrerar grundkursen i insamling.⁵¹ Bilden är beskuren.

Den andra utbildningen är en certifieringsutbildning i ”fundraising”, diplomerad av EFA, The European Fundraising Association (vilken anordnas tillsammans med Berghs School of Communication). På Giva Sveriges hemsida beskrivs yrket ”Certifierad fundraiser” som ”ett yrke med goda framtidsutsikter” och att målet med utbildningen bland annat är att ”stärka insamling som profession” (se figur 17).

Utbildningen har som mål att stärka insamling som profession, tydliggöra insamlarens roll i organisationen samt att öka kompetensen bland enskilda insamlare. Allt för att öka kvaliteten i svensk och internationell insamling och därmed öka förtroendet för insamling. EFA certifieringen, som du får efter genomförd utbildning, ger dig en europeisk kvalitetsstämpel som visar att du har alla de kunskaper som krävs för att arbeta professionellt med fundraising. The European Fundraising Association (EFA) grundades 2002 som en paraplyorganisation för europeiska organisationer av Giva Sveriges slag. EFA står formellt bakom den certifiering du får efter avslutad och godkänd utbildning (Giva Sverige, 2020).

⁵¹ Hämtad 13 november 2020, från <https://www.givasverige.se/kalendarium/grundkurs-i-insamling-29-30-september/>

Figur 17. Skärmdump från Berghs School of Communication som illustrerar innehåll och kostnad för utbildningen "Certifierad fundraiser".⁵² Bilden är beskuren.

I anslutning till informationen om utbildningen på Giva Sveriges hemsida finns även ett antal intervjuer publicerade med personer som har genomgått utbildningen, däribland Stockholms Stadsmissions "ansvarige för stora givare". I den publicerade intervjun säger personen bland annat att: "Det finns tekniker för insamling och det är viktigt att kunna dem. Sätten att samla in gåvor varierar och det är viktigt att du kan använda dem rätt i just din organisation och kopplat till ditt specifika varumärke". Den intervjuade personen beskriver vidare hur utbildningen höjde statusen på insamlingen i hela organisationen: "... nu kunde man på allvar diskutera nyrekrytering av givare, konvertering, CRM-system och andra teman som är helt avgörande för insamlingen, men som inte alltid har en självklar plats i samtalet i verksamhetsstyrda organisationer" (figur 18).

⁵² Hämtad 13 augusti 2020 från, https://www.berghs.se/kurs/certified-fundraiser/?gclid=CjwKCAjwydP5BRBREiwA-qrCGqWWXy0gZTXZyng4xzN9PWEbNDOSjVrNgD2RfAvotn1bplf_dsf25xoC7K8QAvD_BwE

Figur 18. Skärmdklipp från *givasverige.se* intervju med Stadsmissionens ansvarige för stora givare om utbildningen "Certifierad fundraiser".⁵³ Bilden är besuren.

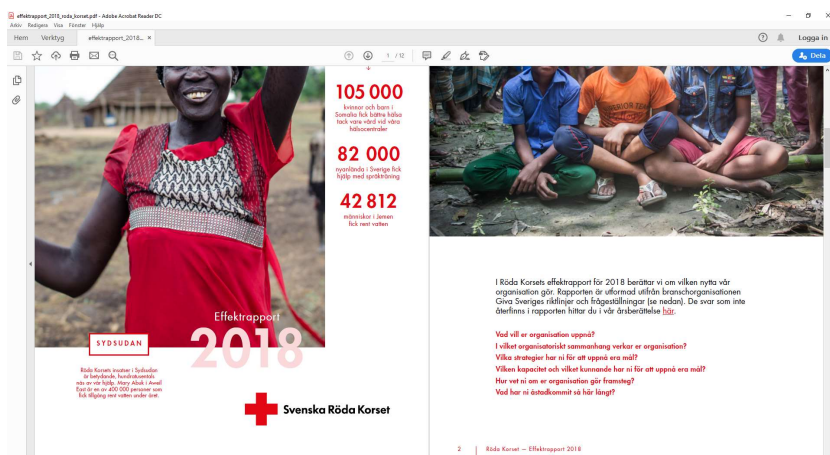
5.2.2.2. Giva Sveriges kvalitetskod

Det andra exemplet utgörs av implementering av en etisk kod för insamling. Samtliga urvalsorganisationer är medlemmar i Giva Sverige, Branschorganisationen för tryggt givande, vars uppdrag enligt deras egen beskrivning är att "säkra etisk, transparent och professionell insamling av gåvor", varför de arbetar med att stärka kvalitet och styrning i insamlingsorganisationer, genom att hjälpa sina medlemmar (ideella organisationer) med verktyg för "etisk insamling, intern kontroll och styrning, redovisning och effektrapportering" (Giva Sverige, 2020).⁵⁴ Som ett verktyg för att åstadkomma detta har Giva Sverige utvecklat en kvalitetskod för branschen som deras medlemmar åtar sig att efterfölja. Kvalitetskoden beskrivs av Giva Sverige själva som "ett verktyg för intern kontroll och styrning för organisationer som samlar in gåvor och fungerar som ett stöd i våra medlemmars kvalitetsarbete" (a.a.). Kvalitetskodens kravstandard anger till exempel att medlemsorganisationerna vartannat år ska granskas av en extern revisor som ska intyga att organisationen följer de olika delarna i koden. Koden ställer också krav på att varje medlemsorganisation årligen upprättar en årsredovisning och en effektrapport. Till stöd för dessa finns dels Giva Sveriges "Riktlinjer för årsredovisning" och en mall för effektrapportering. Enligt Giva Sverige bör medlemmarnas årsredovisning "redogöra för organisationens ekonomi och förvaltning av insamlade medel. Effektrapporten visar för givare,

⁵³ Hämtad 15 februari 2020, från <https://www.givasverige.se/kicki-aldrin-certified-fundraiser/>

⁵⁴ Organisationen hette tidigare De Frivilliga Hjälporganisationernas Samarbetsråd (1962 – 1991), Frivilligorganisationernas Insamlingsråd (FRII) 1991 – 2019. Sedan 2019 heter den Giva Sverige.

allmänhet och andra intressenter vilken nytta (effekt) organisationen uppnår i sina olika verksamheter” (a.a.). Innehåll och utformning av denna typ av rapport illustreras med hjälp av ett skärmsklipp från Röda Korsets senaste publicerade Effektrapport som finns tillgänglig som nedladdningsbar PDF på deras officiella hemsida (figur 19). Av detta framgår att rapporten är utformad efter Giva Sveriges riktlinjer och frågeställningar.

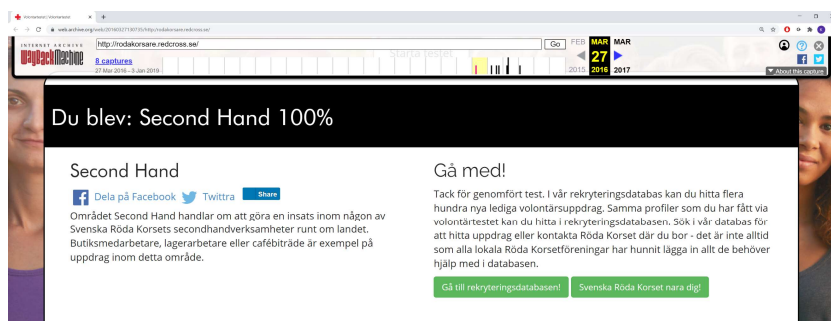
Figur 19. Skärmsklipp från Röda Korsets Effektrapport 2018 som illustrerar att rapporten utformas efter Giva Sveriges riktlinjer och frågeställningar.

I relation till idealtypslogikerna kan Giva Sverige förstås som en professionsorganisation för insamling i en svensk kontext. Urvalsorganisationernas implementering av Giva Sveriges kvalitetskod och dess behäftade redovisningspraktiker tolkar jag som ett uttryck för en idealtypisk professionslogik i praktik, där det idealtypiska sättet att handla snarare är präglad av föreställningar om att olika deltagare är experter inom sitt verksamhetsområde och har unika kompetenser, som tar lång tid att lära och vidare att experterna har en egen förmåga att bedöma resultaten av sina insatser.

5.2.3. Målgruppsanpassad kommunikation

En annan marknadsföringspraktik som inte minst framträder i relation till organisationernas rekrytering av ideellt arbete är målgruppsanpassad kommunikation. Denna praktik kan illustreras med hjälp av ett skärmsklipp från

Röda Korsets hemsida 2016. Där kan den som är intresserad av att engagera sig i Röda Korsets verksamhet göra ett digitalt ”Volontärtest” där du ombeds svara på 30 frågor för att matchas ihop med ett ledigt volontäruppdrag som stämmer överens med ditt huvudsakliga intresseområde. Baserat på resultatet kan du sedan klicka vidare till Röda Korset rekryteringsdatabas för att hitta ett passande uppdrag att söka. Figur 20 illustrerar resultatet av detta volontärtest för undertecknad – ”Du blev: Second Hand”.

Figur 20. Skärmdokument från Internet Archive år 2016 som illustrerar målgruppsanpassad kommunikation som rekryteringspraktik.⁵⁵ Bilden är beskuren.

Ett sätt att förstå denna utveckling är att se den som ett uttryck för ett mer övergripande skifte från klassisk marknadsföring till digital marknadsföring. Jämfört med klassisk marknadsföring som till exempel massmarknadsföring, vilken är helt eller delvis analog och som utmärks av att målgruppen inte segmenteras så detaljerat, är målgruppsanpassning ett centralt element i digital marknadsföring. Idag finns en rad olika typer av digital marknadsföring för olika slags organisationer att använda sig av för att mobilisera olika typer av resurser, däribland marknadsföring via hemsida och sociala medier eller marknadsundersökningar och varumärkesutveckling (för en översikt, se till exempel Bennet, 2018). Denna typ av rekryteringsverktyg som tycks vara designade för att underlätta matchningen mellan en specifik verksamhet och en viss ”volontärprofil”, kan vidare relateras till praktikerorienterad forskning om ideell organisering som mot bakgrund av allt högre konkurrens om olika slags resurser, förespråkar att ideella organisationer överlag i västvärlden behöver bli bättre på

⁵⁵ Hämtad 1 februari 2019, från <https://web.archive.org/web/20160327130735/http://rodakorsare.redcross.se/>

att tillämpa kostnadseffektiva rekryteringsmatriser för att få till en bättre anpassning mellan kostnader och utfall (se till exempel Haski-Leventhal & Meijs, 2011). I denna anda föreslås till exempel att så kallade ”typ A-volontärer”, det vill säga förtroendevalda styrelseledamöter, kan rekryteras genom marknadsföringsmetoden positionering (positioning). Denna metod går ut på att helt enkelt kommunicera till de grupper i samhället som har högst sannolikhet att utföra denna typ av ideellt arbete, det vill säga personer som kommer från en stark sociodemografisk bakgrund, har erfarenhet från det privata näringslivet och som har mycket sociala och ekonomiska resurser (a.a.).

Men de digitala verktygen för att erbjuda olika typer av ideellt arbete som matchar ihop individer med ett lämpligt ideellt uppdrag utifrån deras individuella motiv, möjligheter och preferenser, kan även tolkas som ett uttryck för vad jag valt att teoretisera som en *volontärlogik* – vid sidan av marknadslogikens komponenter. Tillsammans med ökningen av efterfrågan av ideellt arbete utan krav på formellt föreningsmedlemskap (se avsnitt 5.1.2) kommer även andra komponenter till uttryck i rekryteringsverktygen som inte kan hänföras till gemenskapslogiken. Jämfört med gemenskapslogikens centrala komponenter som bland annat utgörs av att det kollektiva intresset står i fokus för gemenskapen, utgörs volontärlogikens centrala komponenter av att det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser betonas i stället för plikt inför kollektivet (Hustinx & Lammertyn, 2003). Denna tolkning bygger alltså på framställningen av den tidigare forskningen om medborgerligt engagemang i avsnitt 2.1.3, snarare än idealtypslogikerna så som de formuleras av Thornton et al. (2012). Till skillnad från kollektivt engagemang, som till exempel föreningsmedlemskap, utförs reflexivt engagemang på episodisk basis, när aktiviteten är relevant för individen och passar in i hans övriga aktiviteter (Hustinx & Lammertyn, 2003).

Dessa komponenter kommer till uttryck i rekryteringspraktiker som är designade för att matcha ihop individer med ett lämpligt ideellt uppdrag utifrån deras individuella motiv, möjligheter och preferenser. Detta kan illustreras med hjälp av ett skärmsklipp från Rädda Barnens hemsida år 2017 där olika förslag på hur individen kan engagera sig utifrån sina specifika förutsättningar och preferenser. I ingressen står det: ”Oavsett om du kan vika två timmar i veckan eller två timmar per år för barn som behöver dig, så gör din insats stor skillnad för dem. Engagera dig i Rädda Barnen!” (se figur 21).

Figur 21. Skärmdump från Internet Archive år 2017 som illustrerar komponenterna i volontärlogiken. Bilden är beskuren.⁵⁶

5.3. Sammanfattning

I det här kapitlet visar och diskuterar jag vilka former av medborgerligt engagemang människobehandlande ideella organisationer efterfrågar och erbjuder och hur har detta har utvecklats över tid. Genomgången av webb- och dokumentmaterialet pekar mot ett mer diversifierat utbud av former för medborgerligt engagemang att tillgå på organisationsnivå. Det kommer till uttryck som en ökad efterfrågan av olika typer av ideellt arbete och givande, vid sidan av den mer traditionella formen av engagemang som föreningsmedlemskap utgör i en svensk kontext.

Jag visar och diskuterar även hur ett diversifierat utbud av medborgerligt engagemang åtföljs av olika rekryteringspraktiker så som marknadsföring och insamlingskommunikation. Genom att använda institutionella logiker som teoretiskt perspektiv argumenterar jag för att vi kan förstå dessa praktiker som präglade av olika logiker (eller normer) som guidar det faktiska rekryteringsarbetet inom organisationer (Thornton & Ocasio, 1999). Med utgångspunkt i min analysstrategi, det vill säga att jämföra relevanta idealtypologier så som de formuleras av Thornton et al. (2012) med logiker ”på marken”, framkommer i mitt material särskilt fyra logiker som villkorande för rekrytering av medborgerligt engagemang inom människobehandlande ideella organisationer i en svensk

⁵⁶ Hämtad 23 februari 2021, från <https://web.archive.org/web/20170205140848/https://www.raddabarnen.se/engagera-dig/sa-kan-du-engagera-dig/>

kontext: gemenskapslogik, marknadslogik, professionell logik och vad jag valt att teoretisera som en volontärlogik.

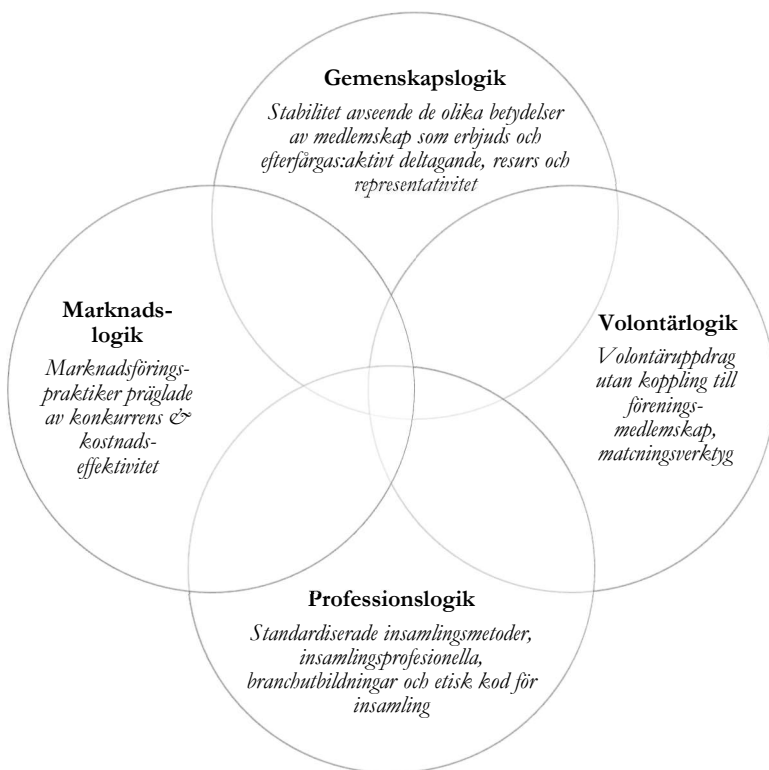
Organisationernas fortsatta efterfrågan av föreningsmedlemskap förstår jag som ett uttryck för en *gemenskapslogik* så som den formuleras i idealtypologierna. Gemenskapslogikens centrala komponenter utgörs bland annat av att medlemskapets kontinuitet och komplexa sammansättning betonas. Medlemskapet innebär utifrån denna logik att man är aktiv på flera olika plan i en gemensam organisation. Olika medlemmar kan ha olika uppgifter men det är det kollektiva intresset som står i fokus för gemenskapen, oavsett om du har enkla praktiska sysslor eller mer övergripande uppgifter litar medlemmarna på varandra och att alla deltar efter bästa förmåga (se även kapitel fyra, tabell 2). Dessa komponenter kommer till uttryck genom den stabilitet avseende olika betydelser av medlemskap som kommuniceras i webbmaterialet: medlemskap i betydelsen aktivt deltagande, resurs och representativitet.

Organisationernas ökade efterfrågan av givande som en form av medborgerligt engagemang och länkade rekryteringspraktiker tolkar jag slutligen som ett uttryck för såväl en *marknadslogik* som en *professionslogik*. Inom ramen för marknadslogiken är det idealtypiska sättet att handla präglad av föreställningar om att det går att sätta ett ekonomiskt värde på exempelvis handlingar (tjänster) som därmed blir utbytbara så att de kan utföras av flera olika verksamheter, vidare att det ekonomiska värdet går att ackumulera till ekonomiska vinster, och att resurser kan användas på ett kostnadseffektivt sätt (jmf Friedland & Alford, 1991; Thornton et al., 2012). En bieffekt av detta sätt att handla är att det skapar utrymme för valfrihet för de som konsumerar eller använder tjänsterna. Jag argumenterar för att marknadslogiken kommer till uttryck i organisationernas olika marknadsföringspraktiker vilka är starkt präglade av principer om konkurrens och kostnadseffektivitet. Men jag har också visat och argumenterat för att rekryteringspraktikerna avseende insamling även präglas av en professionslogik. Inom ramen för en professionslogik är det idealtypiska sättet att handla snarare präglad av föreställningar om att olika deltagare är experter inom sitt verksamhetsområde och har unika kompetenser, som tar lång tid att lära och vidare att experterna har en egen förmåga att bedöma resultaten av sina insatser. Logiken kommer till uttryck i praktiken genom implementering av standardiserade insamlingsmetoder, insamlingsprofessionella med specifika

branschutbildningar och att följa den etiska koden för insamling framtagna av branschorganisationen Giva Sverige. Kopplingen till forskning kommer dock inte till uttryck i materialet.

Organisationernas efterfrågan av ideellt arbete utan krav på formellt föreningsmedlemskap och de länkade digitala matchningsverktygen för olika typer av ideella uppdrag kan även tolkas som ett uttryck för vad jag valt att teoretisera som en *volontärlogik*. Jämfört med gemenskapslogiken utgörs volontärlogikens centrala komponenter av att det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för att plikt inför kollektivet betonas (Hustinx & Lammertyn, 2003). Dessa komponenter kommer till uttryck i webbkommunikationen genom rekryteringsverktyg där individer matchas ihop med ett lämpligt ideellt uppdrag utifrån sina individuella motiv, möjligheter och preferenser. Jag återkommer även till logiken i kapitel sex när jag redovisar intervjupersonernas resonemang

Ett sätt att förstå de mönster som framträder ur min genomgång av webb- och dokumentmaterialet är alltså att rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang på organisationsnivå i en svensk kontext präglas av olika logiker som dessutom ser ut att samexistera. Jag förstår dessa logiker som socialt konstruerade historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer, eller som samexisterande normsystem, för hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras idag. Denna komplexa sammansättning illustreras med hjälp av figur 22 vars centrala poäng är att dessa logiker samtidigt villkorar arbetet med att rekrytera medborgerligt engagemang i människobehandlande ideella organisationer. I nästföljande kapitel fördjupar jag denna tolkning genom att lägga till intervjupersonernas resonemang avseende utvecklingen av rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang under den undersökta perioden.

Figur 22. Samexisterande logiker i rekryteringen av medborgerligt engagemang inom människo-behandlande ideella organisationer och hur de kommer till uttryck i materialet.

6. Mellan olika krav och förväntningar

I det här kapitlet besvaras avhandlingens tredje och fjärde frågeställning. Kapitlet inleds med att jag (1) redovisar intervjupersonernas beskrivningar av utvecklingen avseende rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang över tid. Dessa resonemang (2) tematiserar jag som förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang i en svensk kontext: *finansieringsvillkor* samt *individers motiv och preferenser* (se även kapitel fyra). Därefter (3) analyserar jag resonemangen med utgångspunkt i definitionen av institutionella logiker som normerna i en viss sfär vilka skapar ordning och reda och guidar aktörers handlingsätt inom organisationer (Kvarnström, 2016; Thornton & Ocasio, 1999). Därigenom blottlägger analysen i detta kapitel *vilka* logiker aktörer inom människobehandlade ideella organisationer själva beskriver som villkorande för deras handlingar i det strategiska arbetet med att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang. Slutligen (4) lyfter jag fram exempel på när samexisterande logiker konstrueras som ett problem av aktörerna såväl som när de konstrueras som kompatibla. Denna del av analysen följer därmed i spåren av studier om institutionell komplexitet, det vill säga vad som sker när två eller flera logiker möts och konkurrerar i en organisation (Greenwood et al., 2011) och hur aktörer inom organisationer utför sitt dagliga arbete i skärningspunkten mellan olika logiker som villkorar deras handlingar på lite olika sätt.

Framställningen bygger på två av avhandlingens tre datakällor: kvalitativa intervjuer med aktörer inom organisationer och organisationsdokument. Eftersom intervjumaterialet ger en subjektiv ögonblicksbild som dessutom återspeglar ett strukturellt sätt att tänka om organisatorisk förändring (som skildrades i kapitel tre), kompletterar jag intervjupersonernas resonemang med dokumentmaterialet, vilket bidrar till att samtidigt validera och problematisera resultaten från intervjuerna.

6.1. Finansieringsvillkor

Som framgick i analysen av webb- och dokumentmaterialet i föregående kapitel, framstår minskning av medlemmar och ökning av månadsgivare som två parallella processer inom de undersökta organisationerna. Under intervjuerna frågade jag aktörerna vad som kan förklara dessa processer men även hur de ser på betydelsen

av dem. I svaren på den förstnämnda frågan framträder ideella organisationers *finansieringsvillkor* som en förklaring. Aktörerna beskriver till exempel hur deras respektive organisationer idag behöver förlita sig på flera olika typer av finansieringskällor för att säkra den långsiktiga finansieringen, vilket inte minst diskuteras i relation till minskande medlemsintäkter och övergripande förändringar av det statliga bidragssystemet. I relation till tidigare forskning återspeglar dessa resonemang således dels det statliga bidragssystemets förändringar mot kontraktbaserad finansiering (Danielsson, Zetterberg & Amnå, 2009; Johansson, 2005; Johansson, Arvidson & Johansson, 2015; Wijkström et al., 2004), dels en ökning av ekonomiska samarbeten med företag eller finansiering via kommersiella aktiviteter (för en översikt, se till exempel Billis, 2010; Brunsson, 2011; Dart, 2004; Eikenberry & Kluver, 2004; Hvenmark, 2013; Hwang & Powell, 2006; Meyer et al., 2013; Powell et al., 2005; Smith & Lipsky, 1993; Weisbrod, 1998; Wijkström & Einarsson, 2006). För att validera aktörernas resonemang belägger jag härnäst hur urvalsorganisationerna förlitar sig på flera olika typer av finansieringskällor med hjälp av dokumentmaterialet. Därefter visar och diskuterar jag hur vi kan förstå aktörernas resonemang avseende detta som uttryck för att deras handlingar villkoras av olika samexisterande logiker.

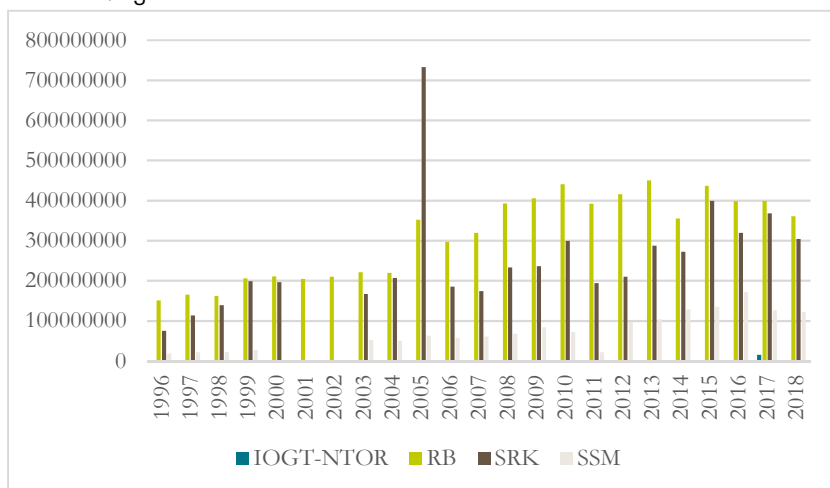
6.1.1. Insamling

Som framkom och diskuterades i kapitel 5 ser efterfrågan av givande ut att öka i urvalsorganisationerna sedan mitten av 1990-talet. En sammanställning av organisationernas egna ekonomiska redovisningar avseende insamlade medel mellan 1996 och 2018 illustrerar utvecklingen (tabell 15).⁵⁷ Några gemensamma faktorer spelar roll för det resultat som framträder i tabell 15 (vid sidan om att värdet av pengar förändras över tid). Tillfälliga ökningar från år till år beror delvis på strategiska satsningar från organisationernas sida men förklaras även av till exempel katastrofinsamlingar vid omfattande händelser så som naturkatastrofer eller krig och konflikter i världen. Till exempel fördubblades Röda Korsets insamlade medel under 2005 som en direkt effekt av flodvågskatastrofen i Asien (Svenska Röda Korsets årsredovisning för 2005, s. 79). Även nya eller avslutade

⁵⁷ Redovisningen av insamlade medel i organisationsdokumenten inkluderar vanligen gåvor från privatgivare, företag, stiftelser och organisationer samt Postkodlotteriet.

företagssamarbeten och en oberäknelighet förknippad med testamenten som en typ av givande, spelar roll för nivån av insamlade medel i organisationerna.

Tabell 15. Egna insamlade medel 1996–2018

Rädda Barnen, Röda Korset och Stockholms Stadsmission har en relativt lång tradition av att bedriva insamlingsarbete men även i IOGT-NTO:s organisationsdokument framträder som vi strax ska se, ett alltmer strategiskt arbete för att öka intäkterna från denna finansieringskälla.

6.1.1.1. IOGT-NTO

För IOGT-NTO:s del visar organisationsdokumenten att tankar på insamling (på den svenska marknaden) som en framtida inkomstkälla börjar diskuteras inom förbundet runt 2008. I årsredovisningen för verksamhetsåret 2008 framgår det att förbundsledningen länge har diskuterat behovet av kompletterande inkomstkällor utöver intäkter från lotteriverksamheten med motivet att minska sårbarheten.⁵⁸ Utöver att ”via myndigheter och andra organisationer söka mer bidrag till verksamhet som IOGT-NTO ändå genomför” och företagssamarbeten ”med företag som vill samarbeta med IOGT-NTO – och som IOGT-NTO vill förknippas med” beskrivs insamling som en tredje inkomstkälla.

⁵⁸ Miljonlotteriet.

Ett tredje område för nya inkomster kan vara insamlingsarbete på den svenska marknaden. Där har arbetet inte påbörjats. Det är viktigt att ha klara ändamål för vad insamlingarna ska gå till samt klara redovisningsprinciper (IOGT-NTO:s verksamhetsberättelse 2008, s. 19).

Drygt fyra år senare beskrivs i årsredovisningen för 2012 arbetet mot en bredare insamlingsstrategi i form av gåvor från medlemmar samt via testamenten men även i form av möjligheten för företag att bli IOGT-NTO:s ”företagsvän”.⁵⁹

Arbetet med företagssamarbeten fortsätter med nya resurser på förbundskansliet och en bredare insamlingsstrategi. Arbetet gällande gåvor från medlemmar samt via testamenten påbörjades. Möjligheten för företag att bli IOGT-NTO:s företagsvän introducerades också (Årsredovisning IOGT-NTO, 2012, s. 2.)

Ytterligare tre år framåt i tiden framstår det som att insamlingsverksamheten i IOGT-NTO har materialiserats ytterligare. I årsredovisningen för 2015 beskrivs till exempel hur ”olika test med insamling” har genomförts under verksamhetsåret samt att såväl förtroendevalda som anställda ledare har fått utbildning i att bedriva insamlingsarbete.

Utbildningar i insamling har genomförts för de fyra förbundens styrelser, för IOGT-NTO rörelsens styrelse, för ledande tjänstemän samt medarbetare från alla förbund. Syftet är att kontinuerligt stärka kunskapen om hur insamling kan bidra till rörelsens övergripande mål och att skapa en känsla av gemensamt ansvar för insamlingen (Verksamhetsberättelse för IOGT-NTO-förbundet 2015, s. 10).

Slutligen framstår insamling som inkomstkälla även som en fråga för framtiden för IOGT-NTO. I dokumentet *IOGT-NTO:s strategi 2016–2021* under rubriken ”Strategiska utmaningar för organisationens nivåer”, beskrivs bland annat att ”en stor utmaning under perioden är att säkerställa organisationens framtida finansiering, främst genom satsning på insamling men också genom utveckling av Miljonlotteriet” (IOGT-NTO:s strategi 2016–2021, s. 7). Av den data som finns att sammanställa kan det konstateras att IOGT-NTO ökat sina insamlade medel från 43 000 tusen år 2013 till omkring 1,9 mkr år 2018.

⁵⁹ Med anledning av detta redovisas den data gällande IOGT-NTO:s egna insamlade medel som gått att hitta i organisationsdokumenten i tabell 15.

6.1.1.2. Rädda Barnen

I Rädda Barnens fall visar sammanställningen av deras årsredovisningar att de ökat sina insamlade medel från 165 mkr år 1996 till 360 mkr år 2018. Även i Rädda Barnens årsrapporter och övriga dokument framträder ett alltmer etablerat fokus på strategisk insamling. I Rädda Barnens verksamhetsberättelse för 2003 beskrivs till exempel hur de arbetat för att öka sina insamlade medel från allmänhet och företag genom att fokusera sitt insamlingsarbete på områdena regelbundet givande, oregelbundet givande och företagssamarbeten.

En medveten satsning på det regelbundna givandet har resulterat i att intäkterna från bland annat Rädda Barnens Månadspeng och Medsyster har ökat kraftigt. Under 2003 uppgick intäkterna till 105 miljoner kronor. Det innebär att nästan hälften av alla insamlade medel kommer från givare som ger ett bidrag varje månad. Många regelbundna givare väljer också att testamentera. Under året tog Rädda Barnen emot 32 miljoner kronor, nästan dubbelt så mycket som året innan (Rädda Barnens verksamhetsberättelse med årsredovisning 2003, s. 22).⁶⁰

En bit längre fram, i Rädda Barnens årsrapport för verksamhetsåret 2014, beskrivs att kostnaderna för insamling ökat under året som ett led i att säkra en långsiktig och stabil finansiering, där ”fortsatta investeringar gjorts för att framför allt öka rekryteringen av månadsgivare”.

Årets kostnader för insamling uppgick till 69,1 mkr (68,8 mkr). Ökningen av insamlingskostnaderna är ett led i Rädda Barnens arbete med att säkra en långsiktig och stabil finansiering. Under året har fortsatta investeringar gjorts för att framför allt öka rekryteringen av månadsgivare (Rädda Barnens Årsrapport 2014, s. 32).

6.1.1.3. Röda Korset

Sammanställningen av Röda Korsets organisationsdokument visar att deras insamlade medel har ökat från drygt 75 mkr år 1996 till drygt 304 mkr år 2018.⁶¹ I Röda Korsets årsredovisning för 2015 beskrivs hur den främsta orsaken bakom de senaste årens positiva resultat är ”ett långsiktigt och målmedvetet arbete med att stärka regelbundna insamlingsintäkter från månadsgivare”.

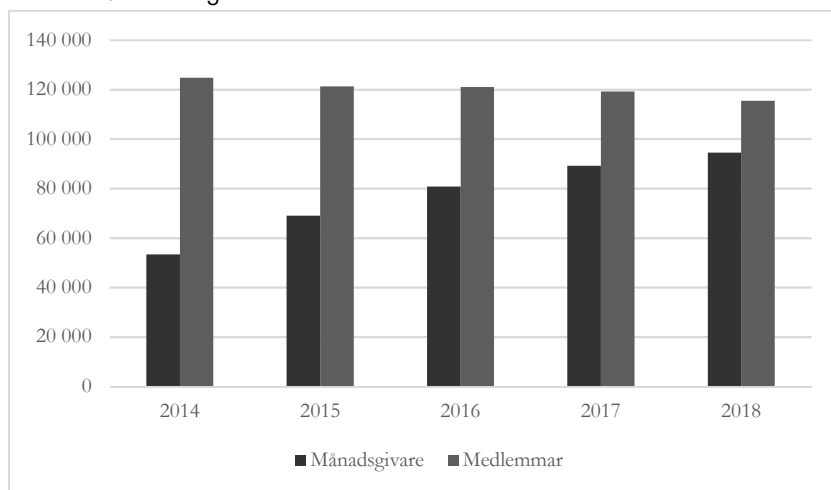
⁶⁰ ”Månadspeng” och ”Medsyster” är två empiriska exempel på vad som idag kallas för månadsgivare, vilket framgick av innehållsanalysen av Rädda Barnens arkiverade webbsidor.

⁶¹ År 2000 redovisas ”Insamlingar och gåvor från allmänheten” medan man senare övergår till att redovisa ”insamlade medel”, vilket inkluderar privata givare och gåvor från organisationer. Detta kan förklara att nivåerna för insamlade medel är något längre i de tidigare årsredovisningarna.

Den främsta orsaken bakom de senaste årens positiva resultat är ett långsiktigt och målmedvetet arbete med att stärka regelbundna insamlingsintäkter från månadsgivare som gett resultat de senaste åren. Det möjliggör en stabil tillväxt av vår verksamhet med bibehållen ekonomi i balans (Årsredovisning 2015, Röda Korset, s. 3).

I den senaste tillgängliga årsredovisningen från Röda Korset redovisas dessutom en för detta avsnitt intressant sammanställning över utvecklingen av månadsgivare i relation till medlemsantal. Siffrorna gäller visserligen bara en period om fyra år men det som är intressant är att de pekar mot att månadsgivarna ökar samtidigt som medlemsantalen sjunker – något jag återkommer till längre fram i detta avsnitt.

Tabell 16. Månadsgivare och medlemmar i Svenska Röda Korset 2014–2018⁶²

6.1.1.4. Stockholms Stadsmission

Slutligen, vad gäller utveckling av insamlade medel i Stockholms Stadsmission, visar sammanställningen av deras årsredovisningar även här en ökning av insamlade medel – från 18 mkr år 1996 till 122 mkr år 2018. I Stadsmissionens årsredovisning för verksamhetsåret 2016 beskrivs till exempel hur insamlingen har ökat kraftigt de senaste fem åren och att antalet månadsgivare ökat jämfört med föregående år.

⁶² Årsredovisning 2018, Röda Korset, s. 38.

Insamlingen har ökat kraftigt de senaste fem åren vilket tyder på ett mycket starkt förtroende från givarna. Totalt samlades det in 171,7 miljoner kronor under 2016. Privatpersoner bidrar med gåvor i form av pengar, kläder eller saker. Totalt bidrog 51 000 givare med 48 miljoner kronor 2016. Mycket glädjande är också att allt fler väljer att bli månadsgivare. Under 2016 ökade antalet månadsgivare med hela 28 procent jämfört med föregående år (Årsredovisning 2016, Stockholms Stadsmission, s. 15).

Härnäst i detta kapitel redovisar och diskuterar jag nu aktörernas resonemang om hur de ser på utvecklingen av minskade medlemsantal och ökningen av månadsgivare, samt analyserar dessa som ett möte mellan olika logiker som i sin tur fordrar olika handlingssätt från aktörerna i rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang inom deras respektive organisationer.

6.1.2. Mellan föreningsvärlden och insamlingsvärlden

Aktörernas resonemang om den medlemsminskning som konstaterades i föregående kapitel kretsar å ena sidan kring beskrivningar av medlemskapets betydelser för deras respektive organisationers legitimitet som "folkrörelse" eller "medlemsorganisation". Å andra sidan resonerar aktörerna om de kostnader det innebär att rekrytera medlemmar idag jämfört med andra inkomstkällor. Detta kan illustreras med hjälp av ett resonemang från en förtroendevald aktör inom Rädda Barnen.

(...) alltså vi har ju gått ner i antal medlemmar. Inte liksom sådär besvärande, men dock, och det är ju en fråga tror jag som väldigt många diskuterar också, just medlemskapet och hur mycket ska man lägga på att dels öka antalet medlemmar eller behålla de man har? Vi har ju fortfarande drygt 70 000 så det är ju ett bra antal (...) jag tror att det är jätteviktigt att ha medlemmar, absolut. Sen får man ju fråga sig hur många? Det kostar ju numera att värva medlemmar om man ska värva genom de här Face to face och alla andra sådana här telefonvärvning och så. (Förtroendevald A, Rädda Barnen)

I det här resonemanget uttrycker aktören att sjunkande medlemstal i sin tur föranlett en diskussion om hur många medlemmar Rädda Barnen behöver i relation till vad det kostar att rekrytera dem. Jag tolkar aktörens resonemang som att medlemmar å ena sidan är "jätteviktiga" för Rädda Barnen, å andra sidan villkoras deras betydelse av ekonomiska skäl. Det förstärks av följande resonemang från en anställd tjänsteman i Rädda Barnen.

Om den som ska driva medlemsvärningen har att välja mellan att generera givare kontra att generera medlemmar så är det ju en no-brainer. Du lägger inte alls de pengarna på att generera medlemmar utan du genererar givare i stället. (Tjänsteman A, Rädda Barnen)

Här uttrycker aktören att kostnaden för att rekrytera medlemmar ställs mot motsvarande kostnad för att rekrytera månadsgivare där månadsgivare framstår som det vinnande alternativet. Ett sätt att tolka detta och liknande resonemang är att rekryteringen av månadsgivare prioriteras framför rekrytering av medlemmar av kostnadseffektivitetsskäl. Månadsgivare inbringar helt enkelt mer intäkter än medlemsavgifter. Samtidigt bär andra aktörers resonemang spår av medlemskapets betydelser för sina respektive organisationer som inte förefaller handla om monetära värden. Det kommer till exempel till uttryck i följande resonemang från en anställd aktör inom Röda Korset.

Jag tror vi behöver göra en liten förändring där faktiskt och markera att medlemsfrågan hör hemma i föreningsvärlden, inte insamlingsvärlden. Sen ska vi ju förstås få in pengar men det finns värden där som skulle uppmärksammas bättre om den hörde hemma i föreningsdelen och de frågorna: demokrati, delaktighet, påverkan, stämmor – ja du vet allting sådant. Att vara ambassadör och att stå upp för de ställningstaganden som organisationen tar, liksom. Även fast det är mycket dyrare att vara månadsgivare så är ju det ju oftast mer genomtänkt varför man blir medlem än att bara vara månadsgivare. (Tjänsteman B, Röda Korset)

Denna aktör resonerar alltså om att det finns värden inom det hen benämner som ”föreningsvärlden” som inte hör hemma i det hen benämner som ”insamlingsvärlden”. Aktören hänför det hen beskriver som ”medlemsfrågan” och ”föreningsvärlden” till värden som demokratiskt beslutsfattande, delaktighet, påverkan och ett ställningstagande för Röda Korsets övergripande uppdrag eller syfte, medan insamling och månadsgivare förbinds med att ”få in pengar”. Jag tolkar aktörens resonemang som att dessa två världar sammanfogats inom Röda Korsets rekryteringsarbete och att denna lett till svårigheter att kommunicera varför människor ska välja att bli medlemmar i Röda Korset i stället för att bli månadsgivare.

Att medlemskap och givande som två olika former av medborgerligt engagemang tillskrivs olika värden tydliggörs vidare i resonemangen från aktörerna inom IOGT-NTO. Det kommer bland annat till uttryck i följande resonemang från en anställd aktör.

Insamlingen har varit lite svårare än jag trodde, i vårt fall då internt. Att ge pengar till vår internationella verksamhet har varit helt okej men att ge pengar till vår nationella verksamhet... Då blir det ju en konflikt: Ja men vi som har varit så engagerade i organisationen, nu räknas inte vårt ideella engagemang, nu ska ni ha pengar också. Alltså den typen av retorik. Och det är ju de här tongivande personerna som är med i beslutande forum och hörs och syns, för jag konstaterar återigen att 80 procent inte är engagerade i föreningarna och de skulle kanske kunna hjälpa till med pengar i stället, men de [de tongivande personerna, min anteckning] ser inte det. (Tjänsteman A, IOGT-NTO)

Denna aktör beskriver hur etableringen av insamlingsarbetet på den svenska marknaden inom IOGT-NTO väcker en spänning mellan två olika former för medborgerligt engagemang: (aktivt) medlemskap och givande. Jag tolkar dock aktörens resonemang som ett uttryck för att denna spänning inte nödvändigtvis behöver föreligga och att det finns mer nyanserade sätt att tänka om medlemmarnas engagemang, det vill säga att människors som inte är intresserade av föreningsdrift eller ideellt arbete i stället kan bida med ekonomiska medel. En förtroendevald aktör inom IOGT-NTO förstärker bilden av att insamling som finansieringskälla inte är en okontroversiell fråga inom organisationen.

Det är inte helt okontroversiellt internt hur folk ser på det där. Att det där [givande, min anmärkning] inte är riktigt lika fint som att gå på föreningsmötet [skratt] eller ha ett styrelseuppdrag, om jag ska spetsa till det där. Och jag ser det där som att det är ungefär samma resa som när vi började prata om engagemangsfrågor, att det behövs tid liksom, för att folk ska landa och vi ska förstå varandra och vi ska vara överens och vi ska hitta vår grej i det där, liksom. Vi kommer att lösa det men det är ingen quick fix liksom, att skapa den där acceptansen och det är naturligtvis lika viktigt som det är att skruva i budskap externt, när det handlar om givare och vad man liksom attraherar människor att ge till, lika viktigt är det ju att klara av den där interna diskussionen. Men visst, jag tycker ju att stödja oss ekonomiskt är ju en form av engagemang för våra frågor – helt klart. (Förtroendevald, IOGT-NTO)

I sitt resonemang beskriver aktören alltså att det finns interna uppfattningar inom IOGT-NTO om att det inte är lika fint att skänka pengar som att vara aktiv i föreningsdriften, men att hen personligen anser att givande är en form av engagemang. Det går naturligtvis inte att säga hur utbredda sådana uppfattningar är baserat på intervjumaterialet men jag tolkar den här aktörens resonemang som en beskrivning av hur hen hanterar samexistensen av dessa olika uppfattningar om medborgerligt engagemang i sitt arbete med att rekrytera och organisera det.

Med utgångspunkt i mitt analytiska ramverk förstår jag de resonemang som redovisats i detta avsnitt, som att aktörernas strategiska arbete med rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang villkoras av två samexisterande logiker: gemenskapslogik och marknadslogik. Båda dessa logiker kan härledas till en idealtypisk gemenskaps- respektive marknadslogik så som den formuleras i typologierna (Friedland & Alford, 1991; Thornton et al., 2012), och kan vidare åtskiljas genom kategorier som målsättning, organisationsform, styrmekanismer och legitimitet (jmf Pache & Santos, 2013). Inom ramen för en idealtypisk gemenskapslogik är individens avsikter eller preferenser underordnade gruppens. Det kommer till uttryck i aktörernas beskrivningar av hur organiseringsprinciper som ett kollektivt mål och demokratisk kontroll villkorar dem i rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang. Inom ramen för en idealtypisk marknadslogik är målsättningen i stället ekonomiska vinster och vägen dit är effektivitet (Thornton et al., 2012). Det kommer till uttryck i aktörernas beskrivningar av hur de måste rekrytera engagemang på ett kostnadseffektivt sätt. Aktörernas resonemang om medlemsminskning som en förändrad förutsättning för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang kan alltså förstås som att gemenskapslogiken och marknadslogiken både konkurrerar och samexisterar i organiseringen av medborgerligt engagemang inom organisationerna, beroende på hur aktörerna väljer att förhålla sig till detta. Detta eftersom några aktörer framstår som mer öppna för möjligheten att hantera båda logikerna medan andra framstår som mer ifrågasättande.

6.1.3. Produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer

Ytterligare en finansieringskälla som ser ut att inverka på rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang inom människobehandlande ideella organisationer är produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer. Det är en finansieringskälla som beskrivs ha ökat under de senaste åren i en svensk civilsamhälleskontext (se till exempel Danielson, Zetterberg & Amnå, 2009; Johansson, Arvidson & Johansson, 2015), och kan förstås som relaterad till en politisk ambition att stimulera idéburna aktörer in i välfärdsproduktionen (se till exempel Prop. 2009/10:55 eller SOU 2019:56). De fyra urvalsorganisationerna har lite olika lång tradition av att bedriva tjänster på uppdrag av offentliga organisationer och gör det i olika stor utsträckning. Även om alla fyra

organisationer bedriver olika typer av socialt arbete som ett sätt att komplettera och/eller förstärka de områden där det finns brister i det ansvar som åligger stat och kommun, är det inte säkert att dessa finansieras genom kontrakt med offentliga organisationer. Det sociala arbetet kan även finansieras av till exempel insamlade medel eller eget kapital. Jag har till exempel inte hittat något i dokumentmaterialet som tyder på att IOGT-NTO bedriver tjänster på uppdrag av offentliga organisationer även om de bedriver förebyggande socialt arbete i form av alkoholrådgivning, Kamratstöd (självhjälpsverksamhet) och behandlingshemmet Dagöholm. Av dessa skäl berör de exempel som lyfts fram och diskuteras härnäst i detta avsnitt främst Rädda Barnen, Röda Korset och Stadsmissionen.

6.1.3.1. Rädda Barnen: Idéburen välfärd

För Rädda Barnens del framträder produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer tydligt som en framtida finansieringskälla i det empiriska materialet. Det exemplifieras inte minst av projektet ”Idéburen välfärd”. I dokument- och webbmaterialet ser detta projekt ut att handla om att Rädda Barnen ska ikläda sig en roll som utförare av något som det offentliga beställer. På Rädda Barnens officiella hemsida år 2018 finns en intervju med den ansvarige projektledaren publicerad. Av denna text framgår att Rädda Barnen med ”idéburn välfärd” avser när idéburna organisationer inom civilsamhället utför verksamheter inom vård, skola och omsorg som vanligtvis stat, kommuner och landsting/regioner ordnar, men även att den inte har vinstsyfte (figur 23).

Figur 23. Skärmdump från raddabarnen.se den 30 augusti 2018.⁶³ Bilden är beskuren.

Ytterligare ett uttryck för att idéburen välfärd tycks vara en framtida finansieringskälla för Rädda Barnen framkommer i årsrapporten för 2018, där det går att läsa att Rädda Barnens riksförbund under 2018 registrerat ett nytt fristående aktieföretag som ska verka inom områdena ”vård, omsorg och utbildning och därmed förenlig verksamhet – ”Rädda Barnen välfärd AB” (Rädda Barnens årsrapport 2018, s. 14).

6.1.3.2. Röda Korset: Framtid 2020

I Röda Korsets fall kommer detta till uttryck i ”Projekt Framtid 2020” som handlar om att Svenska Röda Korset ska bli mer ändamålsenligt och stå redo för framtida utmaningar. Ett av de områden som ingår är uppdrag som tidigare varit myndigheters ansvar. Detta beskrivs bland annat i Röda Korsets verksamhetsberättelse för 2016.

I Sverige måste vi öka våra insatser för att kunna möta fler människor i utsatthet, bland annat genom att finnas närvarande i flyktingmottagande, integrationsarbete och i socialt utsatta områden. I takt med att vi tar på oss allt fler uppdrag som tidigare varit myndigheters ansvar behöver vi påtala vikten av att den typen av arbete kräver stöd, resurser och struktur. Det kräver mer samarbete och samverkan med statliga, kommunala och regionala myndigheter och institutioner (Verksamhetsberättelse 2016, Svenska Röda Korset, s. 15).

⁶³ Hämtad 2 februari 2019 från, <https://www.raddabarnen.se/nyheter/2018/genom-ideburen-valfard-kan-radda-barnen-gora-skillnad/>

6.1.3.3. Stockholms Stadsmission

Stockholms Stadsmission har lång erfarenhet av att bedriva denna typ av verksamhet och driver idag ett flertal verksamheter på entreprenad från Stockholms stad inom till exempel hemlöshet och migration. Enligt deras årsredovisning för 2018 hade Stockholms Stadsmission avtal med 125 kommuner och landsting, varav 26 av dem har köpt välfärdstjänster för totalt 52,2 miljoner kronor (Stockholms Stadsmissions årsredovisning 2018, s. 30). Sedan 2013 driver de också en omfattande idéburen skolverksamhet (gymnasium och folkhögskola).

6.1.4. Mellan idéburen- och offentlig välfärd

Härnäst i detta kapitel visar och diskuterar jag hur aktörernas resonemang kan tolkas som att produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer påverkar rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang inom Rädda Barnen, Röda Korset och Stadsmissionen. Ett uttryck för detta framträder i intervjumaterialet från Rädda Barnen eftersom satsningarna på idéburen välfärd tar form under den undersökta perioden. Å ena sidan talar aktörerna om möjligheterna med att bedriva idéburen välfärd i relation till Rädda Barnens målgrupp, å andra sidan beskriver de spänningar i relation till deras medlemsrörelse. En anställd aktör inom Rädda Barnen beskriver dessa olika interna uppfattningar i följande resonemang.

Det är lite politiserat, man tycker mycket saker kring vad det här är och vilken del av någon form av välfärdsproduktion som en ideell förening bör eller inte bör vara en del av. Sedan har Rädda Barnen alltid gjort direkta insatser av olika slag och det har inte varit någon grej, utan som en naturlig del av hur vi arbetar – en av våra fyra arbetsmetoder. Jag ser det här som ganska oproblematiskt också, det är väl möjligen det att vi är på väg mot en lite större skalenighet i det. Vi har inga idéer om att vi ska bli en stor välfärdsproduktionskoncern liksom men ändå blir det mycket diskussion om det. Men där ser vi ju det som att en av våra stora anledningar till att vi kan vara fantastiska i något sådant här, det är ju att vi har våra medlemmar och våra aktiva som kan vara med och bidra på olika sätt, skapa mervärden. (Tjänsteman B, Rädda Barnen)

I resonemanget skildras hur välfärdsproduktion i regi av en ideell organisation är en politiserad fråga eftersom den förbinds med föreställningar om vinstdrivande välfärdsproduktion i privat regi. Jag tolkar aktörens resonemang som att Rädda Barnens medlemmar och aktiva (det vill säga medlemsrörelsen) är vad som skiljer idéburen välfärd från ”en stor välfärdsproduktionskoncern”. En annan anställd

aktör inom Rädda Barnen bidrar till att fördjupa detta resonemang i sin beskrivning av Rädda Barnens skäl för att bedriva idéburen välfärd.

Vår bevekelsegrund för idéburen välfärd är att vi tror att det behövs social innovation och den kommer inte att uppstå i en rakt av professionaliserad... Utan det finns ett mervärde att vara en medlemsbaserad organisation. Medlemskapet eller volontären, den frivilliga, den här aktive, är ändå en förutsättning för vår legitimitet. Vi är inte en stiftelse liksom. Att vara en folkrörelse är fortfarande centralt för oss och kommer fortsätta att vara det. (Tjänsteman A, Rädda Barnen)

Aktören beskriver i sitt resonemang att olika former för medborgerligt engagemang, så som medlemskap eller ideellt arbete, är en förutsättning för ”social innovation”. Jag tolkar resonemanget som att medlemsrörelsen med dess medlemmar och aktiva är viktig för att få syn på lokala sociala behov som en ”rakt av professionaliserad” organisation (vilket kan förstås både som ett företag eller en offentlig organisation) riskerar att förbise. Med utgångspunkt i mitt analytiska ramverk kan dessa resonemang om produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer som en reell eller potentiell finansieringskälla, förstås som ett uttryck för ett möte mellan olika normsystem för organisering av idéburen respektive annan typ av välfärd.

Detta kan exemplifieras vidare med hjälp av Röda Korsets förenings- och organisationsutvecklingsprojekt ”Framtid 2020”. Baserat på resonemangen om detta projekt framstår en central aspekt av medlemsrörelsen – lokalföreningarna eller kretsarna i Röda Korsets fall – som arenan där mötet mellan olika normsystem för organisering av idéburen respektive annan typ av välfärd kommer till uttryck. En anställd aktör förklarar i följande resonemang vad strategin innebär i praktiken för Röda Korset.

Rent strategiskt har vi sagt att de idag knappt 850 lokala rödakorsföreningar, de behöver minska till 300. Och det handlar inte om att vi ska utrota alla de lokala utan vi måste konsolidera dem, så vi får en tydligare struktur som hänger ihop med kommunerna, eftersom mycket av vårt engagemang bottnar i en kommunal kontext på något sätt, och det gör det också lättare... Att vi behöver inte så många kassörer, inte riktigt så många sekreterare och ordföranden i styrelser... Så att vi håller ju på att skruva om organisationen åt det här hållet. Vi är mitt i det här. Jag kallade det för en brytningstid förut och jag tycker verkligen att det är det. (Tjänsteman A, Röda Korset)

I den här aktörens resonemang framgår det alltså att Röda Korsets lokala organisation ska omorganiseras för att åstadkomma en struktur som bättre hänger samman med kommunernas organisering på lokal nivå. Något som vidare beskrivs betyda att behovet av lokala förtroendeuppdrag kommer att minska. Aktörerna beskriver denna omorganisering som en ”brytningstid” som Röda Korset står mitt i. På min följdfråga om vad denna brytningstid kommer sig av resonerar samma aktör på följande vis.

(...) det har ju då att göra med Röda Korsets uppdrag och karaktär som organisation, alltså med de frivilliginsatser som vi jobbar med då, där vi behöver kunna möta kommuner, socialdirektörer och politiker lokalt och så och det behöver vi ju kunna göra med en mix av frivilliga förtroendevalda men också i vissa fall avlönade tjänstepersoner och om det då är så att en relativt liten kommun har fyra eller fem lokala kretsar och vi inte får till det på ett bra sätt och det är otydligt vem av dem som möter kommunen, ja då måste man göra något åt saken! Vem är det som möter länsstyrelsen till exempel, om vi pratar om flyktningärenden och såhär och är det inom vård- och omsorgssidan så är det landstinget som har roller och där behöver vi ju hitta bra former från Röda Korset för att jobba med det omgivande samhället. (Tjänsteman A, Röda Korset)

Aktören beskriver hur den brytningstid som nämns ovan hänger samman med Röda Korsets humanitära uppdrag och att detta uppdrag idag kräver en strukturerad samverkan med det omgivande samhället, inte minst offentliga organisationer. Aktören beskriver vidare att detta måste ske genom ”en mix av frivilliga förtroendevalda men också i vissa fall avlönade tjänstepersoner”. Sammantaget tolkar jag aktörens resonemang om den ”brytningstid” som Röda Korset beskrivs befinna sig mitt i, som ett uttryck för att deras uppdrag på lokal nivå inte kan utföras enbart på basis av frivilliga krafter. Det krävs även en mer strukturerad tjänstemannaorganisation på lokal nivå för att möta upp krav och förväntningar från offentliga samverkanspartners. Denna tolkning kan fördjupas med hjälp av följande resonemang från en förtroendevald aktör inom Röda Korset om den interna beslutfattningsprocessen.

Det håller vi på och föreslår för att kunna bli mer snabbfotade och för att de demokratiska besluten faktiskt ska ha en reell påverkan. För jag menar nu kan ju inte vi sitta som styrelse och säga ”det var det här stämman fattade beslut om” när migrationsfrågan rullar in [citattecken tillagda]. Då måste vi ju ha uppdraget i fokus och ändamålet i fokus och då blir ju stämmans beslut ändå inte så styrande liksom. (Styrelseledamot, Svenska Röda Korset)

I resonemanget beskriver aktören alltså vad jag tolkar som ett dilemma mellan att å ena sidan prioritera Röda Korsets uppdrag, i det här fallet akut humanitärt arbete för människor på flykt undan krig, och den demokratiska beslutfattningsprocess (det vill säga årsstämman som högsta beslutande organ) som organisationen formellt bygger på.

Sammantaget tolkar jag alltså resonemangen i detta avsnitt som att produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer som en reell eller potentiell finansieringskälla, påverkar rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang inom de undersökta organisationerna. Med hjälp av mitt analytiska ramverk förstår jag dessa resonemang som uttryck för olika logiker, det vill säga socialt konstruerade, historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer med vilka aktörerna producerar och reproducerar sin materiella tillvaro, organiserar tid och rum, och ger mening till sin sociala verklighet. Jag argumenterar för att två olika logiker framstår som särskilt villkorande för aktörerna när det kommer till rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i relation till produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer: en idéburen- respektive offentlig välfärdslogik. Inom ramen för en idéburen välfärdslogik är det idealtypiska sättet att handla präglad av tanken om att frivilligt gå samman kring en idé och värdegrund med allmännytta eller medlemsnytta som främsta drivkraft, och när det gäller välfärd med målsättningen att tillgängliggöra tjänster för att adressera samhällets sociala behov. Legitimitet uppnås genom bidrag till det sociala uppdraget. Dessa komponenter kommer till uttryck genom aktörernas resonemang om att medlemmar och frivilliga är viktiga för att upptäcka lokala sociala behov och för organisationens legitimitet som utförare av service.

Inom en offentlig välfärdslogik är det idealtypiska sättet att handla i stället präglad av målsättningen att tillgodose medborgares rättigheter eller övervaka deras skyldigheter som regleras i lagstiftning och politiska beslut och där legitimitet uppnås genom likabehandling och demokratiskt förankrade beslut. Dessa komponenter kommer till uttryck genom aktörernas resonemang om samverkan med offentliga organisationer på lokal nivå.

6.2. Individens motiv och preferenser

Utöver finansieringsvillkor lyfter aktörerna även fram *individens motiv och preferenser* som en förklaring till att deras respektive organisationer idag erbjuder ett diversifierat utbud av medborgerligt engagemang. Enligt aktörernas erfarenheter verkar denna aspekt dels handla om att individers motiv till medborgerligt engagemang idag utgår från ett intresse för specifika sakfrågor, till exempel asylpolitik eller barns rättigheter, snarare än att det är en specifik ideell organisation som organiserar denna sakfråga. Dels att individer i första hand inte lockas av att uttrycka sitt engagemang genom långvariga åtaganden utan snarare i form av tidsbestämda insatser, evenemang eller projekt. Härnäst visar och diskuterar jag hur vi kan förstå dessa resonemang som uttryck för att olika samexisterande logiker villkorar aktörernas strategiska arbete med att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang.

6.2.1. Sak före organisation

En aspekt av aktörernas erfarenheter av individers förändrade motiv och preferenser rör att människor idag vill engagera sig i en viss fråga eller ett visst område, före en specifik organisation. Det kommer bland annat till uttryck i följande resonemang från en förtroendevald aktör inom Röda Korset.

Jag tror ju att förr i tiden så var man mycket mer organisationslojal, alltså man var kanske rödakorsare eller räddabarnare i 20 år eller man var Amnesty-aktivist. Idag är det mycket mer sakfrågeinriktat. Hösten 2015 var det nyanländas situation, nu i höstas var det metoo, nu kanske det är klimatfrågan, alltså jag tror att engagemanget blir mycket mer sakfrågeinriktat och mindre organisationslojalt. (Styrelseledamot, Röda Korset)

Aktören beskriver alltså att hen upplever det som att en sakfrågeinriktad handlingsorientering och önskemål om insatser utifrån kortare tidsspänn utmanar det hen benämner som organisationslojalitet. En liknande erfarenhet kommer även till uttryck i följande resonemang från en anställd intervjuperson i Stockholms Stadsmission.

Det engagemang som finns idag uttrycks inte genom att man betalar en årsavgift till ett medlemskap och förbinder sig till ettårs-program utan man är mycket mer handlingsorienterad. Man vill agera och man vill också göra det på ganska kort ansats liksom – vem behöver mig ikväll? (Tjänsteman B, Stockholms Stadsmission)

Denna aktör uppfattar alltså att varaktiga medlemskap eller ideella insatser idag ersätts av mer kortsiktiga motsvarigheter som grundar sig i att människor vill handla här och nu, oavsett vad målet med handlingen är. De två återgivna resonemangen kan tillsammans med andra liknande resonemang tolkas som att aktörerna upplever att människors medborgerliga engagemang inte är kopplade till gruppen eller kollektivet, utan snarare till det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för till plikt inför kollektivet (jmf Hustinx & Lammertyn, 2003; Hustinx, 2010).

En sådan tolkning kan vidare fördjupas med hjälp av IOGT-NTO:s samtida strategiarbete ”Expedition 50”. I organisationsdokumenten beskrivs detta arbete som en pågående utveckling av förutsättningarna för att skapa ”nya engagemangsformer och en förändrad inställning till att föreningsnormen numer inte är lika stark” (Årsredovisning 2018, IOGT-NTO, s. 2). Strategin beskrivs bland annat i strategidokumentet för 2016–2021.

IOGT-NTO behöver på alla nivåer utveckla befintliga och kompletterande engagemangsformer. Ansvariga i våra föreningar har ett ansvar i att locka nya medlemmar till befintlig och ny verksamhet. Nya föreningar behöver bildas för att nya medlemmar ska kunna få en plattform för att bygga sitt IOGT-NTO. Vi behöver även erbjuda andra engagemangsformer utanför föreningsstrukturen och här har särskilt distrikten ett ansvar. En klar majoritet av IOGT-NTO:s medlemmar lockas inte av föreningsverksamhet men kan hitta sitt engagemang i punktinsatser, bildningsinsatser, kampanjer och annat (IOGT-NTO:s strategi 2016–2021, s. 6).

I dokumentet skildras alltså att IOGT-NTO behöver erbjuda ”andra engagemangsformer utanför föreningsstrukturen” och att en klar majoritet av medlemmar inte lockas av föreningsverksamhet. Det framgår vidare att ”andra engagemangsformer” kan betyda ”punktinsatser, bildningsinsatser, kampanjer och annat”. En anställd aktör beskriver att bakgrunden till denna strategi bygger på resultatet från interna medlemsundersökningar, vilka visat att medlemmar inom IOGT-NTO vill engagera sig på olika sätt.

Medlemsundersökningar visar att 20 % av medlemmarna går regelbundet till föreningen. Samtidigt är 85 % nöjda med sitt medlemskap och stolta över det. Medlemskapet tycks de överlag vara nöjda med, men föreningen som engagemangsform tycks de inte vara nöjda med. Antingen har vi ”fel” medlemmar som inte förstått storheten med föreningen eller så har vi fel engagemangsformer. Föreningen som metod tycks inte funka för oss som helhet. Vi vill ju att människor ska kunna hitta sitt sätt att engagera sig på hos oss. (Tjänsteman A, IOGT-NTO)

Aktören beskriver alltså hur medlemmarna i IOGT-NTO tycks vara nöjda med sitt medlemskap men att föreningsformen bara tycks locka en minoritet av medlemmarna till engagemang inom ramen för sitt medlemskap. En annan anställd aktör inom IOGT-NTO förtydligar i följande resonemang *vad* i föreningsformen som inte tycks fungera för dem som helhet.

(...) den trenden som är, är ju i princip: alla vill inte sitta i en styrelse. Det är ju egentligen det man har svarat på, att alla inte vill sitta i en styrelse eller gå på möten och alla vill inte ha den här lokalt geografiskt bundna mötesformen. För det är ju också en definition av föreningen, att den ses på Torshälla lokal tisdag klockan sex. (Tjänsteman B, IOGT-NTO)

I resonemanget beskriver aktören sin subjektiva tolkning av resultatet av den interna medlemsundersökningen. Resonemanget kan tolkas som att många medlemmar likställer föreningsformen som en engagemangsform med att ”sitta i en styrelse” och delta i ”lokalt geografiskt bundna mötesformer”. Jag tolkar aktörens resonemang som ett uttryck för att det finns en föreställning om hur engagemang bör organiseras inom IOGT-NTO i form av en föreningsnorm, vilken villkorar medlemmarnas engagemang internt inom IOGT-NTO. Detta kommer till uttryck i flera aktörers resonemang, bland annat från en tidigare verksam tjänsteman inom Röda Korset.

Människor som vill engagera sig i verksamheten, det är det inte brist på. Däremot människor som vill ta förtroendeuppdrag och driva en förening, ja men hur kul är det liksom? Det tycker några få är kul, men det stora flertalet tycker att det är roligare att vara verksamhetsaktiva. Särskilt som det också ställs mer lagkrav och mer kontroll och uppföljning. Alltså att vara föreningsaktiv idag och ha den typen av demokrati, det är också en trend i Sverige idag generellt, att det är större och större krav på vad man ska göra för någonting. Det är allt från ny lagstiftning, till GDPR, till rapporteringar, revisioner, kontroll och saker som ska registreras och rapporteras och efterlevas. Så då ska du ju ha ett väldigt starkt sådant intresse och det finns det människor som har, men det är en mindre grupp än dem som är intresserade av att driva verksamhet. (Före detta tjänsteman, Röda Korset)

Den här aktören beskriver en upplevelse att fler människor drivs av intresse för att göra konkreta insatser i Röda Korsets verksamhet än att upprätthålla dess organisatoriska struktur genom att ”ta förtroendeuppdrag och driva en förening”. Denna upplevelse förbinder aktören vidare med ökade krav på föreningsaktiva idag i form av till exempel lagstiftning och extern kontroll och uppföljning. Aktörens resonemang kan fördjupas med hjälp av Röda Korsets interna ”Engagemangsutredning”. Jag fick tillgång till den interna slutrapporten för nämnda utredning från 2014 via en intervjuperson. Rapportens titel är ”Framtidens engagemangs- och medlemsformer” och beskrivs bygga på ett statistiskt och textbaserat undersökningsmaterial som samlats in via en enkät (n=1 147), en serie workshops (n=100) och intervjuer med såväl månadsgivare och medlemmar utan kretstillhörighet inom Svenska Röda Korset, som från externa organisationer.⁶⁴ I rapporten framställs både så kallade organisatoriska och personliga möjligheter såväl som hinder för medborgerligt engagemang inom Röda Korset. Bland de personliga hindren återfinns ”Sänkta trösklar och ökad delaktighet” vilket fångar hur det genomgående har framkommit i enkäterna och workshoppen att det finns ”en tröghet, byråkrati, slutenhet, ifrågasatt ledarskap och föreningsströtthet hos organisationer”. I rapporten föreslås det blanda annat att Röda Korset därför bör ”bjuda in alla kategorier till föreningsverksamheten” snarare än att ”till varje pris locka till ökat medlemskap”.

När SRK vill locka till fortsatt föreningsengagemang blir det därför viktigt att underlätta och inspirera till ökat deltagande, högre insyn, större påverkan och mindre hierarki i föreningsengagemanget. Medlemmen och den förtroendevalde behövs fortfarande, men detta gäller även andra såsom frivilliga, deltagare och givare som kan vitalisera föreningsverksamheten och säkerställa organisationens drift och framtid. Det är viktigare att bjuda in alla kategorier till föreningsverksamheten än att till varje pris locka till ökat medlemskap genom att behandla medlemmar som t ex kunder (dvs erbjuda rabatter och utveckla materiella förmåner för medlemmar) (Framtidens engagemangs- och medlemsformer, Röda Korset, 2014, s. 7, parenteser i original).

I citatet från den interna rapporten argumenteras det alltså för att medlemmen och den förtroendevalde fortfarande behövs men också andra ”såsom frivilliga, deltagare och givare som kan vitalisera föreningsverksamheten och säkerställa organisationens drift och framtid”. Tillsammans med intervjumaterialet tolkar jag

⁶⁴ Inom Röda Korset benämns lokalföreningar som ”kretsar”.

denna beskrivning som att föreningsverksamheten föreslås öppnas upp för fler engagemangsformer än aktivt medlemskap. Denna tolkning kan fördjupas med hjälp av följande resonemang från en förtroendevald aktör inom Röda Korset.

De som är aktiva i organisationen, framför allt på beslutande nivå, är ju själva folkrörelseeldsjälar som ser mervärdet av årsmöten, stadgar, styrelse och så vidare men det är inte den målgruppen som vi kanske vill nå eller som vi missar idag därför att vi är så inne i vårt eget tänk. Jag tror att vi måste ställa om vårt eget tankesätt, annars kommer vi att tappa personer som vill göra skillnad. De kommer att hitta andra former. Om vi vill finnas kvar och vara en stark aktör så har vi liksom inget val. Vi måste bli mycket bättre på att inte ha oss själva i fokus, utan att ha de vi vill möta i fokus och vart befinner de sig? De organisationer som kommer att kunna svara på det är de som kommer att vara i starka i framtiden. (Styrelseledamot, Röda Korset)

I aktörens resonemang ställs aktiva på beslutande nivå inom Röda Korset, de hen benämner som "folkrörelseeldsjälar", vilka beskrivs förstå och se ett mervärde med "årsmöten, stadgar, styrelse och så vidare", mot "personer som vill göra skillnad". Jag tolkar aktörens resonemang som att "personer som vill göra skillnad" är en annan målgrupp för Röda Korset än "folkrörelseeldsjälarna." En målgrupp som de dessutom riskerar att inte nå genom att fokusera för mycket på sig själva, det vill säga folkrörelseeldsjälar. Inom såväl Röda Korset som IOGT-NTO framstår det alltså som att värden förknippade med föreningsformen som den normerande engagemangsformen, villkorar aktörernas arbete med rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang. Jag återkommer strax till denna tolkning och utvecklar den med hjälp av mitt analytiska ramverk i avsnitt 6.2.3, men härnäst visar och diskuterar jag först en annan aspekt av temat om individers förändrade motiv och preferenser.

6.2.2. Nya organiseringsmöjligheter

En annan aspekt av temat om individers förändrade motiv och preferenser handlar i stället om hur utvecklingen av informations- och kommunikationsteknologi innebär nya sätt och möjligheter för aktörerna att rekrytera och organisera människors medborgerliga engagemang inom ideella organisationer. Till skillnad från föregående avsnitt som fångar *vad* individer vill göra när de engagerar sig och inom vilket tidsspann de vill göra detta, verkar aspekten om informations- och kommunikationsteknologi i stället fånga *hur* människors engagemang kan och bör organiseras inom formella ideella organisationer idag. I

tidigare studier har det till exempel hävdats att nya relationer mellan individer och organisationer ökar i takt med att samhället blir alltmer digitaliserat (Shirky, 2008). Digitalisering antas alltså förändra hur individer i ett samhälle interagerar, mobiliserar och organiserar sig, vilket i sin tur utmanar traditionella sätt att organisera medborgerligt engagemang, sociala rörelser och ideella organisationer (se till exempel Henriksen et al., 2019). Mot bakgrund av att Sverige och Skandinavien är en av de mest digitaliserade regionerna i världen där en stor del av befolkningen har tillgång till såväl internetuppkoppling som smartphones (Internetstiftelsen, 2019, 2020) är det inte heller så förvånande att aktörerna resonerar om betydelsen av detta för rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang i deras respektive organisationer. Samtidigt pekar en skandinavisk studie mot att digitala former av medborgerligt engagemang snarare ser ut att komplettera mer traditionella former och att det inte finns några belägg för att dessa konkurreras ut av digitala motsvarigheter (Eimhjellen, 2019).

I relation till dessa tidigare studier visar och diskuterar jag härnäst i detta avsnitt hur informations- och kommunikationsteknologi tycks aktualisera olika organiseringsprinciper för aktörerna i fråga om rekrytering och organiseringen av medborgerligt engagemang. Ett första exempel på detta finns i den tidigare nämnda rapporten från Röda Korset – ”Framtidens engagemangs- och medlemsformer”. I rapporten framställs som tidigare har nämnts både så kallade organisatoriska och personliga möjligheter såväl som hinder för medborgerligt engagemang inom Röda Korset. Bland dessa nämns att vägen in i Röda Korset behöver bli enklare och att det måste finnas möjlighet att välja den engagemangsform som för tillfället passar individen bäst, och därmed skapa ”alternativa engagemangsformer som komplement till dagens traditionella”.

Vägen in till SRK behöver bli mer enkel och tydlig och möjligheterna att välja den engagemangsform som för tillfället passar bäst (dvs. aktiv i sociala medier, givare, frivillig etc) bör vara tillgängliga. Till exempel kan olika former av engagemang passa en person bäst beroende på vilken fas i livet hon befinner sig i. Bättre med ett ”litet” engagemang än inget alls. Genom att hörsamma önskemålen om att skapa alternativa engagemangsformer som komplement till dagens traditionella, att öppna upp för nytänkande och viljan att göra skillnad i samhället, öppnar vi upp för ett långsiktigt engagemang oavsett engagemangsform (Framtidens engagemangs- och medlemsformer, 2014, Röda Korset, s. 15).

I utredningen exemplifieras alternativa engagemangsformer alltså som ”aktiv i sociala medier, givare, frivillig etc.”. Genom att skapa och erbjuda sådana alternativa engagemangsformer beskrivs Röda Korset kunna öppna upp för ”ett långsiktigt engagemang oavsett engagemangsform”. Samtidigt vittnar intervju-materialet om att det finns lite olika föreställningar om hur alternativa engagemangsformer ska värderas i relation till dagens traditionella. Det exemplifieras bland annat i följande resonemang från den aktören inom Röda Korset som tillhandahöll utredningen som refereras ovan.

Vi har ju haft en stor engagemangsutredning och vi har tittat på engagemang och vad är framtidens uppfattning om engagemang och hur ska Röda Korset anpassa sig till det? Med sociala medier till exempel, hur viktigt är engagemanget där och kan man räkna det också om man nu bara gillar [gillar inlägg på sociala medier, min anmärkning], är det ett engagemang? Eller om man går med i gruppen [till exempel en Facebook-grupp, min anmärkning], är det ett engagemang och kan man tänka sig att man kan räkna följare [på sociala medier, min anmärkning] som en engagemangsform? (Tjänsteman B, Röda Korset)

Här resonerar aktören alltså om hur alternativa engagemangsformer som till exempel engagemang via sociala medier ska värderas inom Röda Korset. Aktören frågar sig retoriskt om man verkligen räknar till exempel följare på sociala medier som en engagemangsform men ger i sitt resonemang inget egentligt svar på den frågan. En liknande erfarenhet om hur olika engagemangsformer internt värderas inom de undersökta organisationerna framträder även i följande resonemang från en tidigare förtroendevald aktör inom IOGT-NTO.

Den diskussionen var väldigt levande innan jag avgick, det här vad olika engagemangsformer var värda. För då var det väldigt mycket diskussioner ute i distrikten och på kongresserna att vi har få aktiva medlemmar, det är för många som är passiva (...) jag la ned väldigt mycket krut på att prata om det när jag var ute i olika sammanhang i organisationen, liksom att alla medlemmar är aktiva och om man pratar om våra frågor på sin arbetsplats i fikarummet, på äldreboendet eller på gymmet eller om man är jätteaktiv på Facebook, så tycker jag verkligen att det är att vara aktiv medlem. (Före detta förtroendevald, IOGT-NTO)

I sitt resonemang beskriver denna aktör interna föreställning om vad en ”aktiv medlem” anses vara inom IOGT-NTO och att hen under sin mandatperiod lagt ner tid på att vidga denna föreställning. Denna aktörs definition av att vara aktiv medlem rymmer allt från att prata om organisationens frågor på sin arbetsplats i

fikarummet, på äldreboendet eller gymmet till att vara ”jätteaktiv på Facebook”. Jag tolkar de två resonemangen ovan som ett uttryck för att aktörer med strategiskt ansvar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang inom ideella organisationer bär på olika föreställningar om vad medborgerligt engagemang inom ideella organisationer idag är eller inte är.

Härnäst i detta kapitel diskuterar jag med hjälp av mitt analytiska ramverk hur vi kan förstå de återgivna resonemangen och citaten som uttryck för olika logiker vilka aktörer inom ideella organisationer villkoras av men även använder sig av, för att skapa handlingsutrymme.

6.2.3. Mellan gemenskap och individ

Sammantaget tolkar jag resonemangen och dokumentmaterialet i detta avsnitt som ett uttryck för att det finns olika föreställningar om hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras bland aktörer inom ideella organisationer i en svensk kontext. Med hjälp av mitt analytiska ramverk förstår jag dessa föreställningar som uttryck för olika logiker, det vill säga socialt konstruerade, historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer med vilka aktörerna producerar och reproducerar sin materiella tillvaro, organiserar tid och rum, och ger mening till sin sociala verklighet. Jag argumenterar för att två olika logiker framstår som särskilt villkorande för aktörernas handlingar när det kommer till rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang: *gemenskapslogik* och vad jag valt att teoretisera som en *volontärlogik*.

Gemenskapslogikens centrala komponenter utgörs bland annat av att medlemskapets kontinuitet och komplexa sammansättning betonas. Medlemskapet innebär utifrån denna logik att man är aktiv på flera olika plan i en gemensam organisation. Olika medlemmar kan ha olika uppgifter men det är det kollektiva intresset som står i fokus för gemenskapen, oavsett om du har enkla praktiska sysslor eller mer övergripande uppgifter litar medlemmarna på varandra och att alla deltar efter bästa förmåga. Dessa komponenter kommer till uttryck genom den stabilitet avseende olika betydelser av medlemskap som kommuniceras i webbmaterialet: medlemskap i betydelsen aktivt deltagande, resurs och representativitet. Logiken bygger på att det finns stor tillgång till potentiella medlemmar som är villiga att delta på lika villkor och upplever att

organisationen är ett bra sätt att uppnå de gemensamt beslutade målen. Stabilitet, gemenskap, demokrati är nyckelord. Denna logik framstår som villkorande för aktörerna i deras resonemang om föreningsnormen som den dominerande föreställningen om hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras i ideella organisationer.

Inom volontärlogiken däremot är individers känslor av tillhörighet inte kopplade till gruppen eller kollektivet, utan till det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för till plikt inför kollektivet (jmf Hustinx & Lammertyn, 2003). Logiken bygger på tillgång till personer som är villiga att göra välgörande insatser riktade direkt till behövande personer som de inte har några personliga relationer till och att de i hög utsträckning ställer politiska ambitioner om strukturellt inriktad förändring åt sidan (kan bero på att de har motstridiga mål, saknar sådana visioner eller inte tror de är en framkomlig väg). Nyckelord är välgörenhet, volontärarbete och självreflexivitet. Denna logik framstår som villkorande för aktörernas handlingar genom deras resonemang om att erbjuda andra engagemangsformer utanför föreningsformen som matchar individers brokiga motiv och preferenser när det kommer till att utföra medborgerligt engagemang.

6.3. Aktörers hantering av samexisterande logiker

Ett sätt att ytterligare fördjupa analysen av aktörens resonemang om förändrade förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang är att se dem som uttryck för att aktörerna hanterar samexisterande förväntningar och krav som springer ur de olika logiker som synliggjorts i detta och föregående kapitel. Resonemangen kan då förstås med utgångspunkt i tidigare studier om de mekanismer aktörer kan använda sig av för att balansera samexisterande logiker i sitt vardagliga arbete inom organisationer. I detta avsnitt lyfter jag nu fram och diskuterar ett par sådana exempel vilka illustrerar att samexisterande logiker konstrueras som både som ett problem och som en möjlighet av aktörerna. Analysen i detta avsnitt följer därmed i spåren av studier som vill förstå hur konkurrerande eller samexisterande logiker kan hanteras, det vill säga hur aktörer inom organisationer utför sitt dagliga arbete i skärningspunkten mellan olika logiker som var och en är associerad med olika organiseringsprinciper vilka kräver

olika handlingssätt. Dessa studier bygger vidare på antagande att aktörer har förmågan att se och reflektera kring sin institutionella kontext och att olika logiker påbjuder olika handlingsalternativ för aktörer. Logiker eller vissa specifika element av logiker är därmed inte konkurrerande eller kompatibla per se, snarare konstrueras logikerna som det ena eller andra genom individuella aktörers praktik (Smets & Jarzabkowski, 2013). Därigenom analyseras aktörernas som bärare, omförhandlare och (åter)skapare av olika institutionella logiker på makronivå, vilka konstrueras och rekonstrueras som den sociala verkligheten inom organisationer i mötet mellan de aktörer som befolkar dem (Zilber, 2013). Samtidigt kan individer vara bärare av flera olika logiker som de använder och/eller balanserar på olika sätt och i olika hög grad, i olika situationer och i mötet med olika intressentgrupper.

6.3.1. Selektiv matchning gentemot olika publiker

Tidigare i detta kapitel visade och diskuterade jag hur de två parallella processerna medlemsminskning och insamling som en ökande finansieringskälla kan förstås som ett uttryck för att såväl gemenskapslogiken som marknadslogiken villkorar rekryteringen och organiseringen av medborgerligt engagemang i de undersökta organisationerna. En del aktörers resonemang kan tolkas som uttryck för att vissa komponenter i dessa två logiker är motstridiga vad gäller till exempel målsättning eller upphov till legitimitet. Det kommer till exempel till uttryck i resonemangen från aktörerna inom IOGT-NTO när de beskriver etablerandet av insamlingsarbetet på den svenska marknaden som beskrivs i avsnitt 6.1.2. Flera intervjupersoner beskriver hur insamlingsarbetet tycks ha retat upp några medlemmar som tycker att de ger tillräckligt mycket genom att vara medlem och utföra ideellt arbete.

Att ge pengar till vår internationella verksamhet har varit helt okej men att ge pengar till vår nationella verksamhet – då blir det ju en konflikt: Ja men vi som har varit så engagerade i organisationen, nu räknas inte vårt ideella engagemang, nu ska ni ha pengar också. Alltså den typen av retorik. (Tjänsteman A, IOGT-NTO)

För att hantera den typ av konflikt eller spänning som kommer till uttryck i citatet ovan gav en förtroendevald aktör inom IOGT-NTO uttryck för att det behövs tid för organisationen att ”landa” i insamlingsarbetet och för att människors inom organisationen ska förstå varandra. Följande citat har tidigare lyfts fram på s. 125

men här använder jag en del av det för att föra en diskussion om hur vi kan förstå hur aktörer hanterar motstridande logiker.

Vi kommer att lösa det men det är ingen quick fix liksom, att skapa den där acceptansen och det är naturligtvis lika viktigt som det är att skruva i budskap externt, när det handlar om givare och vad man liksom attraherar människor att ge till, lika viktigt är det ju att klara av den där interna diskussionen. (Förtroendevald, IOGT-NTO)

Ett sätt att förstå den här aktörens resonemang om vikten av att skapa acceptans för givande internt i organisationen samtidigt som de behöver ”skruva i budskap externt” när det handlar om givare och vad de attraherar människor att ge till, kan liknas vid den mekanism Vornov et al., (2013) teoretiserar som ”selektiv matchning”. Denna mekanism möjliggörs av att aktörer inom organisationer är väl medvetna om vikten att kommunicera de olika logikerna i mötet med olika publikar. I mötet med medlemmar behöver gemenskapslogiken kommuniceras med nyckelord som gemenskap och demokrati och i mötet med givare eller potentiella givare behöver marknadslogiken kommuniceras med värden som kostnadseffektivitet, för att skapa legitimitet för att de använder givarnas pengar på rätt sätt. Denna medvetenhet kan även exemplifieras av Stadsmissionens rekrytering av aktiva medlemmar. Som tidigare har diskuterats exemplifierar Stadsmissionen en annan tradition för kollektiv organisering i en svensk kontext där volontärskapet snarare än medlemskapet utgör basen för engagemang (se kapitel fyra). Samtidigt visade analysen i föregående kapitel att Stadsmissionen gått från att inte alls efterfråga medlemmar på sin hemsida till att efterfråga medlemmar i betydelsen deltagande och representativitet under den undersökta tidsperioden. Det har inte gått att hitta någon tydlig förklaring till denna utveckling vare sig i webb- eller dokumentmaterialet men under en intervju med en anställd aktör inom Stadsmissionen framkommer ett skäl till att idag efterfråga medlemmar. På min fråga om hur det kommer sig att de idag arbetar med att rekrytera medlemmar uttrycker aktören sig på följande vis.

Styrelsen valde liksom sig själv, medlemmarna valde ingen i styrelsen som skulle bevilja dem ansvarsfrihet och dessutom var det så att styrelsen mer eller mindre bjöd in sina vänner till att bli medlemmar [skratt]. Det var ju inte korrupt liksom, det vill jag verkligen säga, men däremot så uppfattades vi inte som demokratiska och moderna. Så vi började ju en demokratisering för att förbättra varumärket och man började tala om en demokratisering i organisationen, så det var successivt så att det började med att medlemmarna fick välja halva styrelsen och framförallt

ordföranden då men sedan några år tillbaka så väljer årsmötet alla styrelseledamöter. (Tjänsteman A, Stockholms Stadsmission)

Resonemanget skildrar hur Stadsmissionen inte uppfattades som ”demokratiska och moderna”. Denna aktörs beskrivning av ”en demokratisering i organisationen” kan tolkas som att man inom Stadsmissionen strategiskt använde sig av gemenskapslogiken med nyckelord som gemenskap och demokrati för att demokratisera organisationen och därigenom förbättra sitt varumärke.

6.3.2. Att ta vara på fördelarna med olika logiker

Ytterligare två logiker som tidigare i detta kapitel lyftes fram som villkorande för rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang är gemenskapslogiken och vad jag valt att teoretisera som volontärlogik. Dessa logiker kommer inte minst till uttryck i aktörernas resonemang om individers förändrade motiv och preferenser vad gäller medborgerligt engagemang. Även i detta fall kan en del aktörers resonemang tolkas som uttryck för att vissa komponenter i dessa två logiker är motstridiga vad gäller till exempel målsättning eller upphov till legitimitet. Men andra aktörers resonemang kan snarare förstås som att aktörerna använder komponenter i volontärlogiken för att re vitalisera de komponenter av gemenskapslogiken som av aktörerna beskrivs befinna sig under press, det vill säga föreningsdrift i form av förtroendeuppdrag och styrelsearbete.

Vi ser ganska tydligt att de [lokalföreningar, min anmärkning] som har mycket och konkret verksamhet, de genererar nästan själva nya människor till styrelsen. De som mer har ett fokus på ”vi i styrelsen”, och styrelsearbetet, de har ju svårt att hitta nya människor som vill vara med i styrelsen för de har inte den här verksamhetsspinnen på det. (Tjänsteman B, Rädda Barnen, citattecken tillagda)

I resonemanget beskriver aktören alltså att lokalföreningar som kan erbjuda konkret och attraktiv verksamhet som människors kan engagera sig har lättare att generera intresse för föreningsdrift. I det fortsatta resonemanget från samma aktör framträder ett slags strategi för att småningom få människor att ta ett ansvar för föreningsdrift inom Rädda Barnen.

Min utgångspunkt är att vi måste bestämma oss för vad vi vill ha medlemmar till. Vi kan inte göra stora nationella kampanjer för att värva in dem för de är inte värda det i pengar om man jämför med månadsgivare. Jag uttrycker mig lite brutalt nu men du förstår liksom hur det ser ut. Det viktiga då blir ju de medlemmar som faktiskt är intresserade av föreningsdriften, och vi värvar ju egentligen inte in medlemmar för att bli styrelseordförande eller kassör eller så, utan idén är att vi tar in dem genom att vara en del av vår verksamhet. Där börjar man sitt engagemang för oss och sedan tar man så småningom ett ansvar för att driva föreningen. (Tjänsteman B, Rädda Barnen)

Aktören beskriver alltså hur det finns en strategisk idé om att värva potentiella styrelseordföranden eller kassörer via Rädda Barnens olika verksamheter för barn. Ett sätt att förstå detta och liknande resonemang är att likna dem vid den mekanism som Smets et al., (2015) teoretiserar som ”brobyggande” (se även Tracey, Phillips, & Jarvis, 2011). Denna mekanism beskriver hur aktörerna ägnar sig åt att koppla samman separerade logiker för att kunna ta vara på fördelarna med deras samexistens. Genom att erbjuda engagemangsformer som motsvarar att individers känslor av tillhörighet inte är kopplade till gruppen eller kollektivet, utan snarare till det handlande subjektets refererande till sig själv, sin biografi och sina preferenser i stället för till plikt inför kollektivet, lockas dem till engagemang som sedan, likt en bro, leder individen mot föreningsformen.

Ytterligare ett exempel på aktörernas hantering av samexisterande logiker som kan liknas vid mekanismen brobyggande kommer till uttryck i resonemangen om att utföra tjänster på uppdrag av offentliga organisationer. Det kommer bland annat till uttryck i följande resonemang från en aktör inom Stadsmissionen om relationer mellan anställda och volontärer (frivilliga).

Väldigt många professionella, alltså yrkespersoner, både i vår organisation och i samhället har en väldigt ovana vid att tänka att man har volontära medarbetare. Alltså man har ingen erfarenhet och att socialt arbete skulle kunna bedrivas av ett stort gäng volontärer, det är totalt främmande, vilket gör att man inte släpper till arbetsuppgifter och man riskerar att inte göra dem delaktiga. Och den där kompetensen saknas väldigt mycket internt så vi måste ju fortbilda anställda i att förstå volontärerna som en resurs. (Tjänsteman A, Stockholms Stadsmission)

Ett sätt att förstå detta resonemang är att se det som ett uttryck för ett möte mellan en idéburen välfärdslogik och en offentlig motsvarighet. Även här ligger tolkningen dessa två samexisterande logiker generar friktion för aktörer med olika

positioner inom Stadsmissionen. Det kommer till uttryck i beskrivningen av hur avlönad personal med en stark professionsanknytning, i det här fallet främst socionomer, generellt beskrivs som ovana att arbeta tillsammans med volontärer, vilka uppfattas som mindre kompetenta eller mindre utbildade än anställda. Intervjupersonen beskriver samtidigt att en volontär i praktiken lika gärna kan tillhöra en profession som till exempel socionom, terapeut eller jurist, vilken den använder i sitt ideella arbete inom Stadsmissionen. Samtidigt framstår samma aktör som väl medveten om de olika välfärdslogikernas handlingsrepertoarer i sitt fortsatta resonemang om skillnaden mellan Svenska kyrkan och Stadsmissionen.

(...) jag är van att jobba med unga ledare och volontärer som liksom gör exakt samma jobb som jag i gudstjänsten. Okej, jag arbetsleder dem kanske men det är ju liksom ingen skillnad på kompetens eller kapacitet eller... smartness eller förmåga att hålla lektioner för konfirmander eller... Alltså man lägger liksom hela planeringsjobbet i en ideell person, det är ju inget konstigt för mig men det är jättekonstigt för många socionomer. (Tjänsteman A, Stockholms Stadsmission)

Att ha kunskap om olika logikers komponenter och handlingsmönster framställs som en central aspekt för att kunna balansera logiker i de tidigare studierna om aktörers hantering av institutionell komplexitet. Jag förstår resonemanget ovan som ett uttryck för att aktören använder sin kunskap om logikern för att försöka balansera de interna relationerna mellan anställda och frivilliga aktörer inom Stadsmissionen, vilket kan liknas vid mekanismen ”brobyggande” (Smets et al., 2015).

Sammantaget kan de resonemang jag valt att lyfta fram i detta avsnitt förstås som exempel på hur samexisterande logiker inom organisationer, som vid en första anblick kan verka motstridiga, i praktiken hanteras av aktörer inom organisationerna på olika sätt och med olika syften. Det bidrar till att nyansera förståelsen av logiker som konkurrerande per se.

6.4. Sammanfattning

I detta och föregående kapitel visar och diskuterar jag hur flera olika institutionella logiker ser ut att prägla rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang i människobehandlande ideella organisationer. I analysen av kapitel fem framhåller jag fyra logiker som i mitt material framstår som villkorande i rekryteringen av medborgerligt engagemang: gemenskapslogik, volontärlogik,

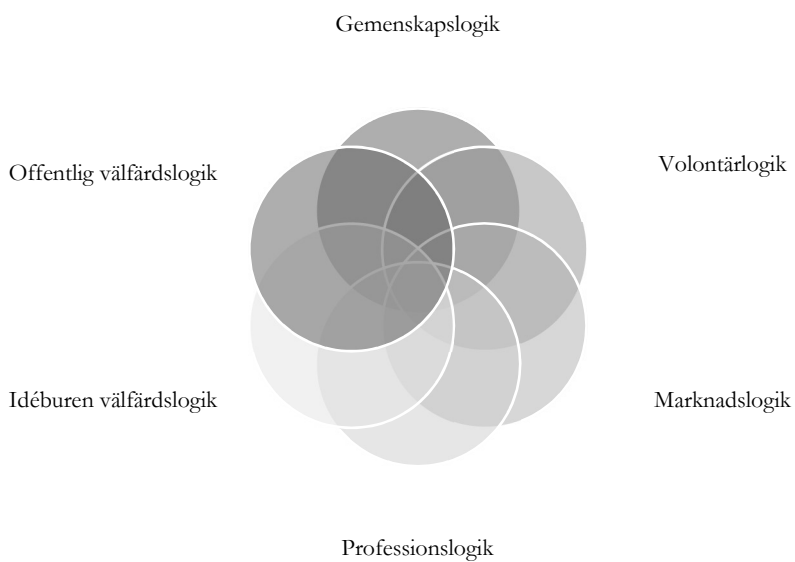
professionell logik och marknadslogik. I analysen i kapitel sex visar jag hur gemenskapslogiken, volontärlogiken och marknadslogiken ser ut att villkora även aktörernas handlingar i fråga om organisering av medborgerligt engagemang. Med utgångspunkt i intervjumaterialet framhåller jag dock ytterligare två logiker som framstår som villkorande för aktörernas handlingar: idéburen välfärdslogik och offentlig välfärdslogik.

Aktörernas resonemang om *finansieringsvillkor* fångar hur deras respektive organisationer är beroende av en bredd av finansieringskällor. En av de finansieringskällor som tydligt framträder under den undersökta perioden är insamling. Aktörernas resonemang om arbetet med denna inkomstkälla kan förstås som att deras handlingar villkoras av två samexisterande logiker: gemenskapslogik och marknadslogik. Inom ramen för gemenskapslogik är det idealtypiska sättet att handla präglat av föreställningar om kollektiva mål, demokratisk kontroll och att legitimitet uppnås genom att samla många och aktiva medlemmar. Inom ramen för en marknadslogik är det idealtypiska sättet att handla i stället präglat av föreställningar om konkurrens och kostnadseffektivitet där legitimitet uppnås genom att organisationerna kan visa att de använder givarnas pengar på ett ansvarsfullt sätt som dessutom ger effekter för mottagaren. Ytterligare en finansieringskälla som framträder i materialet är produktion av tjänster på uppdrag av offentliga organisationer. Aktörernas resonemang om denna förutsättning kan i stället förstås som att deras handlingar villkoras av två andra logiker: en idéburen- respektive offentlig välfärdslogik. Inom ramen för en idéburen välfärdslogik är det idealtypiska sättet att handla präglat av tanken om att frivilligt gå samman kring en idé och värdegrund med allmännytta eller medlemsnytta som främsta drivkraft, och när det gäller välfärd med målsättningen att tillgängliggöra produkter/tjänster för att adressera kontextuella sociala behov. Legitimitet uppnås genom bidrag till det sociala uppdraget. Inom en offentlig välfärdslogik är det idealtypiska sättet att handla i stället präglat av målsättningen att tillgodose medborgares rättigheter eller övervaka deras skyldigheter som regleras i lagstiftning och politiska beslut och där legitimitet uppnås genom likabehandling och demokratiskt förankrade beslut.

Temat om människors *motiv och preferenser* fångar vidare aktörernas tolkningar eller verklighetsuppfattningar av att människor vill engagera sig på fler sätt än i en traditionell föreningsform. Jag argumenterar för att dessa upplevelser kan förstås

som att aktörernas handlingar villkoras av gemenskapslogiken (vars organiseringsprinciper bygger på att individens avsikter eller preferenser är underordnade gruppens), dels av vad jag valt att teoretisera som en reflexiv volontärlogik (vars principer för organisering bygger på att individens avsikter eller preferenser inte är kopplade till gruppen eller kollektivet, utan snarare till ett specifikt intresse). En aspekt av detta tema, utvecklingen av ny informations- och kommunikationsteknologi, fångar aktörernas upplevelser av att medborgerligt engagemang idag kan organiseras på andra sätt än genom traditionella mötesformer och fysiska kontaktytor.

Genom mitt analytiska ramverk argumenterar jag för att vi kan förstå aktörernas resonemang om förändrade förutsättningar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang som att en pluralitet av logiker villkorar deras strategiska arbete inom deras respektive organisationer. Dessa samexisterande logiker sammanfattas och illustreras översiktligt i figur 24 nedan. Eftersom var och en av dessa logiker föreskriver olika handlingsalternativ för aktörerna kan denna situation med enkelhet tolkas som att den leder till spänningar och konflikter, eller att logikerna konkurrerar eller är motstridiga. Men eftersom jag även visar och diskuterar att en och samma aktör hanterar olika logiker genom ett reflexivt och medvetet förhållningsätt förstår jag aktörernas resonemang som handlingar genom vilka de återskapar eller förändrar logiker (Friedland & Alford, 1991; Thornton et al., 2012). Därmed verkar inte logikerna konkurrera per se. Snarare är min avsikt att illustrera att olika logiker samtidigt ser ut att villkora aktörers arbete med att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang inom ideella organisationer, men även att logiker konstrueras som konkurrerande eller motstridiga av aktörer inom organisationer när de organiserar praktik (se till exempel Smets & Jarzabkowski, 2013).

Figur 24. Rekruttering och organisering av medborgerligt engagemang i skärningspunkten mellan sex olika logiker.

7. Slutsatser och utblick

I avhandlingens inledande kapitel formulerade jag en ambition om att utveckla ett mer komplext och dynamiskt analytiskt perspektiv på likformighet, differentiering och förändring i ideella sammanhang som inte utgår från teorier om organisationers anpassning till sociala och kulturella krav i deras omgivning (se till exempel Powell & DiMaggio, 1991) eller hybridisering (se till exempel Billis, 2010; Skelcher & Rathgeb Smith, 2015). I detta avslutande kapitel återvänder jag till den ambitionen genom att föra en diskussion om avhandlingens kunskapsbidrag.

7.1. Ett sätt att förstå förändring

Förklaringar till att det medborgerliga engagemangets omfattning och struktur förändras så pass lite trots att det svenska samhället på många sätt har förändrats sedan mitten av 1990-talet har i tidigare forskning baserats på följande två antaganden: *civilsamhällets infrastruktur*, för att förklara det medborgerliga engagemangets stabilitet, och *det kumulativa medborgarskapet* (Jeppsson Grassman & Svedberg 2007), för att förklara sambanden mellan olika former av medborgerligt engagemang (von Essen & Svedberg, 2020). Tillsammans beskrivs dessa två antaganden skapa en teoretisk ansats som fångar de strukturellt och historiskt betingade villkor som inramar och håller uppe det medborgerliga engagemanget i det svenska samhället. Med *det kumulativa medborgarskapet* avses att olika former av medborgerligt engagemang överlappar varandra och att de som redan är engagerade kommer in i nätverk, har eller får tillit, kunskap och gott självförtroende. Samt, att de är exponerade för organisationers rekrytering. Ur ett sådant perspektiv kan till exempel den medlemsminskning på organisationsnivå som framträder i min studie (se kapitel fem) förstås som ett uttryck för att det sker förändringar i den typ av organisationer som här har undersökts, det vill säga stora organisationer med anställda och som har professionaliserats. Men eftersom det bara är runt en tiondel av organisationerna i det svenska civilsamhället som har anställda är de allra flesta ideella verksamma i mindre, lokala organisationer som inte har förändrats på samma sätt. Med *civilsamhällets infrastruktur* avses i första hand de ideella organisationer som erbjuder och organiserar medborgerligt engagemang. Författarna argumenterar för att Sveriges omkring 260 000 ideella

organisationer (SCB, 2020)⁶⁵ kan förstås som möjlighets- och nödvändighetsstrukturer som håller uppe och stabiliserar det ideella arbetet (von Essen, Jegermalm & Svedberg 2015; von Essen & Svedberg, 2020; se även Henriksen, Strømsnes & Svedberg, 2019). En stor del av dessa organisationer arrangerar verksamheter som kräver resurser vilket gör att de rekryterar människor för ideellt arbete. Författarna argumenterar vidare att ”eftersom ideella organisationer är relativt uthålliga och mindre känsliga för ekonomiska och politiska förändringar än företag och offentliga institutioner är också den verksamhet som ideella organisationer bedriver mer uthållig och mindre känslig för förändringar i samhället vilket håller behovet av ideellt arbete på en stabil nivå” (von Essen & Svedberg, 2020, s. 25). Därmed skulle det alltså vara de ideella organisationernas behov av resurser i form av personer som arbetar ideellt som delvis förklarar att omfattning och struktur förändras så pass lite i en svensk kontext. Författarna lyfter dock även fram ytterligare en förklaring, nämligen värderingar som uppmanar till skötsamhet och aktivt medborgarskap, förknippade med folkrörelser, vilka historiskt bidragit till att människor har gjort insatser i ideella organisationer (se även Ambjörnsson, 1988). Även om författarna beskriver hur dessa värderingar har utmanats visar de samtidigt att mer än en tredjedel av befolkningen menar att det är ”moraliskt uppfordrande” att göra ideella insatser.

Det finns alltså starka argument i den tidigare civilsamhällesforskningen för att de ideella organisationerna tillsammans med folkrörelsetraditionens värderingar utgör en infrastruktur som håller uppe det ideella arbetet i en svensk kontext. Detta kan relateras till annan tidigare forskning som diskuteras i kapitel två, det vill säga att det finns forskare som å ena sidan hävdar stabiliseringsfaktorer avseende folkrörelsetraditionen, å andra sidan finns forskare som hävdar att vissa av dess centrala komponenter idag tycks vara under omförhandling. De forskare som hävdar stabilitet anger två viktiga förklaringar till att folkrörelsetraditionen fortsatt utövar ett starkt inflytande i den skandinaviska kontexten när det kommer till att organisera medborgerligt engagemang (Selle et al., 2019). Den ena är att medlemsavgifter fortfarande är en primär inkomstkälla för många organisationer, vilket gör inte minst de passiva medlemmarna mycket viktiga för organisationerna (se även Selle & Strømsnes, 2001). Den andra är att det offentliga stödsystemet

⁶⁵ Antalet organisationer i det civila samhället 2018 uppgick till 263 343 organisationer.

medvetet har riktat och fortsätter att styra det civila samhällets organisationer mot folkrörelsemodellen genom medlemskap som ett villkor för finansiering (Christensen et al., 2011; Wijkström & Einarsson, 2006). Båda dessa förklaringar kan dock diskuteras i relation till min studie. Vad gäller medlemsavgifter som primär inkomstkälla åskådliggör dokumentmaterialet en medlemsminskning sedan mitten av 1990-talet och en parallell ökning av insamling som inkomstkälla, inte minst i form av månadsgivare. I intervjumaterialet framträder dessutom resonemang om hur rekrytering av månadsgivare prioriteras framför medlemmar av kostnadseffektivitetsskäl (även om medlemskapet samtidigt tillskrivs andra värden). Vad gäller utformningen av det offentliga stödssystemet med medlemskap som ett villkor för finansiering åskådliggör dokumentmaterialet även hur tjänster på uppdrag av offentliga organisationer utgör en reell inkomstkälla för de undersökta organisationerna.

De forskare som å andra sidan argumenterar för att vissa av folkrörelse-traditionens centrala komponenter idag är under omförhandling relaterar detta till faktorer som ökande individualisering och social rörlighet, digitaliseringsprocesser och en snabb ökning av invandringsnivån i skandinaviska länder (Qvist, Henriksen & Fridberg, 2018). De diskuterar även en stark professionalisering inom föreningslivet i de skandinaviska länderna, att helt nya typer av organisationsmodeller dykt upp vid sidan av de traditionella folkrörelserna (a.a.; se även Christensen et al., 2011; Wollebæk & Selle, 2002), och en svagare koppling mellan medlemskap i ideella organisationer och ideellt arbete, framför allt i Danmark och Norge (Folkestad, Christensen, Strømsnes & Selle, 2015). Sådana processer kommer till uttryck även i min studie. I webb- och dokumentmaterialet framträder ett breddat utbud av former av medborgerligt engagemang från organisationernas sida, vilka erbjuder andra relationer mellan organisationer och individer än föreningsmedlemskap (till exempel volontär eller givare), och alltmer professionaliserade rekryteringspraktiker. Det senare kommer inte minst till uttryck i skildringarna av kommunikationsarbetet i dokumentmaterialet och rekryteringsverktygen i webbmaterialet. Intervjupersonerna diskuterar å sin sida dessa praktiker i relation till faktorer som individualisering och digitalisering som de menar tvingar dem att erbjuda alternativa engagemangsformer vid sidan av den med traditionella föreningsformen.

7.1.1. Sex logiker och deras konsekvenser för individer och organisationer

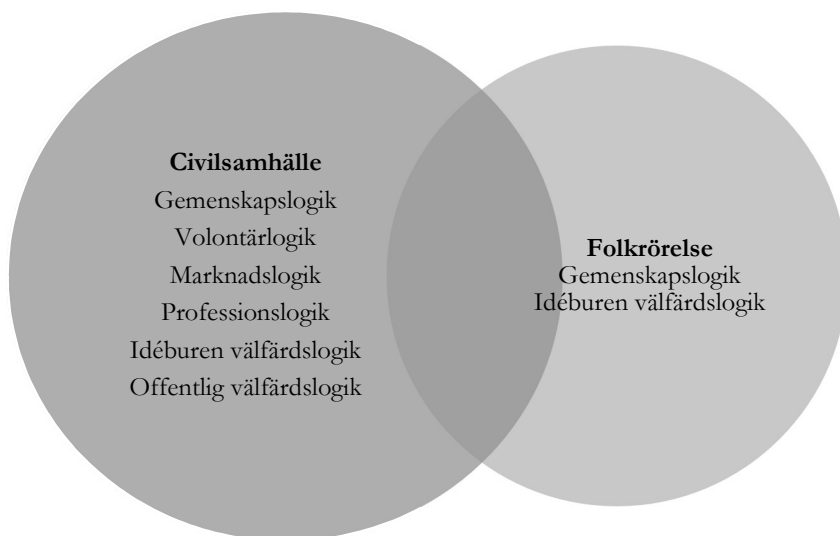
I relation till de perspektiv som har använts för att förklara att det medborgerliga engagemangets omfattning och struktur menar jag att det finns intressanta möjligheter till nyanseringar och fördjupning av de två samexisterande beskrivningarna av stabilitet och förändring att hämta i logikperspektivet och de aktörsinriktade studierna om institutionell komplexitet. Dels erbjuder institutionella logiker som perspektiv ett sätt att förklara förändring och stabilitet inom organisatoriska fält. Som tidigare har nämnts är institutionella logiker socialt konstruerade historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer med vilka individer producerar och reproducerar sin materiella tillvaro, organiserar tid och rum, och ger mening till sin sociala verklighet (Thornton & Ocasio, 1999). Det har föreslagits att vi kan tänka om dem som ett slags principer som berättar för människor hur de ska tolka verkligheten och hur de bör agera, eller som normerna i en viss sfär, vilka skapar ordning och reda och guidar människors handlingar (Kvarnström, 2016). Institutionella logiker erbjuder med andra ord ett sätt att få syn på hur den sociala verkligheten reproduceras och förändras. Dels öppnar de aktörsinriktade studierna om institutionell komplexitet upp för att få syn på processerna och människorna *inom* det civila samhällets infrastruktur. Det betyder dock inte att jag inte ser betydelsen och värdet av studier som undersöker och diskuterar den komplexa dynamiken i politiska, ekonomiska, juridiska och sociala institutioner som bildar och formar möjlighetsstrukturer för medborgerligt engagemang (se till exempel Goss, 2010; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001; Schofer & Longhofer, 2011). Valet att utgå från logikperspektivet och de aktörsinriktade studierna om hantering av institutionell komplexitet bygger snarare på en tanke som har följt mig under forskarutbildningen – hur kan jag förstå den förändring som trots allt kommer till uttryck i mitt empiriska material i relation till tidigare studier som hävdar stabilitet? Samtidigt har jag även sökt fördjupa och nyansera existerande studier om förändring. Jag har drivits av en ambition och vilja att förstå relationen mellan människorna jag intervjuat och deras erfarenheter av att på strategisk nivå rekrytera och organisera medborgerligt engagemang inom det civila samhällets infrastruktur, och processer i den större samhällskontext som de utför detta arbete inom. Med hjälp av aktörsperspektivet har jag därmed försökt

se bortom organisatoriska gensvar som till exempel anpassning eller hybridisering, som sätt att hantera komplexitet.

Baserat på mitt val av perspektiv framhåller jag i analysen av mitt empiriska material sex samexisterande logiker som framstår som villkorande för ideella organisationer och de aktörer inom dem som har ett strategiskt ansvar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang: *gemenskapslogik*, *volontärlogik*, *marknadslogik*, *professionell logik*, *idéburen välfärdslogik* och *offentlig välfärdslogik*. Tidigare studier om konsekvenserna av institutionell komplexitet för såväl organisationer som de individer som befolkar dem har bland annat föreslagit att denna komplexitet skapar utrymme för förändring eftersom den tillhandahåller fler handlingsalternativ för aktörer inom organisationer som de kan välja att hantera på olika sätt och med olika syften. Genom det analytiska perspektiv jag valt att använda i avhandlingen menar jag att vi kan förstå individer med strategiskt ansvar för att rekrytera och organisera medborgerligt engagemang inom det ”civila samhällets infrastruktur” som bärare, omförhandlare och (åter)skapare av socialt konstruerade, historiska mönster av praktiker, antaganden, värderingar, övertygelser och normer – det vill säga institutionella logiker – för hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras i en svensk kontext. Samtidigt finns en pågående diskussion inom logikperspektivet om i vilken grad aktörer själva är medvetna om vilka institutionella logiker de agerar enligt (Delbridge & Edwards, 2013). Till exempel Kvarnström (2016) diskuterar *varför* aktörer balanserar och samspekar olika logiker, och *hur* aktörer läser av en situation och vet vad som är lämpligt eller inte i vissa sammanhang med hjälp av begreppen ”institutionell reflexivitet” och ”situationskänslighet” (Smets et al., 2014). Begreppet reflexivitet gör det möjligt att diskutera hur aktörerna resonerar kring sina val och vilka tankar de har kring sig själva och sin omgivning, vilket kan jämföras med begreppet institutionellt arbete som fokuserar på att det görs saker med intentionen att förändra eller påverka (Kvarnström, 2016). Resonemangen i mitt intervjumaterial vittnar om att aktörerna förhåller sig till och hanterar olika typer av intressenters krav och förväntningar. Men det går inte att med säkerhet fastslå med vilka intentioner aktörerna i min studie balanserar och samspekar olika logiker för hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras i en svensk kontext.

Vad som däremot möjliggörs genom perspektivet är en fördjupad kunskap om hur det komplexa förhållandet mellan struktur och aktörskap bidragit till att

etablera civilsamhället som en ny institution för hur medborgerligt engagemang kan och bör organiseras i en svensk kontext. En viktig poäng i avhandlingen är att institutionen civilsamhälle rymmer fler logiker än institutionen folkrörelse (illustreras med hjälp av figur 25 nedan). Civilsamhället som institution har en större bredd och mer utrymme för sådant som professionalitet, konkurrens och tillfälliga volontärsatser. På så sätt öppnar civilsamhället upp för fler handlingsalternativ för både organisationer och aktörer inom dem. Jag försöker också nyansera förståelsen av hur förändringen från folkrörelse till civilsamhälle har skett och fortsatt framskridit i den svenska kontexten. Visst finns det fog för att påpeka att detta hänger samman med breda samhällsförändringar som individualisering, finansieringsmöjligheter och den tekniska utvecklingen. Men alla sådana samhällsförändringar sker långsamt och drivs på i olika hög grad av olika aktörer i samhället. Det är inte så enkelt som att de bara drabbar organisationer som har att anpassa sig eller dö ut. Inom organisationerna förs de fram av olika aktörer på olika nivåer som har olika investerade intressen och som därför främjar utveckling i en riktning som passar dem. Civilsamhället är attraktivt eftersom det är en institution som öppnar upp för många olika handlingsalternativ. Baksidan är att civilsamhället är en mindre sammanhållande institution. Den mer etablerade folkrörelseinstitutionen gjorde att fler intuitivt visste vad som kunde förväntas i interaktionen inom och med organisationer och deras medlemmar. De samexisterande beskrivningarna av stabilitet och förändring som avhandlingen tar avstamp i kan alltså förstås *både* som ett uttryck för forskares olika perspektiv och som två samexisterande institutioner.

Figur 25. Mellan civilsamhälle och folkrörelse: två samexisterande institutioner för hur medborgerligt engagemang kan organiseras i en svensk kontext.

7.2. Diskussion

Även om komplexitet i teorin skapar utrymme för förändring är det samtidigt en empirisk fråga huruvida en sådan komplexitet har existerat innan den studerade tidsperioden och hur den kommer att utveckla sig framöver. Svaren på dessa frågor faller utanför ramen för min undersökning. Avhandlingens bidrag är i stället att dess resultat öppnar upp för ett dynamiskt och tolkande perspektiv för hur organisatorisk förändring kan gå till, och som sträcker sig bortom ett strukturellt synsätt där organisatorisk förändring är initierad av en diffus omvärld bortom aktörers egen kontroll. I stället för att tänka om ideella organisationer som platser där till exempel en ideell logik konkurrerar med en alltmer tilltagande marknads-logik (jmf till exempel Eikenberry, 2009; Fyrberg Yngfalk & Hvenmark, 2014; Kvarnström, 2016), eller där en idéburen social välfärdslogik konkurrerar med en offentlig dito (se till exempel Arvidson, 2018), kan avhandlingens resultat användas för att tänka om ideella organisationer som platser där reflexiva individer gör tolkningar av sin institutionella kontext och balanserar olika normsystem för att uppnå olika mål, vilka kan omfatta såväl förändring som upprätthållande av rådande ordning. Även om det finns en del

exempel på hur de sex olika logikerna verkar generera viss friktion inom urvalsorganisationerna, så återspeglar det empiriska materialet också hur detta verkar hanteras kontinuerligt av aktörerna. Resultatet talar alltså för att förekomsten av flera logiker kan konstrueras som en utmaning, men också som en hanterbar möjlighet av aktörer inom organisationer. Eftersom analysen visar att organisationerna inbördes kan husera flera olika logiker och att även individer kan det, problematiseras uppdelningen i samhällets sfärer med olika rationalitet (se avsnitt 1.3). Lite spekulativt kan det kanske påpekas att civilsamhället ändå är ett tydligt uttryck för individualisering på alla nivåer i och med att det ger större utrymme för enskilda individers handlingsval. Motsatt skulle folkrörelse kunna ses som en institution som står för en tydligare handlingsrepertoar och vilket innebär att alla vet vad de ska förvänta sig i interaktion med andra. Detta underlättar naturligtvis interaktionen och förväntningar, möjligheter att styra osv. Kanske behöver inte saker och ting regleras så noga genom kontrakt och överenskommelser eftersom alla vet vad som förväntas av dem och att de självmant följer det förväntade agerandet. Det blir enklare och tydligare men mindre flexibelt och anpassningsbart till lokala variationer.

7.3. Frågor för fortsatta studier

I relation till begränsningarna med min studie ser jag flera organisationsteoretiska forskningsområden som skulle kunna vidareutvecklas genom att tillämpa ett aktörsperspektiv. Ett första område är *organisering av idéburen välfärd*. Tidigare studier av människobehandlande ideella organisationer har till exempel kritiserats för att domineras av ett strukturperspektiv. En angelägen forskningsfråga är bland annat vad som sker med maktrelationen mellan offentliga och ideella människobehandlande organisationer när samexistensen mellan en idéburen- respektive offentlig välfärdslogik aktualiseras. Frågan är angelägen i relation till att många tidigare studier implicit har utgått från att den idéburna välfärdslogiken automatiskt underordnas den offentliga välfärdslogiken i sådana situationer (för en översikt, se till exempel Arvidson, 2018). Men finns det exempel på det omvända, det vill säga offentliga organisationer som i stället underordnas en idéburen välfärdslogik? Hur påverkas maktrelationen mellan aktörer inom dessa samhällssfärer av att ”ideella experter” organiserar socialt arbete? Och hur påverkar det i sin tur det lagstadgade sociala arbetets organiseringsprinciper vad gäller mål, organisationsform och hjälparens respektive den behövandes roll?

Empiriska sammanhang som skulle kunna möjliggöra sådana studier utgörs exempelvis av ideella kvinnojourer som bedriver skyddat boende på uppdrag av kommunen eller av andra verksamheter som bedrivs av ideella organisationer i skärningspunkten mellan en idéburen- och offentlig välfärdslogik. Ett annat exempel är Rädda Barnens centrum för stöd och behandling där professionella som tidigare arbetat inom det offentliga/barn- och ungdomspsykiatrien nu arbetar.

Ett annat forskningsområde där aktörsperspektivet kan bidra till vidareutveckling är *styrning och ledning av ideella organisationer* (non-profit governance). Som tidigare har diskuterats i avhandlingen har aktörsstudier kritiserats för att i för stor utsträckning fokusera organisationers ledare och därmed negligera organisationens gräsrotter. Till exempel Smets et al., (2015) hävdar att det är av både teoretisk och empirisk betydelse att det strukturella tillvägagångssätt som för närvarande beskrivs dominera litteraturen om institutionell komplexitet, kompletteras med ett perspektiv som sätter individers aktiviteter samt deras upplevelse av institutionell komplexitet i fokus, som en del av det vardagliga arbetets natur (se även Jarzabkowski et al., 2009). Inom många ideella organisationer utspelar sig styrning och ledning inte sällan i de komplexa relationerna mellan den nationella, regionala och lokala nivån. En angelägen forskningsfråga är därmed hur individer på olika nivåer inom ideella organisationer organiserar sitt vardagliga arbete i skärningspunkten mellan olika logiker. Hur organiserar till exempel medlemmar och nationella förtroendevalda engagemang i interna organ som medlemsutskott? Eller hur organiserar aktörer på en insamlings- eller engagemangsavdelning arbetet med att kommunicera med olika målgrupper så som medlemmar, frivilliga och givare? Eller hur organiserar aktiva (det vill säga volontärer/frivilliga) på lokal nivå verksamheten för organisationens målgrupp? Empiriska sammanhang som skulle kunna möjliggöra sådana studier utgörs exempelvis av människobehandlande ideella organisationer men även fackföreningar eller bildningsförbund eller andra typer av ideella organisationer som exemplifierar en federativ organisationsstruktur och som producerar någon typ av service. Metodologiskt skulle dessa frågor dock vinna på att undersökas med hjälp av exempelvis etnografiska metoder, alternativt en mix av ett kvalitativt- och kvantitativt tillvägagångssätt.

Ytterligare forskningsområden som skulle kunna fördjupas utanför denna avhandlings ramar är gränslandet mellan *volunteer management*, *organisatorisk*

kommunikationsforskning (organizational communication research), eller *marknadsföring inom ideella verksamheter* (non-profit marketing). Mot bakgrund av allt högre konkurrens om olika slags resurser finns det forskare som förespråkar att ideella organisationer överlag behöver bli bättre på att tillämpa kostnadseffektiva rekryteringsmatriser för att få till en bättre anpassning mellan kostnader och utfall (se till exempel Haski-Leventhal & Meijs, 2011). I denna anda görs alltmer sofistikerade, försök att utveckla volontärprototyper för en ”typisk” frivillig i fråga om ålder, inkomst, utbildningsnivå, yrke, kön och etnicitet (race). Bland annat framhålls att så kallade ”typ A-volontärer”, det vill säga förtroendevalda styrelseledamöter, kan rekryteras genom marknadsföringsmetoden positionering. Denna metod går ut på att helt enkelt kommunicera med de grupper i samhället som har högst sannolikhet att utföra sådana typer av frivilliguppdrag, det vill säga personer som kommer från en stark socio-demografisk bakgrund, har erfarenhet från det privata näringslivet och som har omfattande sociala och ekonomiska resurser (Haski-Leventhal & Meijs, 2011). Tidigare forskning om vem eller vilka som utför ideellt arbete har till exempel visat att utbildning, äktenskap och ett välbetalt jobb är faktorer som bidrar till högre nivåer av ideellt arbete (Musick & Wilson, 2008). Ideellt arbete är också kopplat till högre nivåer av deltagande i flera sociala nätverk som arbetsplatser, klubbar och professionella organisationer (Mallum, 2017). I en svensk kontext visar studier om förtroendevalda till exempel att könsfördelningen är förvånansvärt jämn, men om man ser till dem som sitter i styrelser och varit aktiva under lång tid och gör stora insatser är det fler män. En slutsats kan vara att nyckelroller som till exempel ordförande oftare är män (von Essen, 2015; Segnestam Larsson, 2015). Framtida studier skulle tjäna på att undersöka konsekvenserna av de rekryteringspraktiker som framträder i analysen av framförallt webb- och dokumentmaterialet i min studie utifrån ett kritiskt perspektiv. En relevant frågeställning i detta sammanhang är till exempel vilka vidare implikationer rekryteringspraktiker präglade av föreställningar om kostnadseffektivitet får för sammansättningen av människor i svenska ideella organisationer? Det empiriska materialet är rikt på ambitioner att nå en större mångfald av frivilliga i termer av såväl ålder som kön och etnicitet men frågan är alltså hur väl sådana ambitioner går ihop med praktiker som riktad marknadsföring. Sådana frågor blir kanske än mer relevanta i relation till att insitutionen civilsamhället öppnar upp för fler handlingsalternativ än institutionen folkrörelse för både organisationer och aktörer inom dem. I förlängningen är detta måhända

en fråga om hur samexisterande handlingsalternativ påverkar kollektiva föreställningar om ideella organisationers roller i samhället, till exempel som demokratiskolor och arenor för inkludering.

Summary

Introduction

This thesis investigates the recruitment and organisation of civic engagement since the mid-1990s in Sweden. It takes its premise from two coexisting descriptions of stability and change in previous civil society research. On the one hand, population studies show that over time, overall civic engagement in Sweden is very stable. On the other hand, there is much discussion by researchers from around the world regarding the way in which individuals engage and join non-profit organisations in the Western world has changed. In a Swedish context, for example, it has been noted that membership in traditional associations has decreased and that popular movement-based, collective, and political associations have been replaced by more individual and lifestyle-oriented cultural and leisure organisations. This has been interpreted as a sign that an increasing number of people engage in voluntary work in other forms than through the traditional, and popular movements-linked, association memberships. Explanations for the fact that people's civic engagement seeks and finds new ways of realisation have been sought in large scale changes in late modern society such as globalisation and digitalisation, followed by an increased political and public focus on voluntary work as a way of solving the new welfare challenges that have arisen in relation to changing welfare arrangements. This has led creative citizens to invent new organisational forms or pursue new efforts in the civil society sphere to maintain the attractiveness of established organisations.

Previous research on uniformity, differentiation and change in non-profit organisations has often been based on theories about said organisations' adaptation to the social and cultural requirements in their environment or hybridisation. These studies have been criticized for overlooking the importance of how individuals within organisations handle the existence of different institutional logics and thereby the importance of individual participants in both institutional processes and change. Studies on institutional complexity, i.e. the existence of several logics with mutually contradictory, or at least different action patterns, have in turn been criticized for the fact that the existence of several

logics is automatically assumed to lead to competition and conflict. Today there are studies that have adopted a more nuanced perspective and have thereby shown that several logics can coexist and be managed continuously by individuals within organizations on a more everyday basis. The purpose of this thesis is to develop both empirical knowledge and the theoretical perspectives and concepts used to discuss the two coexisting descriptions of stability and change regarding civic engagement seen in previous research.

Aim and research questions

The thesis examines and analyses how recruitment and organisation of civic engagement has developed since the mid-1990s at the organisational level in a Swedish context, as well as considering the conditions that influence and shape this development. The first part of fulfilling this aim is via an overview of the forms of civic engagement that human service non-profit organisations demand and offer in their external communication and how this has developed over time. Civic engagement (i.e. people's voluntary actions and activities) is usually studied at the level of individual citizens, but in this thesis the term is used to examine what forms of actions and activities non-profit organizations demand or offer and how this has evolved. Three different forms of civic engagement are focused upon: association membership, voluntary work and giving. These forms are considered as social constructions that vary with time and context. The analysis of recruitment is mainly based on previous studies of civic engagement but also include studies of institutional logics and institutional complexity, i.e. when several different logics are simultaneously assumed to condition both organisations' and individuals' actions. The second part of fulfilling the aim consists of examining how leading participants in non-profit organisations, with strategic responsibility for recruitment and organisation of civic engagement, explain the gradual development. Additionally, this analysis of their reasoning furthers studies that are interested in participants' perspectives on coexisting logics and how such a situation is, in practice, handled in an organisation's everyday work environment. The research question is: how is civic engagement recruited and organised at an organisational level in a Swedish context, and what conditions and influences have impacted its development since the mid-1990s?

Method

In the thesis, case studies focusing on human service civil society organisations are used as a research strategy. This type of organisation is considered well suited to illustrate the complexity examined in the thesis. On the one hand, human service civil society organisations organise a wide range of civic engagement such as association membership, voluntary work and giving, compared with more traditional member-based organisations. The list of interested parties with varied ideas about how things should be organised, and with different expectations and requirements, is long in these organisations. Examples of these are recipients of support and service (clients / users), other organisations, volunteers / members, employees, the board, collaboration partners, public funders, sponsors or private donors. In addition, they have close relationships with both public authorities and commercial organisations. They are also often based on mutual understanding and a way of working to solve social vulnerability that differs in crucial respects from their public counterparts. Human service civil society organisations are thus regarded as a junction where different institutional logics meet. This means that individual participants within these organisations, including at a strategic level, are faced with several logics with mutually contradictory, or at least different patterns of action, that they need to engage with, and relate to, in the recruitment and organisation of civic engagement. The organisations studied are: IOGT-NTO (temperance organisation), the Swedish Red Cross (humanitarian organisation), Swedish Save the Children (human rights organisation), and finally Stockholm City Mission (Christian organisation concerned with urban homelessness). Together these organisations represent four of the largest and most established civil society organisations in the field of social services within Swedish civil society.

Results

The results show that six coexisting logics emerge as conditions for the organisations and participants within them in the recruitment and organisation of civic engagement: the *community logic*, *voluntary logic*, *market logic*, *professional logic*, *non-profit welfare logic* and *public welfare logic*.

The central components of the *community logic* are, among other things, emphasizing the continuity and complex composition of membership. Based on

this logic, membership means being active on several different levels in a common organisation and that it is the collective interest that is the focus for the community. These components are expressed through the stable nature in which the different meanings of membership are communicated in the web material: membership in the sense of active participation, resource, and representativeness. The central components of the *voluntary logic* are, among other things, the subject's reference to her/himself, her/his biography and her/his preferences instead of emphasizing duty to the collective. They are expressed in web communications through various matching tools that enable individuals to be matched together with a suitable voluntary assignment based on their individual motives, opportunities and preferences. The central components of the *market logic* are, among other things, actions that it is possible to place an economic value on. For example, services which thus become interchangeable so that they can be performed by several different organisations, that the economic value can be accumulated into economic gains and that resources can be used in a cost-effective way. These components are expressed in the organisations' various marketing practices, which are strongly influenced by principles of competition and cost-effectiveness. Recruitment practices for fundraising are also characterised by a professional logic. The central components of the *professional logic* are the idea that the participants are experts in their special field of activity and have unique skills which take a long time to learn and, furthermore, that the experts have the ability to self-assess the results of their efforts. The logic is expressed in practice through the implementation of standardised collection methods, collection professionals with specific education and to follow the code of ethics for collection developed by the industry organisation "Giva Sverige". The central components of the *idea-driven welfare logic* include the idea of voluntarily uniting around an idea. The main driving force are values of public benefit or membership benefit. When it comes to welfare, the goal is to make services available and to address contextual social needs. Legitimacy is achieved through contributions to the social mission. The components are expressed through the participants' reasoning that members and volunteers are important for discovering local social needs and to legitimise the organisation's role as a service provider. The central components of the *public welfare logic* are, among other things, the objective of satisfying citizens' rights or monitoring their obligations. These are regulated through legislation and political decisions and legitimacy is achieved

through equal treatment and democratically anchored decisions. They are expressed through the participants' reasoning about the organisation's overall mission in relation to the emergence of new social needs, and in the rationale concerning collaboration with public organisations at a local level.

Previous studies on the consequences of institutional complexity for both organisations and the individuals who populate them have, among other things, suggested that this complexity creates room for change as it provides greater breath of choice for participants within the organisations as to how they approach an issue and with which aim. Through the analytical perspective from which the thesis is based, individuals with strategic responsibility for recruiting and organising civic engagement within the "civil society infrastructure" can be understood as carriers, (re) negotiators and (re) creators of socially constructed, historical patterns of practices, assumptions, values, beliefs and norms - that is, institutional logics - for how civic engagement can and should be organised in a Swedish context. The interview material certifies that the participants relate to and handle different types of interested parties' requirements and expectations in different ways. Whilst it is not possible to determine, with certainty, with which intentions the participants in the study balance and interact different logics, the viewpoint does enable an in-depth knowledge of how the complex relationship between structure and activity contributes to establish civil society as a new institution that influences how civic engagement can and should be organised in a Swedish context. An important emphasis in the thesis is that the institution of civil society contains more logics than the previous institution of popular movement. As an institution, civil society has a greater breadth and more scope for, for example, professionalism, competition, and temporary volunteering. In this way, civil society opens up more options for action for both organisations and the participants within them. The downside of this phenomenon is that, as a result, civil society is a less cohesive institution.

Tack

Det är många personer inblandade i möjliggörandet och slutförandet av ett avhandlingsprojekt. Tack Ola Segnestam Larsson och Johan Hvenmark för alla öppnade dörrar. Utan er hade jag kanske inte hamnat i forskningsvärlden efter min socionomexamen. Tack också till de civilsamhällesorganisationer vars finansiering möjliggjort denna avhandling, IOGT-NTO och Lärarförbundet, och övriga organisationer som utgjort det strategiska samarbete som jag haft förmånen att få vara en del av i och med detta avhandlingsprojekt. Tack även till mina intervjupersoner som så generöst försåg mig med delar av det empiriska materialet och till andra individer inom IOGT-NTO, Rädda Barnen, Röda Korset och Stockholms Stadsmission som tålmodigt tillhandahållit en stor mängd organisationsdokument.

Tack till mina handledare Anders Kassman och Maria Eriksson för läsning, samtal och tålmod. Er grundliga läsning och uppmuntrande kommentarer har varit mycket viktiga i olika faser av mitt arbete. Stort tack också till de seniora kollegor (vid sidan av mina handledare) som i olika skeden av mitt projekt har läst och kommenterat mina texter: Pelle Åberg, Kari Steen-Johnsen, Malin Arvidson, Johan Hvenmark och Magnus Karlsson. Extra tack till Johan von Essen för grundlig läsning av slutversionen av mitt manus och för avgörande kommentarer! Tack alla kloka och duktiga doktorandkollegor för samtal, läsning, idéer och sällskap på vägen. Flera av er har under denna process blivit vänner jag som jag hoppas få behålla en lång tid framöver.

Tack också till representanter för Ideell Arena – Fredrik Kron, Ulrika Erksell, Katarina Gustafsson, Anna Carlstedt, Andreas Linderyd och Erik Sjöstrand – för att ni under olika faser bjudit in mig till att dela min forskning med dem som utför arbete i civilsamhällets många olika organisationer. Dessa möten med praktiken har varit en stor del av min drivkraft i arbetet med denna avhandling.

Under framförallt det sista året av min avhandlingsresa har jag även haft förmånen att få vara en del av lärarteamet på högskolans socionomutbildning. Tack alla fantastiska och kloka kollegor på Institutionen för socialvetenskap för att jag fått

vara en del av ert sammanhang och för allt ni har lärt mig om den där andra delen av forskartillvaron – undervisning.

Till sist, tack älskade H för att du alltid, alltid har min rygg och för att du gör livet så himla mycket enklare och finare.

Referenser

- Adler, R. P., & Goggin, J. (2005). What do we mean by “civic engagement”? *Journal of transformative education*, 3(3), 236-253.
- Ahrne, G. (1994). *Social organizations: interaction inside, outside and between organizations*. Sage.
- Ahrne, G. & Papakostas, A. (2002/2014). *Organisationer, samhälle och globalisering: tröghetens mekanismer och förnyelsens förutsättningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Ahrne, G., & Brunsson, N. (2011). Organization outside organizations: The significance of partial organization. *Organization*, 18(1), 83-104.
- Albert, S., & Whetten, D. A. (1985) Organizational Identity. In L. L. Cummings & B. M. Staw (Eds.), *Research in Organizational Behavior*, 7: (pp. 263-295). Greenwich, CT: JAI Press.
- Alford, R. R., & Friedland, R. (1985). *Powers of theory: Capitalism, the state, and democracy*. Cambridge University Press.
- Alvesson, M. (2011). *Intervjuer: genomförande, tolkning och reflexivitet*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- AM Vermeulen, P., Zietsma, C., Greenwood, R., & Langley, A. (2016). Strategic responses to institutional complexity. *Strategic Organization*, 14(4), 277-286.
- Anheier, H.K. (2005). *Nonprofit organizations: theory, management, policy*. London: Routledge.
- Anheier, H. K., & Salamon, L. M. (1999). Volunteering in cross-national perspective: Initial comparisons. *Law and Contemporary problems*, 62(4), 43-65.
- Battilana, J., & D’unno, T. (2009). Institutional work and the paradox of embedded agency. *Institutional work: Actors and agency in institutional studies of organizations*, 31, 58.
- Battilana, J., & Dorado, S. (2010). Building sustainable hybrid organizations: The case of commercial microfinance organizations. *Academy of management Journal*, 53(6), 1419-1440.
- Battilana, J., & Lee, M. (2014). Advancing research on hybrid organizing—Insights from the study of social enterprises. *Academy of Management Annals*, 8(1), 397-441.

- Battilana, J., Besharov, M., & Mitzinneck, B. (2017). On hybrids and hybrid organizing: A review and roadmap for future research. *The SAGE handbook of organizational institutionalism*, 2, 133-169.
- Beckert, J. (2010). Institutional isomorphism revisited: Convergence and divergence in institutional change. *Sociological theory*, 28(2), 150-166.
- Bekkers, R., & Wiepking, P. (2011). A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 40(5), 924-973.
- Bennett, R. (2018). *Nonprofit marketing and fundraising - a research overview*. Taylor & Francis Ltd.
- Berger, P.L., Luckmann, T. & Olsson, S. (2011). *Kunskapssociologi: hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. (3. uppl.) Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bertels, S., & Lawrence, T. B. (2016). Organizational responses to institutional complexity stemming from emerging logics: The role of individuals. *Strategic Organization*, 14(4), 336-372.
- Besharov, M. L., & Smith, W. K. (2014). Multiple institutional logics in organizations: Explaining their varied nature and implications. *Academy of management review*, 39(3), 364-381.
- Billis, D. (Ed.). (2010). *Hybrid organizations and the third sector: Challenges for practice, theory and policy*. Macmillan International Higher Education.
- Blennberger, E. (1993a). Begrepp och modeller. *Ideellt socialt arbete: kartläggning och kunskapsöversikt: rapport*. (S. 33-53).
- Blennberger, E. (1993b). Språkbruk och ordval. *Ideellt socialt arbete: kartläggning och kunskapsöversikt: rapport*. (S. 55-66).
- Blomgren, M., & Waks, C. (2015). Coping with contradictions: hybrid professionals managing institutional complexity. *Journal of Professions and Organization*, 2(1), 78-102.
- Boenigk, S. (2014). Introduction to the Special Issue on Innovative Nonprofit Marketing. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Services Marketing*, 19(2), 53-56.
- Boli, J., & Thomas, G. M. (1999). *Constructing world culture: International nongovernmental organizations since 1875*. Stanford University Press.
- Boxenbaum, E. & Jonsson, S. (2008). Isomorphism, diffusion and decoupling. *The SAGE handbook of organizational institutionalism*. (S. 78-98).

- Bradshaw, P., & Toubiana, M. (2014). The Dynamics of Nested Governance. *Nonprofit governance: Innovative perspectives and approaches*, 231-249.
- Brudney, J. L., & Meijs, L. C. (2014). Models of volunteer management: Professional volunteer program management in social work. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*, 38(3), 297-309.
- Brunsson, N. (2011). Politisering och företagisering: institutionell förankring och förvirring i organisationernas värld.
- Bryant, W. K., Jeon-Slaughter, H., Kang, H., & Tax, A. (2003). Participation in philanthropic activities: Donating money and time. *Journal of Consumer Policy*, 26(1), 43-73.
- Burnett, K. (1992) Relationship Fundraising, London: White Lion Press.
- Castro, F.W. (1992). *Bortom den nya medelklassen: Durkheim och de moderna professionella yrkesgrupperna*. Diss. Göteborg : Univ.. Stockholm.
- Chang, C. T., Chu, X. Y., Cheng, Z. H., & Tok, D. (2015). Can Buying a Product With a Cause Make Us Better People? Licensing Effect After Purchasing a Product With a Cause. *ACR North American Advances*.
- Chia, R., & MacKay, B. (2007). Post-processual challenges for the emerging strategy-as-practice perspective: Discovering strategy in the logic of practice. *Human relations*, 60(1), 217-242.
- Christensen, D. A., Strømsnes, K., & Wollebæk, D. (2011). Organisasjonssamfunnet i Hordaland 1999–2009. Report 2011:3. Bergen/Oslo: Center for Research on Civil Society and Voluntary Sector.
- Cnaan, R. A., & Amroffell, L. (1995). Mapping volunteer activity. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 23(4), 335-351.
- Cnaan, R.A. & Park, S. (2016). *The multifaceted nature of civic participation: a literature review*. Leiden: Brill.
- Cohen, J.L. & Arato, A. (1992). *Civil society and political theory*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Cornforth, C. (2014). Nonprofit governance research: The need for innovative perspectives and approaches. In *Nonprofit Governance* (pp. 17–30). Routledge.
- Cornforth, C. & Brown, W.A. (red.) (2014). *Nonprofit governance: innovative perspectives and approaches*. London: Routledge.
- Czarniawska, B. (2009). Emerging institutions: pyramids or anthills?. *Organization Studies*, 30(4), 423-441.

- Czarniawska, B., & Joerges, B. 1996. Travels of ideas. In B. Czarniawska & Sevón, G. (Eds.), *Translating organizational change*: 13-47. New York: Walter de Gruyter
- Danielsson, A., Zetterberg, P., & Amná, E. (2009). Bidrag till vad. *En kunskapsöversikt över effekter och metoder rörande statliga bidrag till ideella organisationer. Rapport till Ungdomsstyrelsen.*
- Dart, R. (2004). Being “business-like” in a nonprofit organization: A grounded and inductive typology. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 33(2), 290-310.
- Delbridge, R., & Edwards, T. (2008). Challenging conventions: Roles and processes during non-isomorphic institutional change. *Human Relations*, 61(3), 299-325.
- Delbridge, R., & Edwards, T. (2013). Inhabiting institutions: Critical realist refinements to understanding institutional complexity and change. *Organization studies*, 34(7), 927-947.
- Delmestri, G. (2006). Streams of inconsistent institutional influences: Middle managers as carriers of multiple identities. *Human Relations*, 59(11), 1515-1541.
- Deephouse, D. L., Bundy, J., Tost, L. P., & Suchman, M. C. (2017). Organizational legitimacy: Six key questions. *The SAGE handbook of organizational institutionalism*, 27-54.
- Diefenbach, T. (2009). New public management in public sector organizations: the dark sides of managerialistic ‘enlightenment’. *Public administration*, 87(4), 892-909.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American sociological review*, 147-160.
- DiMaggio, P.J. & Powell, W.W. (1991). *Introduction*. In Powell, W.W. & DiMaggio, P.J. (Ed.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 1-38). Chicago: University of Chicago Press.
- Dunn, M. B., & Jones, C. (2010). Institutional logics and institutional pluralism: The contestation of care and science logics in medical education, 1967–2005. *Administrative science quarterly*, 55(1), 114-149.
- Duverger, M. (1951/1963) *Political Parties, their Organization and Activity in the Modern State*, New York: John Wiley & sons.
- Eckstein, S. (2001). Community as gift-giving: Collectivistic roots of volunteerism. *American Sociological Review*, 829-851.

- Ebrahim, A. (2003). Making sense of accountability: Conceptual perspectives for northern and southern nonprofits. *Nonprofit management and leadership*, 14(2), 191-212.
- Eikenberry, A. M., & Kluver, J. D. (2004). The marketization of the nonprofit sector: civil society at risk?. *Public administration review*, 64(2), 132-140.
- Eikenberry, A. M. (2009). Refusing the market: A democratic discourse for voluntary and nonprofit organizations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 38(4), 582-596.
- Eimhjellen, I. (2019). New forms of civic engagement. Implications of social media on civic engagement and organization in Scandinavia. *Civic Engagement in Scandinavia*, 135-152.
- Eimhjellen, I., Steen-Johnsen, K., Folkestad, B., & Ødegård, G. (2018). Changing Patterns of Volunteering and Participation. *Scandinavian Civil Society and Social Transformations*, 25-65.
- Einarsson, T. (2012). *Membership and organizational governance*. Diss. Stockholm: Handelshögskolan i Stockholm, 2012. Stockholm.
- Einarsson, T., & Wijkström, F. (2019). Satellite Account on Nonprofit and Related Institutions and Volunteer Work. In *Nonprofit Policy Forum* (Vol. 10, No. 1). De Gruyter.
- Einarsson, T. & Hvenmark, J. (2012). Efter medlemskapet?: engagemang och föreningsliv för en ny tid. *Civilsambället i samhällskontraktet: en antologi om vad som står på spel*. (S. 71-92).
- Einolf, C. J., Prouteau, L., Nezhina, T., & Ibrayeva, A. R. (2016). Informal, unorganized volunteering. In *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations* (pp. 223-241). Palgrave Macmillan, London.
- Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of management review*, 14(4), 532-550.
- Ekman, J., & Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: Towards a new typology. *Human affairs*, 22(3), 283-300.
- Enjolras, B. (2009). A governance-structure approach to voluntary organizations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 38(5), 761-783.
- Enjolras, B., & Strømsnes, K. (2018). The transformation of the Scandinavian voluntary sector. In *Scandinavian Civil Society and Social Transformations* (pp. 1-24). Springer, Cham.

- Eriksson-Zetterquist, U., Kalling, T. & Styhre, A. (2012). *Organisation och organisering*. (3., [omarb. och uppdaterade] uppl.) Malmö: Liber.
- von Essen, J. (2008). *Om det ideella arbetets betydelse:—en studie om människors livsåskådningar* (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Upsaliensis).
- Essen, J.V., Jegermalm, M. & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014*. Stockholm: Institutionen för socialvetenskap, Ersta Sköndal högskola.
- Essen, J.V., & Svedberg, L. *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- Faulconbridge, J., & Muzio, D. (2016). Global professional service firms and the challenge of institutional complexity: 'Field relocation' as a response strategy. *Journal of Management Studies*, 53(1), 89-124.
- Flyvbjerg, B. (2011). Case Study: The Sage Handbook of Qualitative Research.
- Folkestad, B., Christensen, D. A., Strømsnes, K., & Selle, P. (2015). Frivillig innsats i Noreg 1998-2014: Kva kjenneteikner dei frivillige og kva har endra seg?. *Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*.
- Friedland, R., & Alford, R. R. (1991). Bringing Society Back In: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions. I: Powell, Walter och DiMaggio, Paul (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*.
- Fyrberg Yngfalk, A. & Hvenmark, J. (2014). *Vad händer med civilsamhället när staten gör som marknaden? om marknadsiering, myndigheter och ideella organisationer*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.
- Glynn, M. A. (2017). Theorizing the identity-institution relationship: Considering identity as antecedent to, consequence of, and mechanism for, processes of institutional change. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 243.
- Goss, K. A. (2010). Civil society and civic engagement: Towards a multi-level theory of policy feedbacks. *Journal of Civil Society*, 6(2), 119-143.
- Grassman, E. J., Svedberg, L., & Svedberg, L. (2007). Civic participation in a Scandinavian welfare state: Patterns in contemporary Sweden. *State and civil society in northern Europe: The Swedish model reconsidered*, 3, 126.
- Greenwood, R., & Suddaby, R. (2006). Institutional entrepreneurship in mature fields: The big five accounting firms. *Academy of Management journal*, 49(1), 27-48.

- Greenwood, R., Oliver, C., Sahlin, K. & Suddaby, R. (Eds.) 2008. The SAGE Handbook of Organizational Institutionalism. London: SAGE.
- Greenwood, R., Raynard, M., Kodeih, F., Micelotta, E. R., & Lounsbury, M. (2011). Institutional complexity and organizational responses. *Academy of Management annals*, 5(1), 317-371.
- Greenwood, R., Oliver, C., Lawrence, T. B., & Meyer, R. (2017). Introduction: Into the fourth decade.
- Hampel, C. E., Lawrence, T. B., & Tracy, P. (2017). Institutional work: Taking stock and making it matter.
- Handy, F., Brodeur, N., & Cnaan, R. A. (2006). Summer on the island: Episodic volunteering.
- Harding, T. (2012). *Framtidens civilsamhälle: underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Fritzes.
- Hardy, C., & Maguire, S. (2008). Institutional entrepreneurship. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 1, 198-217.
- Hardy, C., & Maguire, S. (2017). Institutional entrepreneurship and change in fields. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 2, 261-280.
- Harris, M. (1998). Doing it their way: Organizational challenges for voluntary associations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 27(2), 144-158.
- Hartman, L. (red.). (2011). Konkurensens konsekvenser. Vad händer med svensk välfärd? Stockholm: SNS Förlag.
- Heimer, C. A. (1999). Competing institutions: Law, medicine, and family in neonatal intensive care. *Law and Society Review*, 17-66.
- Hemström, C. (2000). *Organisationernas rättsliga ställning: om ekonomiska och ideella föreningar*. (6., rev. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Hemström, C. (2011). *Organisationernas rättsliga ställning: om ekonomiska och ideella föreningar*. (8., rev. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik.
- Henriksen, L. S., & Bundesen, P. (2004). The moving frontier in Denmark: Voluntary-state relationships since 1850. *Journal of Social Policy*, 33, 605.
- Henriksen, L. S. (2014). Ikke-konventionelle former for frivilligt engagement. In T. Fridberg & L.S. Henriksen (Eds.), *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004–2012* (pp. 69–103). Report (Vol. 14, p. 09).
- Henriksen, L. S., & Svedberg, L. (2010). Volunteering and social activism: Moving beyond the traditional divide. *Journal of Civil Society*, 6(2), 95-98.

- Henriksen, L.S., Strømsnes, K. & Svedberg, L. (red.) (2019). Civic engagement in Scandinavia: volunteering, informal help and giving in Denmark, Norway and Sweden. Cham: Springer.
- Hughes, E. C. (1936). The ecological aspect of institutions. *American sociological review*, 1(2), 180-189.
- Hustinx, L., & Lammertyn, F. (2003). Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187.
- Hustinx, L. (2010a). Institutionally individualized volunteering: Towards a late modern re-construction. *Journal of Civil Society*, 6(2), 165-179.
- Hustinx, L. (2010b). The organizational behavior of volunteers revisited? Explaining differences in styles of volunteering in the Red Cross in Flanders. In M. Freise, M. Lykkonen & E. Vaidelyte (Eds.), *A panacea for all seasons? Civil society and governance in Europe* (pp. 239-260). Baden-Baden, Germany: Nomos.
- Hustinx, L., Cnaan, R. A., & Handy, F. (2010). Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the theory of social behaviour*, 40(4), 410-434.
- Hsu, G., & Hannan, M. T. (2005). Identities, genres, and organizational forms. *Organization science*, 16(5), 474-490.
- Hvenmark, J., & Wijkström, F. (2004). The popular movement marinade: The dominant civil society framework in Sweden. In *6th International Conference of the International society for Third Sector Research (ISTR)*, Toronto, Canada-July 11-14, 2004.
- Hvenmark, J. (2008). *Reconsidering membership: a study of individual members' formal affiliation with democratically governed federations*. Diss. Stockholm: Handelshögskolan, 2008. Stockholm.
- Hvenmark, J. (2010). *Members as Democratic Owners and Profitable Customers: On Changing Perceptions of Membership and the Commercialization of Civil Society Organizations* (pp. 163-181). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.
- Hvenmark, J. (2013). Business as usual? On managerialization and the adoption of the balanced scorecard in a democratically governed civil society organization. *Administrative Theory & Praxis*, 35(2), 223-247.

- Hwang, H., & Powell, W. W. (2009). The rationalization of charity: The influences of professionalism in the nonprofit sector. *Administrative science quarterly*, 54(2), 268-298.
- Häll, L. (1994). *Föreningslivet i Sverige – en statistisk belysning*. Rapport nr. 86. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- Internetstiftelsen. (2019). *Svenskarna och Internet 2019. En årlig studie av svenska folkets internetvanor*. Från <https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2019/10/svenskarna-och-internet-2019-a4.pdf>
- Internetstiftelsen. (2020). *Svenskarna och internet 2020*. Från <https://svenskarnaochinternet.se/app/uploads/2020/12/internetstiftelsen-svenskarna-och-internet-2020.pdf>
- Jarzabkowski, P., Matthiesen, J., & Van de Ven, A. H. 2009. Doing which work? A practice approach to institutional pluralism. In B. T. Lawrence, R. Suddaby, & B. Leca (Eds.), *Institutional work: Actors and agency in institutional studies of organizations*: 284-316. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jarzabkowski, P., Smets, M., Bednarek, R., Burke, G., & Spee, P. 2013. Institutional ambidexterity: Leveraging institutional complexity in practice. *Research in the Sociology of Organizations*, 39: 37-61.
- Jarzabkowski, P., Kaplan, S., Seidl, D., & Whittington, R. (2016). On the risk of studying practices in isolation: Linking what, who, and how in strategy research. *Strategic Organization*, 14(3), 248-259.
- Jay, J. (2013). Navigating paradox as a mechanism of change and innovation in hybrid organizations. *Academy of management journal*, 56(1), 137-159.
- Jegermalm, M., & Sundström, G. (2017). Det svenska omsorgspanoramats Givarnas perspektiv. *Tidsskrift för omsorgsforskning*, 3(01), 18-26.
- Jeppsson-Grassman, E. (1997). *För andra och för mig: det frivilliga arbetets innebörder*. Sköndalsinstitutet.
- Jeppsson Grassman, E. (2003). Anhöriginsatser och medborgarengagemang. I E. Jeppsson Grassman (red.), *Anhörigskapets uttrycksformer*. Lund: Studentlitteratur.
- Jeppsson Grassman, E. & Svedberg, L. (1999). Medborgarskapets gestaltningar - insatser i och utanför föreningslivet. I E. Amnå (red.), *SOU 1999:84*, Civilsamhället.

- Johansson, S. (2005). *Ideella mål med offentliga medel: förändrade förutsättningar för ideell välfärd*. Stockholm: Sober.
- Johansson, H., Nordfeldt, M., & Johansson, S. (2015). Ideella organisationers roller i välfärdssamhället: röst och service. I Människobehandlande organisationer: villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete (1st ed., pp. 333–352). Stockholm.
- Johansson, H., Arvidson, M., & Johansson, S. (2015). Welfare mix as a contested terrain: Political positions on government–non-profit relations at national and local levels in a social democratic welfare state. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 26(5), 1601-1619.
- Jägervi, L. (2016). *Villiga stödjare och motvilliga offer: Självpresentation och identitetsskapande hos stödjare och brottsoffer* (Vol. 48). Lund University.
- Karpf, D. (2012). *The MoveOn effect: The unexpected transformation of American political advocacy*. Oxford University Press.
- Knoke, D. (1988). Incentives in collective action organizations. *American sociological review*, 311-329.
- Kodeih, F., & Greenwood, R. (2014). Responding to institutional complexity: The role of identity. *Organization Studies*, 35(1), 7-39.
- Kraatz, M. S., & Block, E. S. (2008). Organizational implications of institutional pluralism. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 840, 243-275.
- Kraatz, M., Phillips, N., & Tracey, P. (2016). Organizational Identity in Institutional Theory. *The Oxford Handbook of Organizational Identity*.
- Kraatz, M. S., & Block, E. S. (2017). Institutional pluralism revisited. *The SAGE handbook of organizational institutionalism*, 2, 635-662.
- Kreutzer, K. (2009). Nonprofit governance during organizational transition in voluntary associations. *Nonprofit Management and Leadership*, 20(1), 117-133.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kvarnström, E. (2016). *Institutionella samspel: om möten mellan en kommersiell och en ideell logik*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2016. Uppsala.
- Larsson, S. (2009). A pluralist view of generalization in qualitative research. *International journal of research & method in education*, 32(1), 25-38.
- Lawrence, T. B., Leca, B., & Zilber, T. B. (2013). Institutional work: Current research, new directions and overlooked issues. *Organization Studies*, 34(8), 1023-1033.

- Lawrence, T., Suddaby, R., & Leca, B. (2011). Institutional work: Refocusing institutional studies of organization. *Journal of management inquiry*, 20(1), 52-58.
- Lawrence, T. B., Suddaby, R., & Leca, B. (Eds.). (2009). *Institutional work: Actors and agency in institutional studies of organizations*. Cambridge university press.
- Lawrence, T. B., & Suddaby, R. (2006). 1.6 institutions and institutional work. *The Sage handbook of organization studies*.
- Lincoln, Y.S. & Guba, E.G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Lindberg, K. (2014). Performing multiple logics in practice. *Scandinavian Journal of Management*, 30(4), 485-497.
- Lorentzen, H., & Hustinx, L. (2007). Civic involvement and modernization. *Journal of Civil Society*, 3(2), 101-118.
- Lounsbury, M. (2007). A tale of two cities: Competing logics and practice variation in the professionalizing of mutual funds. *Academy of management journal*, 50(2), 289-307.
- Lounsbury, M., & Crumley, E. T. (2007). New practice creation: An institutional perspective on innovation. *Organization studies*, 28(7), 993-1012.
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1997). *The nonprofit sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Lundström, T., & Svedberg, L. (2003). The voluntary sector in a social democratic welfare state—The case of Sweden. *Journal of Social policy*, 32(2), 217-238.
- Lundåsen, S. W. Ideellt arbete och politiskt deltagande. I von Essen, R. J., & Svedberg, L. *Medborgerligt engagemang i Sverige 1992–2019*.
- Macduff, N. (2005). Societal changes and the rise of the episodic volunteer. *Emerging areas of volunteering*, 1(2), 49-61.
- Mallum, K. (2017). Volunteers/volunteering. *The international encyclopedia of organizational communication*, 2-14.
- Martin, G., Currie, G., Weaver, S., Finn, R., & McDonald, R. (2017). Institutional complexity and individual responses: delineating the boundaries of partial autonomy. *Organization Studies*, 38(1), 103-127.
- Marquis, C., & Lounsbury, M. (2007). Vive la résistance: Competing logics and the consolidation of US community banking. *Academy of Management Journal*, 50(4), 799-820.
- McPherson, C. M., & Sauder, M. (2013). Logics in action: Managing institutional complexity in a drug court. *Administrative science quarterly*, 58(2), 165-196.

- Meijs, L. C. P. M., & Brudney, J. L. (2007). Winning volunteer scenarios: The soul of a new machine. *International Journal of Volunteer Administration*, 24(6), 68-79.
- Meyer, M., Buber, R., & Aghamanoukjan, A. (2013). In search of legitimacy: Managerialism and legitimation in civil society organizations. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 24(1), 167-193.
- Meyer, R. E., & Höllerer, M. A. (2016). Laying a smoke screen: Ambiguity and neutralization as strategic responses to intra-institutional complexity. *Strategic Organization*, 14(4), 373-406.
- Meyer, J. W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American journal of sociology*, 83(2), 340-363.
- Meyer, J. W., & Rowan, B. (1983). The structure of educational organizations. In J. W. Meyer & W. R. Scott (Eds.), *Organizational environments: Ritual and rationality* (pp. 71-97). Beverly Hills, CA: Sage.
- Meeuwisse, A., & Sunesson, S. (1998). Frivilliga organisationer, socialt arbete och expertis. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 5(2-3), 172-193.
- Michel, G., & Rieunier, S. (2012). Nonprofit brand image and typicality influences on charitable giving. *Journal of Business Research*, 65(5), 701-707.
- Millares, M. (2012). Om offentligt och privat: I valet mellan välfärdsstat och välfärdssamhälle. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 114(4), 499-522.
- Nevile, A. (2009). Values and the legitimacy of third sector service delivery organizations: Evidence from Australia. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 20(1), 71-89.
- Ocasio, W. (1997). Towards an attention-based view of the firm. *Strategic management journal*, 18(S1), 187-206.
- Ocasio, W., & Radoynovska, N. (2016). Strategy and commitments to institutional logics: Organizational heterogeneity in business models and governance. *Strategic Organization*, 14(4), 287-309.
- Ocasio, W., Thornton, P. H., & Lounsbury, M. (2017). Advances to the institutional logics perspective. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 509-531.
- Oliver, C. (1991). Strategic responses to institutional processes. *Academy of management review*, 16(1), 145-179.

- Ospina, S., Diaz, W., & O'sullivan, J. F. (2002). Negotiating accountability: Managerial lessons from identity-based nonprofit organizations. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 31(1), 5-31.
- Pache, A. C., & Santos, F. (2010). When worlds collide: The internal dynamics of organizational responses to conflicting institutional demands. *Academy of management review*, 35(3), 455-476.
- Pache, A. C., & Santos, F. (2013). Inside the hybrid organization: Selective coupling as a response to competing institutional logics. *Academy of management journal*, 56(4), 972-1001.
- Pallas, J., Fredriksson, M., & Wedlin, L. (2016). Translating institutional logics: When the media logic meets professions. *Organization studies*, 37(11), 1661-1684.
- Papakostas, A. (2011). The rationalization of civil society. *Current Sociology*, 59(1), 5-23.
- Papakostas, A. (2012). De medlemslösa organisationernas tidevarv. *Civilsambället i samhällskontraktet : en antologi om vad som står på spel*. (S. 35-54).
- Persson, S., & Uhnöo, S. (2018). I spänningsfältet mellan institutionella logiker - professionella och frivilliga vid skogsbranden i Västmanland. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 24(1-2), 62-79.
- Phillips, N., Tracey, P., & Kraatz, M. (2016). Organizational identity in institutional theory: Taking stock and moving forward. *The Oxford handbook of organizational identity*, 353-373.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2010). Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies. *International journal of nursing studies*, 47(11), 1451-1458.
- Powell, W.W. & DiMaggio, P.J. (red.) (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Powell, W. W., & Colyvas, J. A. (2008). Microfoundations of institutional theory. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 276, 298.
- Powell, W. W., Gammal, D. L., & Simard, C. (2005). *Close encounters: The circulation and reception of managerial practices in the San Francisco Bay area nonprofit community*.
- Powell, W. W., & DiMaggio, P. J. (Eds.). (2012). *The new institutionalism in organizational analysis*. University of Chicago press.

- Powell, W. W., & Rerup, C. (2017). Opening the black box: The microfoundations of institutions. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 2, 311-337.
- Proença, J. F., & Pereira, I. V. (2008). Exploring the consumption of charity-linked products. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 5(1), 53-69.
- Prop. 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*. Hämtad 2020-03-17 från <https://www.regeringen.se/49b70c/contentassets/626c071c353f4f1d8d0d46927f73fe9c/en-politik-for-det-civila-samhallet-prop.-20091055>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon and schuster.
- Qvist, H. P. Y., Henriksen, L. S., & Fridberg, T. (2018). The consequences of weakening organizational attachment for volunteering in Denmark, 2004–2012. *European Sociological Review*, 34(5), 589-601.
- Qvist, H. P. Y., Folkestad, B., Fridberg, T., & Lundåsen, S. W. (2019). Trends in volunteering in Scandinavia. In *Civic Engagement in Scandinavia* (pp. 67-94). Springer, Cham.
- Reay, T., & Jones, C. (2016). Qualitatively capturing institutional logics. *Strategic Organization*, 14(4), 441–454.
- Reay, T., & Hinings, C. R. (2009). Managing the rivalry of competing institutional logics. *Organization studies*, 30(6), 629-652.
- Reed, P. B., & Selbee, L. K. (2001). The civic core in Canada: Disproportionality in charitable giving, volunteering, and civic participation. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 30(4), 761-780.
- Rokkan, S. (1987). *Stat, nasjon, klasse: essays i politiske sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rubin, L. (2000). *Engagemang i Lutherhjälpen: studier av motiv och drivkrafter hos frivilligt aktiva* (Vol. 43). Lund University.
- Sahlin, K., & Wedlin, L. (2008). Circulating ideas: Imitation, translation and editing. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 218, 242.
- Salamon, L.M., Sokolowski, S.W. & Haddock, M. (2017). *Explaining civil society development: a social origins approach*. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press.
- Sauermann, H., & Stephan, P. (2013). Conflicting logics? A multidimensional view of industrial and academic science. *Organization science*, 24(3), 889-909.

- Saxton, G. D., & Wang, L. (2014). The social network effect: The determinants of giving through social media. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 43(5), 850-868.
- Scaramuzzino, G., & Scaramuzzino, R. (2020). Membership in the digital era. *Sociologisk Forskning*, 57(1), 43-66.
- SCB (2020). *Det civila samhället 2018 – satelliträkenskaper*. Statistiska centralbyrån. https://www.scb.se/contentassets/8e4b6620086445708f61497eb3f889d8/nv0117_2018a01_sm_nv19sm2003.pdf
- Schatzki, T. R. 2001. Introduction: Practice theory. In T. R. Schatzki, K. Knorr-Cetina, & E. v. Savigny (Eds.), *The practice turn in contemporary theory*: 1-14. London: Routledge.
- Schofer, E., & Fourcade-Gourinchas, M. (2001). The structural contexts of civic engagement: Voluntary association membership in comparative perspective. *American Sociological Review*, 806-828.
- Schofer, E., & Longhofer, W. (2011). The structural sources of association. *American Journal of Sociology*, 117(2), 539-585.
- Scott, W.R. (1983). The organization of environments: Network, cultural and historical elements. In J.W. Meyer and W.R. Scott (eds), *Organizational environments: ritual and rationality*. Beverly Hills, Calif.: Sag.
- Scott, W.R. (2008). *Institutions and organizations: ideas and interests*. (3. ed.) Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Segnestam Larsson, O. (red.) (2015). *Förtroendevald: åtta forskare om möjligheter och utmaningar för förtroendevalda i ideell sektor*. (1. uppl.) Stockholm: Idealistas.
- Selander, S. (red.) (1989). *Kampen om yrkesutövning, status och kunskap: professionaliseringens sociala grund*. Lund: Studentlitteratur.
- Selle, P. (2013). Reflektioner kring medlemsmodellens betydelse. *Civilsamhället klämt mellan stat och kapital: Velferd, mångfald, framtid*, 49-63.
- Selle, P., & Strømsnes, K. (2001). Membership and democracy: Should we take passive support seriously. *Social capital and politics in everyday life*. London: Routledge.
- Selle, P., Strømsnes, K., Svedberg, L., Ibsen, B., & Henriksen, L. S. (2019). The Scandinavian organizational landscape: Extensive and different. *Civic Engagement in Scandinavia*, 33-66.
- Sewell Jr, W. H. (1992). A theory of structure: Duality, agency, and transformation. *American journal of sociology*, 98(1), 1-29.

- SFS 2003:460. *Lag om etikeprövning av forskning som avser människor*. Från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody: The power of organizing without organizations*. Penguin.
- Sjöstrand, S. E. (2000). The organization of nonprofit activities. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 11(3), 199-216.
- Skocpol, T. (2003). *Diminished democracy: from membership to management in American civic life*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Smets, M., & Jarzabkowski, P. (2013). Reconstructing institutional complexity in practice: A relational model of institutional work and complexity. *Human relations*, 66(10), 1279-1309.
- Smets, M., Jarzabkowski, P., Burke, G. T., & Spee, P. (2015). Reinsurance trading in Lloyd's of London: Balancing conflicting-yet-complementary logics in practice. *Academy of management journal*, 58(3), 932-970.
- Smets, M., Aristidou, A., & Whittington, R. (2017). Towards a practice-driven institutionalism. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 384-411.
- Smith, S.R. & Lipsky, M. (1993). *Nonprofits for hire: the welfare state in the age of contracting*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
- Smith, D. H., Stebbins, R. A., & Rochester, C. (2016). Glossary of Key Concepts and Terms. In *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations* (pp. 1391-1414). Palgrave Macmillan, London.
- Smith, D.H., Stebbins, R.A. & Grotz, J. (red.) (2016). *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Smith, D. H., Stebbins, R. A., Grotz, J., Kumar, P., Nga, J. L., & Van Puyvelde, S. (2016). Typologies of associations and volunteering. In *The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations* (pp. 90-125). Palgrave Macmillan, London.
- Stake, R. E. (2005). Qualitative case studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 443-466). Thousand Oaks, CA: Sage

- Steen-Johnsen, K., Eynaud, P., & Wijkström, F. (2011). On civil society governance: An emergent research field. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 22(4), 555.
- Stolle, D., & Hooghe, M. (2005). Inaccurate, exceptional, one-sided or irrelevant? The debate about the alleged decline of social capital and civic engagement in Western societies. *British journal of political science*, 35(1), 149-167.
- Stryjan, Y. (1987). *Impossible organizations: on self-management and organizational reproduction*. Diss. Uppsala : Univ.. Uppsala.
- Suddaby, R. (2010). Challenges for institutional theory. *Journal of management inquiry*, 19(1), 14-20.
- Svedberg, L., & Olsson, L. E. (2010, May). Voluntary Organizations and Welfare Provision in Sweden: Is There Such a Thing?. In *Third sector organizations facing turbulent environments* (pp. 225-252). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG
- Svedberg, L., Jegermalm, M. & Essen, J.V. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: insatser i och utanför föreningslivet : [rapport till Regeringskansliet]*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. (1. utg.) Stockholm: Natur & kultur.
- Sverige. Socialtjänstkommittén (1993). *Ideellt socialt arbete: kartläggning och kunskapsöversikt : rapport*. Stockholm: Fritze.
- Taylor, M., Howard, J., & Lever, J. (2010). Citizen participation and civic activism in comparative perspective. *Journal of Civil Society*, 6(2), 145-164.
- Thornton, P. H. (2002). The rise of the corporation in a craft industry: Conflict and conformity in institutional logics. *Academy of management journal*, 45(1), 81-101.
- Thornton, P. H. (2004). *Markets from culture: Institutional logics and organizational decisions in higher education publishing*. Stanford University Press.
- Thornton, P. H., & Ocasio, W. (1999). Institutional logics and the historical contingency of power in organizations: Executive succession in the higher education publishing industry, 1958–1990. *American journal of Sociology*, 105(3), 801-843.
- Thornton, P. H., Jones, C., & Kury, K. (2005). Institutional logics and institutional change in organizations: Transformation in accounting,

- architecture. *and publishing. Research in the Sociology of Organizations*, 23(05), 125-170.
- Thornton, P. H., & Ocasio, W. (2008). Institutional logics. *The Sage handbook of organizational institutionalism*, 840, 99-128.
- Thornton, P.H., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2012). *The institutional logics perspective: a new approach to culture, structure, and process*. Oxford: Oxford University Press.
- Thornton, P. H., Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2015). The institutional logics perspective. *Emerging trends in the social and behavioral sciences: an interdisciplinary, searchable, and linkable resource*, 1-22.
- Townley, B. (2002). The role of competing rationalities in institutional change. *Academy of management journal*, 45(1), 163-179.
- Tracey, P., Phillips, N., & Jarvis, O. (2011). Bridging institutional entrepreneurship and the creation of new organizational forms: A multilevel model. *Organization science*, 22(1), 60-80.
- Tranvik, T., & Selle, P. (2007). The rise and fall of popular mass movements: organizational change and globalization—the Norwegian Case. *Acta Sociologica*, 50(1), 57-70.
- Trägårdh, L. (1999). Det civila samhället som analytiskt begrepp och politisk slogan. *Civilsamhället / Li Bennich-Björkman ... ; redaktör: Erik Amnå*. (S. 13-59).
- Trägårdh, L. (2008). Det civila samhällets karriär som vetenskapligt och politiskt begrepp i Sverige. *Tidskrift för samhällsforskning*, (4), 575-594.
- Trägårdh, L. (2010). Rethinking the Nordic welfare state through a neo-Hegelian theory of state and civil society. *Journal of Political Ideologies*, 15(3), 227-239.
- Trägårdh, L., Wallman Lundäsen, S., Wollebæk, D., & Svedberg, L. (2013). *Den svåra svenska tilliten: Förutsättningar och utmaningar*. SNS förlag.
- Tschirhart, M., & Gazley, B. (2014). Advancing scholarship on membership associations: New research and next steps. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 43(2_suppl), 3S-17S.
- Tsoukas, H., & Chia, R. (2002). On organizational becoming: Rethinking organizational change. *Organization science*, 13(5), 567-582.
- Vamstad, J. (2015). Det folkliga givandet: om gåvor till välgörande ändamål i Sverige.

- Vamstad, J., & von Essen, J. (2013). Charitable giving in a universal welfare state—charity and social rights in Sweden. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42(2), 285-301.
- Vamstad, J., Sivesind, K. H., & Boje, T. P. (2019). Giving in Scandinavia. *Civic Engagement in Scandinavia*, 113-134.
- Vogel, J., Amnå, E., Munch, I., & Häll, L. (2003). Föreningslivet i Sverige: Välfärd, socialt kapital och demokratiskola. *Sociologisk forskning*, 40(2), 53-89.
- Weber, K. (2005). A toolkit for analyzing corporate cultural toolkits. *Poetics*, 33(3-4), 227-252.
- Weisbrod, B.A. (red.) (1998). *To profit or not to profit: the commercial transformation of the non-profit sector*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiepking, P., & Bekkers, R. (2012). Who gives? A literature review of predictors of charitable giving. Part Two: Gender, family composition and income. *Voluntary Sector Review*, 3(2), 217-245.
- Wijkström, F. (2012). Hybrider i civilsamhället: när filantropiskan och ekonomiskan kom till byn. *Civilsamhället i samhällskontraktet : en antologi om vad som står på spel*. (S. 93-122).
- Wijkström, F., & Einarsson, T. (2006). *Från nationalstat till näringsliv?: det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Ekonomiska forskningsinstitutet (EFI), Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, F., Einarsson, S., & Larsson, O. (2004). *Staten och det civila samhället: idétraditioner och tankemodeller i den statliga bidragsgivningen till ideella organisationer*. Socialstyrelsen.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn: organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober.
- Wilson, J. (2012). Volunteerism research: A review essay. *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 41(2), 176-212.
- Wollebæk, D., Selle, P., & Lorentzen, H. (2000). *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen, Norway: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2003). Participation and Social Capital Formation: Norway in a Comparative Perspective 1. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 67-91.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2004). Passive Membership in Voluntary Organizations. Investigating Social Capital: Comparative Perspectives on Civil Society, Participation and Governance, 235.

- Yin, R.K. (1994). *Case study research: design and methods*. (2. ed.) Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yin, R.K. (2009). *Case study research: design and methods*. (4. ed.) London: SAGE.
- Zilber, T. B. (2002). Institutionalization as an interplay between actions, meanings, and actors: The case of a rape crisis center in Israel. *Academy of management journal*, 45(1), 234-254.
- Zilber, T. B. (2013). Institutional logics and institutional work: Should they be agreed. *Research in the Sociology of Organizations*, 39(Part A), 77-96.
- Zilber, T. B. (2016). How institutional logics matter: A bottom-up exploration How Institutions Matter. *Research in the Sociology of Organizations*, 48, 137-155.
- Zucker, L. G. (1977). The role of institutionalization in cultural persistence. *American sociological review*, 726-743.
- Åberg, P. (2013). Managing expectations, demands and myths: Swedish study associations caught between civil society, the state and the market. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 24, 537-558.
- Åberg, P. (2015). Myths and traditions as constraints or resources? Path dependency and decoupling strategies among civil society organizations. *Journal of Civil Society*, 11(1), 19-38.

Webbsidor

- Frivilligorganisationernas Insamlingsråd. (2019). *Medlemmar Insamlade medel*. Hämtad 21 januari 2019, från <https://www.Giva Sverige.se/medlemmar/>
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor. (2020). Hämtad 17 mars 2020, från <https://www.mucf.se/>
- SFS 2003:460. *Lag om etikprövning av forskning som avser människor*. Från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460
- The Internet Archive. (2019). *About the Internet Archive*. Hämtad 20 mars 2019, från <https://archive.org/about/>

Bilagor

Bilaga 1: Källmaterial, organisationsdokument

1a Elektroniska källdokument

1b Tryckta källdokument

Bilaga 2: Intervjuer

2a Intervjuguide

2b Information till forskningsperson

2c Samtyckesformulär

Bilaga 1: Källdokument

I den här bilagan redovisas de källdokument som ingått och analyserats i avhandlingen.⁶⁶

Bilaga 1a: Elektroniska källdokument

- Frivilligorganisationernas Insamlingsråd. (2014). *STADGAR FÖR FRIVILLIGORGANISATIONERNAS INSAMLINGSRÅD (GIVA SVERIGE)*. Hämtad från [https://www.GivaSverigese.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/02/Giva Sveriges-stadgar-2014.pdf](https://www.GivaSverigese.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/02/Giva_Sveriges-stadgar-2014.pdf)
- IOGT-NTO. (2012). *IOGT-NTOs årsredovisning 2011*. Hämtad från <https://iogt.se/wp-content/uploads/IOGT-NTOs-%C3%A5rsredovisning-2011.pdf>
- IOGT-NTO. (2013). *IOGT-NTOs årsredovisning 2012*. Hämtad från <https://iogt.se/wp-content/uploads/%C3%85rsredovisning-2012.pdf>
- IOGT-NTO. (2014). *IOGT-NTOs årsredovisning 2013*. Hämtad från <https://iogt.se/wp-content/uploads/IOGT-NTOs-%C3%A5rsredovisning-2013.pdf>
- IOGT-NTO. (2015). *IOGT-NTOs årsredovisning 2014*. Hämtad från <https://iogt.se/wp-content/uploads/IOGT-NTOs-%C3%A5rsredovisning-2014.pdf>
- IOGT-NTO. (2017). *IOGT-NTO Förvaltningsberättelse 2015-11-25 – 2016-12-31*.
- IOGT-NTO. (2018). *Årsredovisning 2017*. Hämtad från <http://www.iogtntororelsen.se/wp-content/uploads/2016/03/INRIF-%C3%85R-2015-2016.pdf>
- Hämtad från <http://www.iogtntororelsen.se/wp-content/uploads/2016/08/INRIF-180515-p-03-%C3%85rsredovisning-2017.pdf>

⁶⁶ Stadsmissionens årsrapport för verksamhetsåret 2003 har inte gått att lokaliseras via kontakt med representanter för organisationen.

- Rädda Barnen. (2004). *En berättelse om förändring Rädda Barnens verksamhetsberättelse med årsredovisning 2003*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6960/pdf/6960.pdf>
- Rädda Barnen. (2005). *Förändrade utsikter Rädda Barnens verksamhetsberättelse med årsredovisning 2004*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/forandrade-utsikter-radda-barnens-verksamhetsberattelse-med-arsredovisning-2004>
- Rädda Barnen. (2006). *Förändrade utsikter. Rädda Barnens verksamhetsberättelse med årsredovisning 2005*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6967/pdf/6967.pdf>
- Rädda Barnen. (2007). *Det går att förändra! Rädda Barnens verksamhetsberättelse och årsredovisning 2006*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6968/pdf/6968.pdf>
- Rädda Barnen. (2008). *Rädda Barnens verksamhetsberättelse & årsredovisning 2007*. Hämtad från https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/radda_barnen_arsrapport_2007.pdf
- Rädda Barnen. (2009). *Verksamhetsberättelse Årsberättelse 2008*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/2819/pdf/2819.pdf>
- Rädda Barnen. (2010). *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2009*. Hämtad från https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/radda_barnen_arsrapport_2009.pdf
- Rädda Barnen. (2011). *Verksamhetsberättelse & årsredovisning 2010*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6974/pdf/6974.pdf>
- Rädda Barnen. (2012). *Verksamhetsberättelse 2011*. Hämtad från <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6075/pdf/6075.pdf>
- Rädda Barnen. (2013). *Årsredovisning 2012*. Hämtad från https://resourcecentre.savethechildren.net/node/17629/pdf/05bi_arsredovisning_2012_002.pdf
- Rädda Barnen. (2014). *Rädda Barnen 2013 Årsrapport*. Hämtad från https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/radda_barnen_arsrapport_2013.pdf
- Rädda Barnen (2015). *Save the Children Sweden Annual Report 2014*. Hämtad från https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/annual_report_save_the_children_sweden_2014.pdf

- Rädda Barnen. (2016). *Annual Report 2015*. Hämtad från
https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/annual_report_save_the_children_sweden_2015.pdf
- Rädda Barnen. (2017). *Vi är orädda barnrättskämpar. Årsrapport 2016*. Hämtad från
https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/radda_barnen_arsrapport_2016.pdf
- Rädda Barnen. (2017). *En bättre värld för barnen: Årsrapport 2017*. Hämtad från
https://www.raddabarnen.se/globalassets/dokument/om-oss/arsredovisningar/radda_barnens_arsrapport_2017.pdf
- Röda Korset. (2010). *Svenska Röda Korset 2009*. Hämtad från
https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/arsredovisning_2009_slutgiltig.pdf
- Röda Korset (2011). *Svenska Röda Korset 2010*. Hämtad från
https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/arsredovisning_2010.pdf
- Röda Korset. (2012). *Ingen ska lämnas ensam i en katastrof. Svenska Röda Korsets årsberättelse 2011*. Hämtad från
<https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/svenska-roda-korsets-arsberattelse-2011.pdf>
- Röda Korset. (2013). *Ingen ska lämnas ensam i en katastrof. Svenska Röda Korsets årsberättelse 2012*. Hämtad från
<https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/svenska-roda-korsets-arsberattelse-2012.pdf>
- Röda Korset. (2014). *SVENSKA RÖDA KORSETS ÅRSBERÄTTELSE 2013. På plats före under och efter*. Hämtad från
https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/rk_ar-13_webb.pdf
- Röda Korset. (2015). *Svenska Röda Korset Årsredovisning 2014*. Hämtad från
https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/roda-korset_ar_2014_final.pdf
- Röda Korset. (2016). *Tillsammans gör vi skillnad. Årsredovisning 2015*. Hämtad från
<https://www.redcross.se/contentassets/b109ccfb2afd4fd3b6f5c0656efcf7d0/roda-korset-arsredovisning-2015.pdf>
- Röda Korset. (2017). *Livsviktigt stöd. Svenska Röda Korsets Årsredovisning 2016*. Hämtad från

- <https://www.redcross.se/globalassets/arsredovisningar/arsredovisning-2016-paskriven--ey-revisionsberattelse.pdf>
- Röda Korset. (2018). *Röda Korset Årsredovisning 2017*. Hämtad från <https://www.redcross.se/contentassets/b109ccfb2afd4fd3b6f5c0656efcf7d0/ar-2017-sv-med-signatur.pdf>
- Röda Korset. (2018). *Framtid 2020 - ändamålsenlig organisation*. Hämtad 19 september 2018, från: <https://www.redcross.se/om-oss/var-organisation/framtid-2020---andamalsenlig-organisation/>
- Röda Korset. (2019). *Svenska Röda Korset Årsberättelse 2018*. Hämtad från https://www.redcross.se/contentassets/b109ccfb2afd4fd3b6f5c0656efcf7d0/roda_korset_ar_2018_lowres_singlepages.pdf
- Stockholms Stadsmission. (1998). *Årsredovisning 1999*. Hämtad från <https://web.archive.org/web/20050426231355/http://www.stadsmissionen.se/document/Arsredovisning1999.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (1999). *Årsredovisning 2000*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20050427001708/http://www.stadsmissionen.se/document/arsredovisning_ssm2000.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2000). *Årsredovisning 2001*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20050427004104/http://www.stadsmissionen.se/document/arsredovisning_ssm2001.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2003). *Årsredovisning 2002*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20050426232412/http://www.stadsmissionen.se/document/arsredovisning_ssm2002.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2005). *Årsredovisning 2004*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20060226170022/http://www.stadsmissionen.se/document/SSMarsred_low20.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2007). *Det 153:e året. Stockholms Stadsmissions Årsredovisning 2006*. Hämtad från <https://www.yumpu.com/sv/document/view/20204225/arsredovisning-2006-stockholms-stadsmission>
- Stockholms Stadsmission. (2008). *Det 154:e året. Årsredovisning 2007*. Hämtad från <https://web.archive.org/web/20100825142902/http://www.stadsmissionen.se/Global/Om%20oss/SSM/Dokument/StadsAR07.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2009). *Det 155:e året. Årsredovisning 2008*. Hämtad från <https://web.archive.org/web/20100825142837/http://www.stadsmissionen.se>

- n.se/Global/Om%20oss/SSM/Dokument/%c3%85rsredovisning08%20-%20Stockholms%20Stadsmission.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2010). *Årsredovisning 2009*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20100825194638/http://www.stadsmissionen.se/Global/Om%20oss/SSM/Dokument/%c3%85rsredovisning_webb_2010.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2011). *En mänskligare stad för alla! Årsredovisning 2010*. Hämtad från https://web.archive.org/web/20131029132728/http://www.stadsmissionen.se/Global/Om%20oss/SSM/Dokument/SSM%C3%85R_orginal.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2013). *Vi har 250 000 möten varje år. Vi gör dagligen skillnad för 1500 människor. Årsredovisning 2012*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/Stockholms%20Stadsmissions%20%C3%A5rsredovisning%202012.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2014). *Årsredovisning 2013*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/Stockholms%20Stadsmissions%20%C3%A5rsredovisning%202013.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2015). *Stockholms Stadsmissions årsredovisning 2014*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/Stockholms%20Stadsmissions%20%C3%A5rsredovisning%202014.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2016). *Årsredovisning 2015 Stockholms Stadsmission*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/Stockholms%20Stadsmissions%20%C3%A5rsredovisning%202015.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2017). *Årsredovisning 2016*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/arsredovisning-2016-stockholms-stadsmission.pdf>
- Stockholms Stadsmission. (2018). *Årsredovisning 2017*. Hämtad från https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/%C3%85R%20SSM%202017_liten.pdf
- Stockholms Stadsmission. (2019). *Årsredovisning 2018*. Hämtad från <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/files/%C3%85rsredovisning%202018-low%20res.pdf>

Bilaga 1b: Tryckta källdokument

- IOGT-NTO. (1997). *Verksamhetsberättelse för IOGT-NTO 1995–1996*.
- IOGT-NTO. *Verksamhetsberättelse för IOGT-NTO 1997–1998*.
- IOGT-NTO. *Verksamhetsberättelse för IOGT-NTO 1999–2000*.
- IOGT-NTO. *Verksamhetsberättelse för IOGT-NTO 2001–2002*
- IOGT-NTO. *Årsredovisningar 2001 och 2002*.
- IOGT-NTO. *IOGT-NTOS: s verksamhetsberättelse 2003 och 2004*.
- IOGT-NTO. *Årsredovisning för verksamhetsåret 2011*.
- IOGT-NTO. *Årsredovisning för verksamhetsåret 2012*.
- IOGT-NTO. *Årsredovisning för verksamhetsåret 2013*.
- IOGT-NTO. *Årsredovisning för verksamhetsåret 2014*.
- IOGT-NTO. *IOGT-NTO:s strategiska inriktning 2010–2015*.
- IOGT-NTO. *IOGT-NTOS: s strategi 2016–2021*.
- Rädda Barnen. (1999). *Verksamhetsberättelse 1999*. Rädda Barnen.
- Rädda Barnen. (2000). *Årsrapport 2000*. Rädda Barnen.
- Rädda Barnen. (2013). *Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2012*. Rädda Barnen.
- Rädda Barnen. (2014). *Rädda Barnen 2013 Årsrapport*. Rädda Barnen.
- Röda Korset. (2002). *I fjol. En bok om Svenska Röda Korsets verksamhet 2001*. Röda Korset.
- Röda Korset. (2003). *I fjol. En bok om Svenska Röda Korsets verksamhet 2002*. Röda Korset.
- Röda Korset. (2004). *I fjol. Sju grundprinciper under 365 dagar. En bok om Svenska Röda Korsets arbete 2003*. Röda Korset.
- Röda Korset (2014). *Framtidens engagemangs- och medlemsformer*. Röda Korset.
- Röda Korset (år). *Strategisk inriktning 2016–2019*.
- Stockholms Stadsmission. (1996). *Årsredovisning 1996*. Stockholms Stadsmission.⁶⁷
- Stockholms Stadsmission. (1997). *Årsredovisning 1997*. Stockholms Stadsmission.

⁶⁷Årsredovisningarna för 1996–1998 är hämtade/kopierade från arkivet vid Centrum för Näringslivshistoria.

Stockholms Stadsmission. (1998). *Årsredovisning 1998*. Stockholms Stadsmission.

Stockholms Stadsmission. (2006). *Årsredovisning 2005*. Stockholms Stadsmission.

Bilaga 2: Intervjuer

I den här bilagan redovisas, intervjuguide, informationsbrev till forskningsperson samt samtyckesformulär.

Bilaga 2a: Intervjuguide

Inledande frågor

Berätta lite om din roll/funktion i organisationen, till exempel ansvarsområden och hur länge du varit förtroendevald/anställd inom organisationen.

Tema 1: Betydelsen av traditionella och nyare engagemangsformer och dess utveckling över tid

Hur kan människor idag kopplas samman med och engagera sig i din organisations verksamhet? Följdfråga: Vilka olika former tar det sig?

Hur skulle du säga att formerna har förändrats sedan mitten av 1990-talet?

Följdfrågor: Kan du ge något exempel? Finns det idag några engagemangsformer som inte fanns för tjugo år sedan?

Vad skulle du säga att dessa förändringar beror på?

Vilken betydelse har olika engagemangsformer för din organisation? (Till exempel medlemskap, ideellt arbete, skänka pengar)

Går det att tänka sig organisationen utan vissa engagemangsformer? Följdfråga:

Hur skulle organisationen se ut och fungera då? / Vad skulle det innebära för din organisation?

Tema 2: Engagemangsformers betydelse för den interna styrningen och det strategiska ledarskapet av verksamheten

Har det någon betydelse vilka former för engagemang ni som organisation erbjuder för den interna organiseringen och det strategiska ledarskapet av verksamheten?

Hur påverkar det maktrelationerna i organisationen? Med maktrelationer menas här vem/vilka som har inflytande i organisationen vad gäller exempelvis organisationens uppdrag/mål/ideologi, huvudaktiviteter etcetera Följdfrågor: Hur då/på vilket sätt? Kan du ge ett exempel på när det kommer till uttryck?

Har det någon betydelse vilka former för engagemang ni som organisation erbjuder för styrelsens roll i organisationen? Följdfrågor: Hur då/på vilket sätt? Kan du ge ett exempel på när det kommer till uttryck?

Har det någon betydelse för tjänstemäns roll i organisationen? Följdfrågor: Hur då/på vilket sätt? Kan du ge ett exempel på när det kommer till uttryck?

Har det någon betydelse för *relationen* mellan förtroendevalda och anställda ledare? Följdfrågor: Hur då/på vilket sätt? Kan du ge ett exempel på när det kommer till uttryck?

Tema 3: Engagemangsformers betydelse för organisationens samhälleliga identitet och roll

Vilken betydelse har engagemangsformer i förhållande till organisationens samhälleliga identitet och roll – både på kort och lite längre sikt? Följdfrågor: Hur då/på vilket sätt? Kan du ge ett exempel på när det kommer till uttryck?

Tema 4: Omvärldens betydelse

Vilka faktorer i er omvärld skulle du säga att ni som organisation behöver förhålla er till när ni bestämmer vilka former för engagemang ni ska ”erbjuda”?

Hur hanterar ni som organisation sådana faktorer? /Vilken typ av strategier använder ni er av? Förklaring: Det kan till exempel handla om anpassning till rådande normer och värderingar eller att gå emot sådana och mer gå sin egen väg – d.v.s. motstånd är strategin.

Hur/på vilka sätt skulle du säga att ni som organisation möjliggör för människor engagerar sig i ert uppdrag eller ändamål?

Vilka motiv har ni som organisation att erbjuda volontäruppdrag utan krav på kontinuitet och/eller medlemskap?

Övrigt tema: Människors motiv till ideellt engagemang som strategisk inriktning

Hur arbetar ni med frågor om människors engagemang i er organisation?

Följdfrågor: Hur går det till? Kan du beskriva för mig?

Hur arbetar ni som organisation med människors motiv för att engagera sig i just er organisation?

Avslutning

Finns det något annat kring de teman vi berört under intervjun som du skulle vilja lägga till?

Finns det något som du tycker att jag borde ha frågat om?

Finns det någon person i den nationella ledningen som du tycker att jag borde prata med?

Bilaga 2b: Information till forskningsperson

Vi vill fråga dig om du vill delta i ett forskningsprojekt. I det här dokumentet får du information om projektet och om vad det innebär att delta.

Vad är det för projekt och varför vill ni att jag ska delta?

Projektet *Nya engagemangsformer i det civila samhället och deras betydelse för ideella verksamheters organisering och ledning* är ett avhandlingsprojekt inom ramen för ett strategiskt forskningssamarbete mellan Ersta Sköndal Bräcke Högskola och ett antal ideella organisationer.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka, beskriva och analysera hur företrädare för socialt inriktade ideella organisationer ser på olika engagemangsformer och betydelsen av dessa för a) verksamhetens organisering och ledning samt, b) organisationens samhälleliga roll. För att kunna nå syftet är följande frågeställningar viktiga att besvara inom ramen för studien:

1. Hur resonerar företrädare om betydelsen av olika former av frivilligt/ideellt engagemang, och dess utveckling över tid?
2. Hur resonerar företrädare om betydelsen av olika former för frivilligt/ideellt engagemang för verksamhetens interna organisering och strategiska ledning?
3. Hur ser företrädare på betydelsen av de engagemangsformer organisationen erbjuder i relation till organisationens samhälleliga identitet och funktion/roll?

Hur går studien till?

För att kunna genomföra denna studie ber vi nu om ditt deltagande. Samtycker du, vilket vi hoppas, innebär det att medverka genom att bli intervjuad, antingen ansikte mot ansikte, via telefon, Skype eller på annat sätt. Intervjun genomförs av doktorand Karin Robertsson. Studien kommer involvera individuella intervjuer med t.ex. ordförande, generalsekreterare eller motsvarande samt andra

personer på nationell ledningsnivå i socialt inriktade ideella organisationer (bland dem IOGT-NTO, Rädda Barnen, Röda Korset och Stockholms Stadsmission).

Vad händer med mina uppgifter?

Projektet kommer att samla in och registrera information med utgångspunkt i din befattning inom den organisation du företräder. Då du intervjuas i egenskap av organisationsföreträdare kan dock anonymitet inte utlovas men du kommer inte att namnges i framtida presentationer, publikationer, etc. utan endast att beskrivas utifrån din nuvarande/tidigare titel/funktion i organisationen ifråga.

Om du tackar ja till att medverka uppmannas du att endast delge sådant som du är bekväm med att offentliggöra under intervjutillfället. I de fall direkta citat används från intervjun med dig kommer du ha möjlighet att få ta del av dessa och hur de används i den skriftliga rapporteringen (se nedan). Intervjuerna dokumenteras genom digital ljudinspelning varefter ljudfiler och transkriberingar förvaras på Ersta Sköndal Bräcke högskolas lösenordskyddade servrar. Tillgängligheten till arbetsmaterial så som skriftliga sammanställningar och analysutkast begränsas till doktorand och handledare för forskningsprojektet. När forskningsprojektet är avslutat förstörs ljudinspelningar, transkriberingar och samtyckesformulär.

Hur får jag information om resultatet av studien?

Studiens resultat kommer att publiceras skriftligen som vetenskapliga artiklar, en doktorsavhandling samt både muntligen och skriftligen i vetenskapliga och andra sammanhang så som seminarier och konferenser. I de fall citat från den enskilda intervjun med dig används i rapporteringen, kommer du att kontaktas och bli ombedd att godkänna citat så som de används i rapporteringen. Om du inte vill bli kontaktad kan du meddela att du vill avstå vid intervjutillfället eller via mail och telefon vid ett senare tillfälle.

Försäkring och ersättning

Ingen ersättning för förlorad arbetsinkomst eller andra utgifter som är kopplade till projektet betalas ut.

Deltagandet är frivilligt

Ditt deltagande är frivilligt och du kan när som helst välja att avbryta deltagandet. Om du väljer att inte delta eller vill avbryta ditt deltagande behöver du inte uppge varför. Om du vill avbryta ditt deltagande ska du kontakta ansvariga för studien (se nedan).

Ansvariga för studien

Forskningshuvudman för studien och personuppgiftsansvarig är Ersta Sköndal Bräcke högskola. Huvudansvarig forskare för studien är huvudhandledare docent Johan Hvenmark. För ytterligare information om studien är du välkommen att kontakta

Doktorand Karin Robertsson

karin.robertsson@esh.se

0766-XX XX XX

Docent Johan Hvenmark

johan.hvenmark@esh.se

076-XX XX XX

Bilaga 2c: Samtyckesformulär

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntlig och skriftlig informationen om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

☐ Jag samtycker till att delta i studien Nya engagemangsformer i det civila samhället och deras betydelse för ideella verksamheters organisering och ledning

☐ Jag samtycker till att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i forskningspersonsinformation.

Plats och datum	Underskrift

Samtycket har mottagits av

Plats och datum	Underskrift

Doktorsavhandlingar från Ersta Sköndal Bräcke högskola

Nr 1. Anna Holmqvist (2019). Integritet på undantag? En studie av barns röst i patientlagen och patientorganisationer.

Nr 2. Megan Weber Falk (2020). Development and Evaluation of the Grief and Communication Family Support Intervention for Parentally Bereaved Families in Sweden.

Nr 3. Lilian Pohlkamp (2020) Bereaved mothers and fathers. Grief and psychological health 1 to 5 years after losing a child to cancer.

Nr 4. Bodil Holmberg (2020) Assisterad kroppslig omvårdnad i livets slut på vård- och omsorgsboende. När kroppen inte räcker till.

Nr 5. Rakel Eklund (2020). Barns erfarenheter av ”The Family Talk Intervention”. Att leva med en svårt sjuk förälder som vårdas inom specialiserad palliativ hemsjukvård.

Nr 6. Filip Wollter (2020). The reasons and conditions of social work intervention design.

Nr 7. Elin Hjort (2020). Experiences of care and everyday life in a time of change for families in which a child has spinal muscular atrophy.

Nr 8. Hannes Rolf (2020). En fackförening för hemmen. Kollektiv mobilisering, organisering och maktkamp på hyresmarknaden i Stockholm och Göteborg 1875–1942.

Nr 9. Karin Robertsson (2021). Mellan civilsamhälle och folkrörelse. Ett aktörsperspektiv på rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang.

Mellan civilsamhälle och folkrörelse

I Sverige har medborgerligt engagemang traditionellt organiserats utifrån folkrörelsetraditionen. Genom en undersökning av de former av medborgerligt engagemang som ideella organisationer efterfrågar och erbjuder i sin externa kommunikation sedan mitten av 1990-talet, och via intervjuer med deras nationella ledare, diskuteras hur denna tradition utmanas av nya tankesätt. Avhandlingen visar hur olika institutionella logiker villkorar rekrytering och organisering av medborgerligt engagemang inom organisationer. Avhandlingen bidrar till fördjupad kunskap om hur det komplexa förhållandet mellan struktur och aktörskap har bidragit till att etablera civilsamhälle som en ny institution för hur medborgerligt engagemang kan organiseras i den svenska kontexten.

Karin Robertsson har arbetat med forskning i gränslandet mellan civilsamhälle och socialt arbete sedan 2012. Hon har även erfarenhet av att organisera ideellt socialt arbete inom jämställdhetsområdet och lång erfarenhet av ledarskap inom idrottsrörelsen.

Ersta Sköndal Bräcke högskola bedriver forskarutbildning inom området Människan i välfärdssamhället med för närvarande två forskarutbildningsämnen, Palliativ vård och Social välfärd med inriktning mot civilsamhället. Området ramar in ett kunskapsfält där såväl den enskilda människan i palliativ vård och social välfärd som samhällseliga intressen och villkor får utrymme.